

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

**HOTUBA YA WAZIRI WA KILIMO, MHESHIMIWA
JAPHET NGAILONGA HASUNGA (MB), KUHUSU
MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI YA
FEDHA YA WIZARA YA KILIMO
KWA MWAKA 2020/2021**

Waziri wa Kilimo Mhe. Japhet Hasunga akimsikiliza Mhandisi wa Wakala wa Taifa wa Hifadhi ya Chakula (NFRA) Imani Nzobonaliba wakati alipotembelea na kukagua maendeleo ya ujenzi wa vihenge vya kisasa (Silos) pamoja na maghala eneo la Maisaka wilayani Babati mkoa wa Manyara wengine pamoja naye ni Mhandisi Radoslaw Osowieski kutoka Kampuni ya ARAJ Realizacje kutoka nchini Poland. Aliyesimama nyuma ya Waziri ni Mwakilishi wa Wakala wa Majengo (TBA) Babati Bwana Albert Timira. Ujenzi wa Vihenge vya kisasa vya Maisaka umekamilika kwa asilimia 94.

MEI, 2020

DODOMA

KIMEPIGWACHAPA NA MPIGACHAPA MKUU WA SERIKALI, DODOMA - TANZANIA

Vihenge vya kisasa vyenye uwezo wa kuhifadhi tani 40,000 za mazao vihujyongwa mkoa wa Manyara

MHE. JAPHET NGAILONGA HASUNGA (MB.)
Waziri wa Kilimo

MHE. OMARY TEBWETA MGUMBA (MB.)
Naibu Waziri Kilimo

MHE. HUSSEIN MOHAMED BASHE (MB.)
Naibu Waziri Kilimo

BWANA. GERALD MUSABILA KUSAYA
Katibu Mkuu Kilimo

PROF. SIZA DONALD TUMBO
Naibu Katibu Mkuu Kilimo

YALIYOMO

YALIYOMO	i
VIFUPISHO VYA MANENO	viii
1. UTANGULIZI	1
2. MCHANGO WA SEKTA YA KILIMO KATIKA UCHUMI	8
3. UTEKELEZAJI WA MALENGO NA BAJETI KWA MWAKA 2019/2020.....	9
3.1 Mapato na Matumizi kwa Mwaka2019/2020	15
3.1.1 Makusanyo ya Maduhuli.....	9
3.1.2 Fedha Zilizoidhinishwa	10
4. MAFANIKIO YA WIZARA YA KILIMO KATIKA KIPINDI CHA SERIKALI YA AWAMU YA TANO	11
4.1 Usalama wa Chakula na Lishe.....	12
4.2 Uzalishaji wa Mazao Makuu ya Biashara.....	15
4.3 Mazao ya Bustani	17
4.4 Upatikanaji wa Pembejeo za Kilimo.....	21
4.5 Zana za Kilimo.....	28
4.6 Mikopo ya Pembejeo	29

4.7	Mazingira ya Uwekezaji na Uanzishaji wa Viwanda vya Kuchakata Mazao ya Kilimo	29
4.8	Upatikanaji wa Masoko ya Mazao ya Kilimo	33
4.9	Utafiti, Huduma za Ugani na Mafunzo ya Kilimo .	37
4.10	Uwezo wa Kuhifadhi Mazao	40
4.11	Bodi ya Nafaka na Mazao Mchanganyiko	42
4.12	Kuimarisha Ushirika.....	46
4.13	Urejeshaji wa Mali za Ushirika	47
4.14	Kilimo cha Umwagiliaji.....	48
4.15	Ushiriki wa Vijana Katika Kilimo.....	51
4.16	Matumizi Bora ya Ardhi	52
4.17	Mkakati wa Kudhibiti Upotevu wa Mazao.....	54
4.18	Kuhuisha Mifumo na Sera	55
4.19	Kutoa Huduma za Ushauri Kuhusu Utafiti, Mafunzo na Usambazaji Taarifa za Kilimo na Sayansi Shirikishi	59
4.20	Mapitio ya Sera za Sekta Ndogo ya Mazao na Sheria zake ili Kuweka Mazingira Mazuri ya Uwekezaji katika Kilimo	61
4.21	Kuimarisha Uratibu na Ufuatiliaji na Tathmini ya Sekta ya Mazao	62

4.22	Kuimarisha Huduma za Upimaji wa Matabaka na Ubora wa Ardhi Kuendana na Mahitaji ya Mazao ya Kilimo Ki-ikolojia.....	63
4.23	Kuratibu utekelezaji wa Mikakati ya Maendeleo ya Mazao	64
4.24	Kuimarisha Masuala Mtambuka.....	86
5.	KAZI ZILIZOPANGWA KUTEKELEZWA KATIKA MPANGO NA BAJETI KWA MWAKA 2020/2021.....	89
5.1	Kuendelea na Utekelezaji wa Progamu ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo Awamu ya Pili (ASDP II).....	91
5.2	Kuboresha Mifumo ya Kitaasisi, Bodi na Sheria kwa Ajili ya Kuimarisha Usimamizi wa Maendeleo ya Mazao ya Kilimo.....	91
5.3	Kuunganisha Wakulima Wadogo na Mashamba Makubwa ili Kuendeleza Kilimo cha Kibiashara...	93
5.4	Ujenzi na Ukarabati wa Miundombinu ya Umwagiliaji, Maghala, Masoko na Miundombinu ya Kuhifadhi Mazao ya Kilimo.....	94
5.5	Kuimarisha Uzalishaji wa Mbegu Bora za Mazao na Upatikanaji wa Pembejeo Nyingine za Kilimo na Kuzisambaza kwa Wakulima.....	98
5.6	Kuimarisha Usimamizi wa Maendeleo ya Ushirika kwa Kuweka Mifumo Itakayoongeza Ufanisi	103

5.7 Kuongeza Matumizi ya Teknolojia Bora katika Uzalishaji wa Mazao ili Kuongeza Uzalishaji na Tija	104
5.8 Kuimarisha Vituo vya Utafiti, Vyuo vya Mafunzo na Vituo vya Wakulima	118
5.9 Kuimarisha Huduma za Upimaji wa Matabaka na Uboru wa Udongo.....	120
5.10 Kuimarisha Masuala Mtambuka katika Kilimo.....	121
6. SHUKRANI	124
7. MAOMBI YA FEDHA KWA MWAKA 2020/2021	126
7.1 Makusanyo ya Maduhuli.....	126
7.2 Fedha kwa Mafungu yote (43,24 na 05).....	126
7.2.1 Fedha kwa Fungu 43.....	126
7.2.2 Fedha kwa Fungu 05.....	127
7.2.3 Fedha kwa Fungu 24.....	127
8. HITIMISHO.....	127
9. VIAMBATISHO	129
Kiambatisho Na. 1: Kiasi Cha Mahindi Kinachoendelea Kuuzwa Katika Halmashauri Mbalimbali	129

Kiambatisho Na. 2:Uzalishaji wa Mazao ya Bustani (Tani)	129
Kiambatisho Na. 3: Viwanda vya Kusindika Matunda na Mbogamboga	130
Kiambatisho Na.4(a): Upatikanaji wa Mbegu bora Msimu wa 2019/2020 hadi Machi, 2020	130
Kiambatisho Na 4(b): Uzalishaji wa Miche Bora ya Mazao	131
Kiambatisho Na.5: Aina Mpya za Mbegu Bora Zilizoidhinishwa mwaka 2019/2020.....	131
Kiambatisho Na. 6(a): Upatikanaji wa Mbolea msimu wa 2015/2016 hadi 2019/2020	150
Kiambatisho Na.6(b): Mahitaji ya Mbolea katika msimu wa 2019/2020 Hadi Machi, 2020.....	151
Kiambatisho Na. 7: Idadi ya Matrekta Nchini Katika Kipindi Cha (2015-2216-2019/ 2020	151
Kiambatisho Na. 8: Mikopo Iliyotolewa hadi Machi, 2020	152
Kiambatisho Na. 9: Malipo na Madeni ya Wakulima wa Koroshu msimu 2018/2019.....	152

Kiambatisho Na.10: Ugunduzi wa Mbegu kwa Kipindi cha Miaka Mitano 2015/16 – 2019/2020.....	153
Kiambatisho Na.11: Wanafunzi Waliohitimu Vyuo vya Kilimo vya Serikali na Binafsi 2015-2019	157
Kiambatisho Na 12: Idadi ya Maghala/Vihenge vilivyojengwa 2015-2020	157
Kiambatisho Na. 13: Akiba ya Chakula hadi Aprili, 2020	159
Kiambatisho Na.14: Ukubwa wa Eneo Linalomwagiliwa 2019/2020.....	159
Kiambatisho Na.15: Miradi ya Umwagiliaji Iliyotekelezwa 2015-2020 Inayosubiri Kuzinduliwa	160
Kiambatisho Na. 16: Usajili wa Wakulima hadi Machi, 2020	162
Kiambatisho Na. 17: Usambazaji wa Mbegu Bora za Korosho hadi Machi, 2020	163
Kiambatisho Na. 18: Uzalishaji wa Miche ya Kahawa hadi Machi, 2020	163
Kiambatisho Na. 19: Mahitaji na Upatikanaji na Usambazaji wa Pembejeo Kwa Zao la Tumbaku kwa mwaka 2019/2020	164

Kiambatisho Na. 20: Uzalishaji wa Mbegu za Mafuta (Tani).....	165
Kiambatisho Na. 21: Mikopo itakayotolewa mwaka 2020/2021.....	165

VIFUPISHO VYA MANENO

<i>AGITF</i>	<i>Agricultural Inputs Trust Fund</i>
<i>ARDS</i>	<i>Agriculture Routine Data System</i>
<i>ASA</i>	<i>Agriculture Seed Agency</i>
<i>ASDP II</i>	<i>Agricultural Sector Development Programme II</i>
<i>BPS</i>	<i>Bulk Procurement System</i>
<i>CAADP</i>	<i>Comprehensive Africa Agriculture Development Programme</i>
<i>COASCO</i>	<i>Cooperative Audit Supervision Cooperation</i>
<i>DAICO</i>	<i>District Agriculture, Irrigation and Cooperatives Officer</i>
<i>ERPP</i>	<i>Expanded Rice Production Project</i>
<i>FAO</i>	<i>Food and Agriculture Organization,</i>
<i>SSR</i>	<i>Self Sufficiency Ratio</i>
<i>FYDP 11</i>	<i>Five year Development Plan II</i>
<i>JICA</i>	<i>Japan International Cooperation Agency</i>
<i>JKT</i>	<i>Jeshi la Kujenga Taifa</i>
<i>MATI</i>	<i>Ministry of Agriculture Training Institute</i>
<i>MoU</i>	<i>Memorandum of Understanding</i>
<i>NBS</i>	<i>National Bureau of Statistics</i>
<i>NFRA</i>	<i>National Food Reserve Agency</i>
<i>NSCA</i>	<i>National Sample Census of Agriculture</i>

<i>PSSSF</i>	<i>Public Social Service Security Fund</i>
<i>QDS</i>	<i>Quality Declared Seed</i>
<i>SADC</i>	<i>Southern Africa Development Cooperation</i>
<i>SACCOS</i>	<i>Saving and Credit Cooperative Society</i>
<i>SAGCOT</i>	<i>Southern Agricultural Growth Corridor of Tanzania</i>
<i>SUGECO</i>	<i>Sokoine University Graduate Entrepreneurs Cooperation</i>
<i>TaCRI</i>	<i>Tanzania Coffee Research Institute</i>
<i>TADB</i>	<i>Tanzania Agriculture Development Bank</i>
<i>TANIPAC</i>	<i>Tanzania Initiative for Preventing Aflatoxin Contamination</i>
<i>OR-TAMISEMI</i>	<i>Ofisi ya Rais Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa</i>
<i>TARI</i>	<i>Tanzania Agriculture Research Institute</i>
<i>TBS</i>	<i>Tanzania Bureau of Standards</i>
<i>TEHAMA</i>	<i>Teknolojia ya Habari na Mawasiliano</i>
<i>TFC</i>	<i>Tanzania Fertilizer Company</i>
<i>ZFDA</i>	<i>Zanzibar Food and Drugs Authority</i>
<i>TFRA</i>	<i>Tanzania Fertilizer Regulatory Authority</i>
<i>TORITA</i>	<i>Tobacco Research Institute of Tanzania</i>

<i>TOSCI</i>	<i>Tanzania Official Seed Certification Institute</i>
<i>TPRI</i>	<i>Tropical Pesticides Research Institute</i>
<i>TRIT</i>	<i>Tea Research Institute of Tanzania</i>
<i>TSHITDA</i>	<i>Tanzania Smallholder Tea Development Agency</i>
<i>UKIMWI</i>	<i>Upungufu wa Kinga Mwilini</i>
<i>VVU</i>	<i>Virusi vya UKIMWI</i>
<i>WARC</i>	<i>Ward Agricultural Resource Centers</i>
<i>WB</i>	<i>World Bank</i>
<i>WFD</i>	<i>World Food Day</i>
<i>WFP</i>	<i>World Food Programme</i>

DIRA

Kuwa kiini cha kutoa mwongozo wa Sera na huduma kwa kilimo cha kisasa chenye tija, faida na ushindani kibiashara ili kuimarisha ustawi wa wananchi, usalama wa chakula na lishe ifikapo mwaka 2025

DHIMA

Kutoa huduma bora za kilimo, kuandaa mazingira bora kwa Wadau wa Kilimo, kuimarisha mfumo wa majadiliano ya Kisera, kuzijengea uwezo Mamlaka za Serikali za Mitaa na kuiwezesha Sekta Binafsi kuchangia kikamilifu katika kilimo endelevu chenye tija, masoko ya uhakika na ongezeko la thamani ya mazao

Majukumu ya Wizara

- i. Kuandaa na kutekeleza Sera za Kilimo, Usalama wa Chakula na Ushirika;
- ii. Kusimamia Matumizi Bora ya Ardhi ya Kilimo;
- iii. Kutoa huduma za Utafiti na ugani kwenye Kilimo;
- iv. Kusimamia Usalama wa Chakula;
 - v. Kusajili huduma za Maghala ya Mazao;
- vi. Kusimamia kimkakati Akiba ya Taifa ya Chakula;
- vii. Kusimamia Soko la Bidhaa za Kilimo;
- viii. Kuendeleleza Vyama vya Ushirika na Ushirika nchini;
 - ix. Kusimamia Vyama vya Akiba na Mikopo;
 - x. Kuendeleza Miundombinu ya Kilimo;
- xi. Kusimamia upatikanaji wa Masoko na uongezaji thamani ya Mazao ya Kilimo;
- xii. Kuimarisha ufanisi na maendeleo ya rasilimali watu; na
- xiii. Kusimamia Mashirika, Taasisi, Wakala, Miradi, na Programu zilizopo chini ya Wizara.

1. UTANGULIZI

1. **Mheshimiwa Spika**, kufuatia taarifa iliyowasilishwa leo ndani ya Bunge lako Tukufu na Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Kilimo, Mifugo na Maji iliyochambua Bajeti ya Wizara ya Kilimo (Fungu 43), Tume ya Taifa ya Umwagiliaji (Fungu 05) na Tume ya Maendeleo ya Ushirika (Fungu 24) mnamo tarehe 25 na 26 Machi, 2020 Jijini Dodoma, naomba kutoa hoja kwamba Bunge lako Tukufu sasa lipokee na kujadili taarifa ya utekelezaji wa Mpango na Bajeti ya Wizara ya Kilimo kwa mwaka wa fedha 2019/2020 na makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara kwa mwaka wa Fedha 2020/2021.

2. **Mheshimiwa Spika**, kwanza ninamshukuru Mwenyezi Mungu kwa kutuwezesha kuwa na afya njema na kuendelea kuijalia nchi yetu amani, utulivu na mshikamano na kutuwezesha kushiriki katika mkutano huu wa Bunge la 19 la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ambao ni mkutano wa mwisho katika uhai wa Bunge la 11.

3. **Mheshimiwa Spika**, napenda kumshukuru kwa dhati Mheshimiwa Dkt. John Pombe Joseph Magufuli, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, kwa kuendelea kuniamini kusimamia Kilimo ambacho ndio tegemeo la Watanzania walio wengi. Vilevile, niwashukuru Mheshimiwa Samia

Suluhu Hassan, Makamu wa Rais na Mheshimiwa Kassim Majaliwa Majaliwa (Mb.), Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa kazi kubwa wanayofanya kusukuma maendeleo ya nchi hii, ikiwemo Sekta ya Kilimo. Aidha, binafsi ninawashukuru viongozi wangu wote kwa maelekezo, ushauri na miongozo wanayonipatia ambayo imenisaidia kutekeleza majukumu yangu kwa ufanisi mkubwa.

4. **Mheshimiwa Spika**, kwa mara nyingine naomba kumpongeza Waziri Mkuu, Mhe. Kassim Majaliwa Majaliwa (Mb.) kwa hotuba yake nzuri aliyoitoa hapa Bungeni tarehe 1 Aprili, 2020. Hotuba hiyo iligusa maeneo mengi ikiwemo Sekta ya Kilimo ambapo alisisitiza uimarishaji wa huduma za ugani, kilimo cha umwagiliaji, ushirika, upatikanaji wa pembejeo sahihi na miundombinu ya masoko. Aidha, napenda kumpongeza Mhe. Hussein Mohammed Bashe (Mb.) kwa kuteuliwa kwake kuwa Naibu Waziri na Ndugu Gerald M. Kusaya kuwa Katibu Mkuu katika Wizara ya Kilimo na kuungana na viongozi wengine wa wizara kusukuma kilimo hapa nchini.

5. **Mheshimiwa Spika**, naomba nitumie fursa hii kukupongeza wewe binafsi, na Naibu Spika Mhe. Dkt. Tulia Ackson Mwansasu (Mb.) pamoja na Wenyevitwa wa Bunge kwa namna mnavyolisimamia na kuliendesha Bunge letu tukufu kwa weledi na

umahiri mkubwa. Aidha, niwapongeze Waheshimiwa Wabunge wote kwa ujumla kwa kazi nzuri waliyoifanya katika miaka hii mitano ya kuwawakilisha wananchi katika Bunge hili. Nimpongeze pia Mheshimiwa Miraji Jumanne Mtaturu Mbunge wa Singida Mashariki kwa kuchaguliwa kujiunga na Bunge lako Tukufu.

6. **Mheshimiwa Spika**, naomba kuwapongeza Mawaziri walioteuliwa katika kipindi cha mwaka wa fedha 2019/2020, Mheshimiwa George Boniface Simbachawene Mbunge wa jimbo la Kibakwe kwa kuteuliwa kuwa Waziri wa Mambo ya Ndani ya Nchi, Mheshimiwa Mussa Azzan Zungu Mbunge wa jimbo la Ilala kwa kuteuliwa kuwa Waziri wa Nchi, Ofisi ya Makamu wa Rais anayeshughulikia Muungano na Mazingira na Mheshimiwa Dkt. Mwigulu Lameck Nchemba Mbunge wa Iramba Magharibi kuwa Waziri wa Katiba na Sheria.

7. **Mheshimiwa Spika**, katika kipindi cha mwaka wa fedha 2019/2020 Bunge lako Tukufu limewapoteza Wawakilishi wenzetu wanne ambao ni Mheshimiwa Rashid Ajali Akbar aliyekuwa Mbunge wa Newala Vijijini aliyefariki tarehe 15 Januari 2020, Mheshimiwa Mchungaji Dkt. Getrude Pangalile Rwakatare Mbunge wa Viti Maalum aliyefariki tarehe 20 Aprili, 2020, Mheshimiwa Richard Mganga Ndassa Mbunge wa Sumve aliyefariki tarehe 29 Aprili, 2020

na Mheshimiwa Balozi Dkt Augustine Philip Mahiga (Mb) aliyekuwa Waziri wa Katiba na Sheria aliyefariki tarehe 1 Mei, 2020. Nitumie fursa hii kutoa pole kwako, Bunge lako Tukufu, Chama cha Mapinduzi, familia za marehemu, ndugu, jamaa na wananchi wa majimbo ya Newala Vijijini na Sumve.

8. **Mheshimiwa Spika**, napenda kuwashukuru wajumbe wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Kilimo, Mifugo na Maji chini ya Uenyekiti wa Mheshimiwa Mahmoud Hassan Mgimwa, Mbunge wa Jimbo la Mufindi Kaskazini na Makamu Mwenyekiti Mheshimiwa Dkt. Christine Gabriel Ishengoma Mbunge wa Viti Maalum kwa ushirikiano na ushauri mzuri walioutoa katika kipindi chote cha mwaka 2019/2020 pamoja na kuipitia taarifa ya utekelezaji mwaka 2019/2020 na Mpango wa Bajeti ya Wizara ya Kilimo kwa mwaka 2020/2021. Naomba kulihakikishia Bunge lako Tukufu kwamba, ushauri wao umezingatiwa na tutaendelea kushirikiana na Kamati ili kuleta mageuzi ya kilimo na kufikia matarajio ya wananchi katika kufikia uchumi wa kati.

9. **Mheshimiwa Spika**, natoa shukrani zangu za pekee kwa Wananchi wa Jimbo la Vwawa kwa ushirikiano wanaoendelea kunipa katika kipindi chote cha kuwawakilisha hapa Bungeni. Napenda kuwahimiza kuendelea kuniadini na kuiadini Serikali ya Awamu ya Tano na kwamba maendeleo ya

Jimbo letu yanategemea sana kufanya kazi kwa pamoja. Aidha kwa namna ya peke ninawapongeza sana Naibu Mawaziri Mh. Omary Tebeta Mgumba (Mb) na Hussein Mohamed Bashe (Mb) kwa jinsi wanavyonisaidia katika kusimamia na kutekeleza majukumu ya wizara ya kilimo. Vile nawapongeza Katibu mkuu Ndugu Gelard Kusaya, Naibu katibu Mkuu. Prof. Siza Tumbo, Wakuu wa Taasisi, Bodi na wakala zilizo chini ya wizara na Watumishi wote wa Wizara kwa ushirikiano na kazi nzuri wanazoendeleza kuzitekeleza ili kufanikisha malengo ya kilimo nchini.

Homa Kali ya Mapafu (COVID-19)

10. ***Mheshimiwa Spika***, mlipuko wa ugonjwa wa homa kali ya mapafu (COVID-19) umeathiri sekta mbalimbali za kiuchumi nchini ikiwemo sekta ndogo ya mazao. Wizara ya Kilimo imefanya tathmini na kubaini kuwa uzalishaji wa mazao ya chakula kwa mwaka 2019/2020 haujaathirika kwa kuwa pembejeo zimeshawasili nchini. Aidha, katika kukabiliana na uhaba wa mbolea unaoweza kutokea kutokana na kuendelea kuwepo kwa tatizo la COVID-19 Wizara itaruhusu mbolea kuingizwa nchini bila kufuata utaratibu wa uagizaji wa mbolea kwa pamoja (BPS), kwa mujibu wa kifungu cha 7(4) cha Kanuni za Ununuzi wa Mbolea kwa Pamoja (*Fertilizer Bulk Procurement Regulations, 2017*).

11. **Mheshimiwa Spika**, mazao ya asili ya biashara ambayo ni pamba, korosho na kahawa misimu yake ya mauzo imeishia Machi, 2020 na hivyo kutoathirika na ugonjwa huo. Aidha, kwa zao la tumbaku wakulima wameshafunga mikataba na wanunuzi kwa ajili ya msimu 2020/21. Mazao ambayo yameonesha dalili za kuathirika ni chai na mazao ya bustani ambayo masoko na usafirishaji wake nje ya nchi umeathirika. Vilevile, ugonjwa wa COVID-19 iwapo utaendelea kwa muda mrefu unaweza ukaathiri soko la pamba ambalo msimu wake wa mauzo unaanza mwezi Mei na upatikanaji wa pembejeo za kilimo kwa msimu wa 2020/2021 hususan mbolea na viuatilifu ambavyo vinaagizwa kutoka nje ya nchi.

12. **Mheshimiwa Spika**, ili kukabiliana na athari zinazoweza kujitokeza kutokana na ugonjwa wa COVID-19, Wizara kupitia Wakala wa Taifa wa Hifadhi ya Chakula (NFRA) itanunua tani 65,000 kutokana na fedha zilizotengwa kwenye bajeti 2019/2020 Shilingi bilioni 15 na fedha za mapato ya ndani Shilingi bilioni 24 ili kufanya hifadhi ya chakula kuongezeka na kufikia tani 103,698.794 ambayo inajumuisha akiba ya tani 38,698.794. Mahitaji ya nafaka kwa mwezi kwa Watanzania wote ni wastani wa tani 750,000. Tukichukulia asilimia 20 ya watanzania ndiyo pekee watakaohitaji kununua chakula kwa asilimia 100 ambao mahitaji yao ya nafaka kwa mwezi yatakuwa tani 145,000. Kiasi hicho cha chakula ni kidogo

endapo dharura ya mahitaji ya chakula yatatokea. Hivyo, katika kukabiliana na upungufu huo, Wizara kupitia NFRA itanunua tani 435,000 zenye thamani ya Shilingi bilioni 217.5 ambazo zitatoshleza kwa miezi mitatu (3). Katika kufanikisha mpango huo, Wizara itafanya mazungumzo na Wizara ya Fedha na Mipango ili kuwezesha NFRA kupata fedha hizo. Vilevile, kuanzia Julai, 2020 NFRA itanunua tani 300,000 kupitia bajeti iliyotengwa katika mwaka 2020/2021 pamoja na mapato ya Wakala. Hivyo kufanya jumla ya chakula kitakacho nunuliwa kuwa tani 735,000.

13. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kwa kushirikiana na Sekretarieti za Mikoa na Mamlaka za Serikali za Mitaa zilizoko pembezoni mwa nchi, itaendelea kuimarisha udhibiti wa utoroshwaji wa chakula nje ya nchi kupitia njia zisizo rasmi; itaimarisha usafirishaji wa chakula kutoka kwenye mikoa yenye ziada kwenda kwenye mikoa yenye upungufu; itaendelea kutoa elimu na kuhamasisha matumizi ya Soko la Bidhaa kwa mazao ambayo hutegemea zaidi wanunuzi kutoka nje ya nchi kama vile zao la korosho ili kuwezesha biashara kufanyika bila kikwazo chochote. Vilevile, Wizara inasisitiza wananchi kusindika na kufungasha mazao hususan ya mbogamboga na matunda ili kulinda ubora na kuongeza muda wa matumizi (Shelf life).

2. MCHANGO WA SEKTA YA KILIMO KATIKA UCHUMI

14. *Mheshimiwa Spika*, kilimo kimeendelea kuwa ni mhimili muhimu katika maendeleo ya uchumi wa taifa letu. Katika kipindi cha miaka mitano, Pato la Taifa linalotokana na kilimo, kwa kutumia bei za Mwaka 2015 limeongezeka kwa asilimia 17 kutoka Shilingi trilioni 25.2 Mwaka 2015 hadi Shilingi trilioni 29.5 Mwaka 2019. Vilevile, sekta imeendelea kutoa ajira kwa Watanzania kwa asilimia 58 Mwaka 2018, imechangia asilimia 28.2 ya Pato la Taifa ambapo sekta ndogo ya mazao imechangia asilimia 16.2. Hii imetokana na kuongezeka kwa uzalishaji wa bidhaa mbalimbali zikiwemo vyakula vinavyotokana na mazao ya kilimo. Aidha, kati ya mwaka 2015 hadi 2019 sekta ya kilimo imeendelea kukua kwa wastani wa asilimia 5.2 ambapo sekta ndogo ya mazao imeendelea kukua kwa wastani wa asilimia 5.8.

3. UTEKELEZAJI WA MALENGO NA BAJETI KWA MWAKA 2019/2020

15. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2019/2020, Wizara imeendelea kutekeleza maeneo ya kipaumbele ya kuongeza uzalishaji na tija kwenye kilimo kwa kuimarisha upatikanaji wa pembejeo za kilimo, udhibiti wa visumbufu, matumizi ya zana bora za kilimo na huduma za ugani; ujenzi na ukarabati wa miundombinu ya umwagiliaji; ujenzi wa miundombinu ya kuhifadhi mazao ya kilimo na masoko; kufanya utafiti wa kilimo na kuzalisha teknolojia kwa mazao ya mahindi, muhogo, ngano, michikichi, ufuta, alizeti, pamba na mpunga.

16. **Mheshimiwa Spika**, maeneo mengine ya kipaumbele ni kuboresha maarifa na ujuzi kwa watafiti kupitia mafunzo ili kuwezesha utafiti kufanyika kwa weledi na tija; kuimarisha huduma za upimaji wa matabaka na ubora wa udongo kuendana na mahitaji ya mazao ya kilimo ki-ikolojia; kuimarisha vituo vya utafiti kwa kujenga miundombinu muhimu na kuongeza vitendea kazi vya utafiti; kutoa huduma za ushauri kuhusu utafiti, mafunzo na usambazaji taarifa za kilimo na sayansi shirikishi; kusajili na kuandaa kanzidata ya wakulima na kuimarisha ushirika.

3.1 Mapato na Matumizi kwa Mwaka 2019/2020

3.1.1 Makusanyo ya Maduhuli

17. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2019/2020 Wizara iliidhinishiwa kukusanya Shilingi

3,487,515,000 kupitia Fungu 43 na 05. Kati ya fedha hizo, Shilingi **3,472,515,000** ni za Fungu 43 na Shilingi **15,000,000** ni za Fungu 05. Hadi kufikia Machi, 2020 makusanyo ya mapato yalikuwa Shilingi **2,748,993,668.78** sawa na asilimia **78.82** ya lengo. Kati ya fedha hizo, Shilingi **2,619,905,800.28** ni za Fungu 43 na Shilingi **129,087,868.50** ni za Fungu 05.

3.1.2 Fedha Zilizoidhinishwa

18. **Mheshimiwa Spika**, Wizara ya Kilimo kupitia Fungu 43, Fungu 05 na Fungu 24 iliidhinishiwa na Bunge lako tukufu jumla ya Shilingi **bilioni 253.86** ili kutekeleza majukumu yake. Kati ya fedha hizo Shilingi **bilioni 77.78** ni kwa matumizi ya kawaida na Shilingi **bilioni 176.08** kwa ajili ya miradi ya maendeleo.

19. **Mheshimiwa Spika**, Wizara ya Kilimo (Fungu 43) imeidhinishiwa Shilingi **bilioni 208.04** ambapo Shilingi **bilioni 64.47** ni fedha za matumizi ya kawaida na Shilingi **bilioni 143.58** ni fedha za maendeleo. Tume ya Taifa ya Umwagiliaji (Fungu 05) iliidhinishiwa jumla ya Shilingi **bilioni 37.49** ambapo Shilingi **bilioni 4.99** ni kwa ajili ya matumizi ya kawaida na Shilingi **bilioni 32.50** ni kwa ajili ya matumizi ya maendeleo. Tume ya Maendeleo ya Ushirika (Fungu 24) ilitengewa jumla ya Shilingi **bilioni 8.33** kwa ajili ya matumizi ya kawaida.

4. MAFANIKIO YA WIZARA YA KILIMO KATIKA KIPINDI CHA SERIKALI YA AWAMU YA TANO

20. **Mheshimiwa Spika**, Awali ya yote nampongeza Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa kutoa msukumo wa kuendeleza Sekta ya Kilimo. Aidha, katika Hotuba yake aliyoitoa tarehe 20 Novemba, 2015 akifungua rasmi Bunge la 11 la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania – Dodoma alisisitiza kutekeleza ahadi alizozitoa kwa wakulima kupitia Ilani ya Uchaguzi ya Chama cha Mapinduzi ya 2015-2020. Wizara imetekeleza ahadi hizo kupitia Programu ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo Awamu ya Pili (ASDP II) na kuwezesha kilimo kuchangia katika uchumi na maendeleo ya Taifa letu, hususan katika maeneo ya usalama wa chakula na lishe, ajira, upatikanaji wa malighafi za viwanda na kuchangia katika kupunguza umaskini na kuongeza kipato cha wakulima.

21. **Mheshimiwa Spika**, baadhi ya ahadi alizotoa ni pamoja na kuimarisha huduma za ugani, upatikanaji na usambazaji wa pembejeo, zana za kisasa za kilimo, masoko ya uhakika ya mazao, kuimarisha upatikanaji wa mikopo kwa ajili ya kilimo na kuondoa ushuru, kodi na tozo ambazo ni kero kwa ajili ya maendeleo ya kilimo.

22. **Mheshimiwa Spika**, katika kipindi cha miaka minne Wizara imepata mafanikio makubwa katika maeneo ya usalama wa chakula na lishe; uzalishaji wa mazao makuu ya biashara; upatikanaji wa pembejeo za kilimo; viwanda vya kuchakata mazao ya kilimo na

masoko; utafiti, huduma za ugani na mafunzo; hifadhi ya mazao; uzalishaji wa mazao ya bustani; kuimarika kwa Bodi ya Nafaka na Mazao Mchanganyiko; kuimarika kwa ushirika; kuimarika kwa kilimo cha umwagiliaji; ongezeko la ushiriki wa vijana katika kilimo; matumizi bora ya ardhi; kuhuisha mifumo na sera za kilimo na kuanzishwa kwa kanzidata ya wakulima.

4.1 Usalama wa Chakula na Lishe

23. ***Mheshimiwa Spika***, katika kipindi cha Serikali ya Awamu ya Tano (5) uzalishaji wa chakula umeendelea kuimarika na hivyo kuwezesha nchi yetu kujitosheleza kwa chakula kwa wastani wa asilimia 121 na kuwa na wastani wa ziada ya tani 2,798,700.60. Mahitaji ya chakula kwa mwaka 2019/2020 ni tani 13,819,863 zikiwemo tani 8,730,677 za mazao ya nafaka na tani 5,089,186 za mazao yasiyo nafaka. Pamoja na kushuka kwa uzalishaji wa chakula katika msimu wa 2018/2019, kumekuwa na ziada ya tani 2,473,774 za chakula, zikiwemo tani 166,152 za mazao ya nafaka na tani 2,307,621 za mazao yasiyo nafaka. Kwa kuzingatia kigezo cha upimaji wa kiwango cha utoshelevu (*Self Sufficiency Ratio-SSR*), mwaka 2019/2020 nchi imekuwa na kiwango cha utoshelevu cha asilimia 118. **(Jedwali Na. 1.)**.

Jedwali Na. 1: Upatikanaji wa Chakula

Mwaka	Upatikanaji wa Chakula (tani) *	Mahitaji (tani)	Ziada (tani)	Utoshelevu (%)
2015/2016	15,528,820	12,946,123	2,582,697	120
2016/2017	16,172,841	13,159,326	3,013,515	123
2017/2018	15,900,864	13,300,034	2,600,831	120
2018/2019	16,891,974	13,569,285	3,322,686	124
2019/2020	16,293,637	13,819,863	2,473,774	118
Jumla	80,788,136	66,794,631	13,993,503	Wastani 121

Chanzo: *Wizara ya Kilimo, 2020; *Upatikanaji wa chakula kwa mwaka husika ni sawa na uzalishaji wa mwaka uliopita*

24. **Mheshimiwa Spika**, pamoja na uwepo wa ziada ya chakula kitaifa, Halmashauri 16 za Wilaya katika Mikoa tisa (9) nchini zilibainika kuwa na upungufu wa chakula na bei kubwa ya vyakula katika masoko hususan zao la mahindi. Kutokana na hali hiyo, Wizara kupitia Wakala wa Taifa wa Hifadhi ya Chakula (NFRA) na Bodi ya Nafaka na Mazao Mchanganyiko (CPB) iliua jumla ya tani 6,330 za chakula kwa bei nafuu zikiwemo tani 3,130 za unga wa mahindi na tani 3,200 za mahindi katika maeneo yenye uhitaji (**Kiambatisho Na.1**).

25. **Mheshimiwa Spika**, kulingana na taarifa ya mapitio ya kati (Mid Term Review) ya hali ya lishe nchini katika utekelezaji wa Mpango Jumuishi wa Kitaifa wa lishe (NMNAP 2016-2021) yaliyofanyika mwaka 2019, inaonyesha kuwa udumavu kwa watoto chini ya miaka mitano (5) umepungua kutoka asilimia 34 mwaka 2015 hadi kufikia asilimia 32 mwaka 2018. Aidha, Kiwango cha ukondefu kwa watoto chini ya miaka mitano (5) kitaifa kimeendelea kushuka kutoka asilimia 3.8 hadi asilimia 3.5 na pia upungufu wa damu kwa kina mama umepungua kutoka asilimi 44.7 hadi kufikia asilimia 28.7 kwa kipindi hicho.

26. **Mheshimiwa Spika**, hali hii imechangiwa na juhudi za wadau mbalimbali zikiwemo Taasisi za Serikali na Binafsi, Bodi za Mazao, Wakala za Serikali na Sekta Binafsi ambazo zimekuwa na jukumu la kuhakikisha kuwa mazao mbalimbali ya chakula na hasa yenye viinilishe kwa wingi yanazalishwa, yanahifadhiwa vizuri ili kulinda afya ya walaji, yanasindikwa kuzuia upotevu na hatimaye yanaandaliwa na kutumiwa ipasavyo ili kumpatia mlaji afya bora. Aidha, Wizara kupitia Taasisi ya Utafiti wa Kilimo Tanzania (TARI) imezalisha aina (5) za mbegu za viazi vitamu vilivyoongezewa vitamin A maarufu kama “viazi lishe” na aina (2) za maharage yaliyoongezewa madini chuma na zinki.

27. **Mheshimiwa Spika**, Uzalishaji na utumiaji wa mazao haya umechangia kupunguza tatizo la upungufu wa damu unaosababishwa na ukosefu wa madini chuma na tatizo la upungufu wa vitamin A hususan kwa akina mama walio katika umri wa kuzaa na watoto chini ya miaka mitano. Vilevile, Wizara kwa kushirikiana na wadau wa lishe imeandaa Mwongozo wa Uongezaji wa Virutubisho Kibaiolojia Katika Mazao, Mwongozo wa kilimo kinachozingatia lishe, Mwongozo wa Kukabiliana na Upotevu wa Mazao Baada ya kuvuna, Mwongozo wa kukabiliana na sumukuvu Katika Mazao na Mwongozo wa Uzalishaji wa Mazao ya Mbogamboga na Matunda.

28. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2019/2020, Wizara kwa kushirikiana na Taasisi ya Chakula na Lishe Nchini na Shirika la Kimataifa la Lishe imeandaa Mwongozo wa Uzalishaji wa Mazao Yaliyoongezewa Virutubishi Kibailojia (*Biofortification Guideline*) kwa lengo la kutoa mwongozo kwa wadau wote katika

mnyororo wa thamani wa mazao hayo. Uzalishaji na matumizi ya Mazao hayo utasaidia katika kupunguza matatizo ya ukosefu wa vitamini kama vile vitamini A na madini kama vile Zinki na Chuma. Aidha, kwa kushirikiana na Shirika la Mpango wa Chakula Duniani (WFP), Wizara imeandaa Kitini cha Mafunzo ya Mkulima chenye madhumuni ya kuboresha lishe ya wanakaya kupitia kilimo. Kitini hiki kinalenga kumuelimisha mkulima namna lishe ya wanakaya, uhakika wa chakula na kipato cha wanakaya kinavyoweza kuboreshwa kupitia kilimo chenye tija.

4.2 Uzalishaji wa Mazao Makuu ya Biashara

29. **Mheshimiwa Spika**, uzalishaji wa mazao makuu ya biashara yakiwemo pamba, kahawa, chai, pareto, tumbaku, korosho, mkonge na miwa umeongezeka kutoka jumla ya tani 796,502 mwaka 2015/2016 hadi jumla ya tani 1,144,631 Mwaka 2018/2019 sawa na ongezeko la asilimia 43.7 (Jedwali Na. 2.).

Jedwali Na. 2: Uzalishaji wa Mazao ya Biashara (Tani)

Zao	2015/ 2016	2016/ 2017	2017/ 2018	2018/ 2019	2019/2020*	Jumla
Pamba	149,445	132,934	222,039	348,910	300,000	1,153,328
Kahawa	60,921	48,329	45,245	68,147	55,979	278,621
Chai	32,629	26,975	34,010	37,193	11,185	141,992
Pareto	2,011	2,150	2,400	2,014	1,627	10,202
Tumbaku	60,691	58,639	50,522	70,824	70,087	310,763
Korosho	155,416	265,238	313,826	225,053	232,000	1,191,533
Mkonge	42,314	36,533	40,635	33,271	35,552	188,305
Sukari	293,075	330,843	303,752	359,219	298,948.61	1,585,837.61
Jumla	796,502	901,641	1,012,429	1,144,631	1,005,378.61	4,860,581.61

Chanzo: Wizara ya Kilimo, 2020: *Msimu wa mwaka 2019/2020 unaendelea (Matarajio)

30. **Mheshimiwa Spika**, vilevile katika kipindi hicho cha Serikali ya Awamu ya Tano, kiasi cha tani 1,613,000 za mazao ya kahawa, pamba, katani, chai, tumbaku na korosho kiliuzwa nje ya nchi na kuliingizia Taifa jumla ya Dola za Marekani Milioni 3,419.77 sawa na Shilingi 6,910,698,469,300 (**Jedwali Na. 3a**). Aidha, kiasi cha tani 212,156 za mazao hayo ya biashara chenye thamani ya Shilingi 866,100,000,000 kiliuzwa ndani ya nchi (**Jedwali Na.3b**). Pia, Wizara kupitia Bodi ya Tumbaku kwa mara ya kwanza imeuza jumla ya tani 500 za daraja la chini (Reject) ambayo mapato yake yamesaidia kupunguza gharama za uzalishaji kwa mkulima na kumuongezea kipato.

Jedwali Na. 3a: Mauzo ya Mazao ya Biashara Nje ya Nchi

Zao	Mauzo (Tani "000")					Thamani (Milioni USD)				
	2015	2016	2017	2018	Jumla	2015	2016	2017	2018	Jumla
Kahawa	51.9	58.7	41.8	56.6	209.0	162.2	153.7	126.3	147.94	590.14
Pamba	29.1	33.0	25.3	47.4	134.8	30.2	46.8	33.8	68.39	182.19
Katani	15.2	8.6	17.0	20.3	61.1	26.5	17.2	28.7	33.22	105.62
Chai	27.5	26.3	27.5	26.9	108.2	44.0	44.8	49.1	45.95	183.85
Tumbaku	66.3	74.3	48.3	72.2	261.1	287.6	339.2	195.5	270.3	1,092.90
Korosho	171.7	217.5	329.4	120.2	838.8	218.8	320.2	529.6	196.47	1,265.07
Jumla	361.70	418.40	489.30	343.60	1,613.0	769.3	921.9	966.3	762.27	3,419.77

Chanzo: Benki Kuu ya Tanzania, 2020

Jedwali Na. 3b: Mauzo ya Mazao ya Biashara Ndani ya Nchi (2015-2018)

Zao	Mauzo (Tani)					Thamani (Bilioni Sh.)				
	2015	2016	2017	2018	Jumla	2015	2016	2017	2018	Jumla
Kahawa	2,993	2,385	2,024	4,605	12,007	9.3	9.8	12.0	16.9	48.0
Pamba	26,218	20,120	26,834	32,850	106,022	80.9	67.2	101.9	127.0	377.0
Mkonge	2,782	3,321	1,643	2,863	10,609	7.0	5.8	5.8	9.6	28.2
Chai	5,573	4,487	4,648	5,434	20,142	40.3	34.8	37.1	32.9	145.1
Tumbaku	4,004	4,790	1,810	3,214	13,818	20.7	47.3	15.6	17.8	101.4
Korosho	2,157	10,325	21,488	15,588	49,558	5.6	33.5	80.5	46.8	166.4
Jumla	45,742	47,444	60,464	66,572	212,156	217.8	221.4	226.9	226.9	866.1

Chanzo: Wizara ya Kilimo, 2020

4.3 Mazao ya Bustani

31. **Mheshimiwa Spika**, katika kipindi cha Serikali ya Awamu ya Tano, uzalishaji wa mazao ya bustani umeongezeka kutoka tani 5,931,900 mwaka 2015/2016 hadi tani 6,556,102 mwaka 2018/2019. Thamani ya mauzo ya mazao ya bustani yakiwemo mboga na maua nje ya nchi yameongezeka toka Dola za Marekani milioni 412 mwaka 2015 hadi Dola za Marekani milioni 779 mwaka 2018/2019 na kuifanya Tasmania ya mazao ya bustani kuchangia asilimia 38 ya fedha za kigeni zinazotokana na sekta ya Kilimo. Ongezeko hilo, lilitokana na kuongezeka kwa uzalishaji wa mazao hayo kwenye vitalu nyumba (Green house) katika maeneo mbalimbali. Mwenendo wa uzalishaji wa mazao ya bustani ni kama inavyoonekana katika **(Kiambatisho Na. 2)**.

32. **Mheshimiwa Spika**, uzalishaji wa mazao ya bustani hususan mboga, matunda na viungo huchangiwa na asilimia 85 ya sekta isiyo rasmi ambayo ni ya wakulima wadogo ambao ndio wanaozalisha na kuuza mazao hayo katika masoko ya ndani. Katika kipindi cha miaka minne (4) Wizara kwa kushirikiana na Sekta Binafsi iliendele kutoa mafunzo ya uzalishaji na uongezaji thamani mazao hayo kama sehemu ya kutekeleza Mkakati wa Kuendeleza Mazao ya Bustani (National Horticultural Development Strategy 2012-2021). Aidha, ili kuwezesha wakulima hao kuwa katika mfumo rasmi Wizara kwa kushirikiana na Sekta Binafsi imeendelea kutoa mafunzo ya kilimo biashara kwa mfano kupitia Mradi wa TANSHEP.

33. **Mheshimiwa Spika**, Katika kipindi hicho, uwekezaji katika mazao ya bustani kupitia Sekta Binafsi chini ya mwamvuli wa TAHA umefikia Dola za Marekani milioni 30. Ongezeko hilo limetokana na maboresho ya mifumo ya biashara ikiwemo ya usajili, uzalishaji na uagizaji wa pembejeo za uzalishaji wa mazao hayo pamoja na maboresho ya kisera, kodi na tozo ambayo yamepunguza gharama za uzalishaji, ufanyaji biashara na kuimarisha ushindani wa mazao hayo katika masoko ya kikanda na kimataifa. Uwekezaji katika tasnia hii umewezesha uanzishaji wa viwanda mbalimbali vya kusindika matunda na mboga **(Kiambatisho Na. 3)** pamoja na kuongezeka kwa mauzo nje ya nchi.

34. **Mheshimiwa Spika**, zao la parachichi ni miongoni mwa mazao ya bustani yanayochipukia na limeonesha mafanikio makubwa katika kipindi cha Serikali ya Awamu ya Tano ambapo uzalishaji umeongezeka kutoka tani 20,000 Mwaka 2015 hadi kufikia tani 190,000 Mwaka 2018. Kutokana na kuongezeka kwa uzalishaji wa zao hili, mauzo ya parachichi nje ya nchi yameongezeka kutoka tani 3,279 Mwaka 2015 hadi tani 9,000 mwaka 2018. Mauzo hayo yenye thamani ya Dola za marekani Milioni 8.5 yamefanyika katika soko la Ulaya katika nchi za Ufaransa, Uholanzi na Uingereza.

35. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2019/2020, Wizara kwa kushirikiana na TAHA imetoa mafunzo kuhusu matumizi ya teknokojia na mbinu za kilimo bora cha mazao ya bustani kwa wakulima 150,000. Kutokana na mafunzo hayo, tija ya mazao ya kabichi imeongezeka kutoka tani 12 kwa ekari hadi tani 44 kwa ekari; nyanya kutoka tani 2.8 kwa ekari hadi tani 10 kwa ekari; vitunguu kutoka tani 3.4 kwa ekari hadi tani 13 kwa ekari; na nanasi kutoka tani 16 kwa ekari hadi tani 37 kwa ekari.

36. **Mheshimiwa Spika**, katika kipindi hicho Wizara kwa kushirikiana na Tanzania Horticultural Association (TAHA) imewezesha upatikanaji wa usafiri wa moja kwa moja wa mazao ya bustani kutoka Tanzania kwa kutumia ndege ya Shirika la Ndege la Ethiopia kupitia Uwanja wa Ndege wa Kimataifa wa Kilimanjaro badala ya kupitia uwanja wa ndege wa Kimataifa wa Jomo Kenyata nchini Kenya. Ndege hiyo itakuwa inachukua mizigo wastani wa tani 55 kwa wiki. Hatua hiyo imesaidia kuwa na usafiri wa uhakika, kupunguza gharama za usafirishaji, kupunguza upotevu wa mazao kwa kupunguza muda wa usafirishaji na kuongeza fedha za kigeni.

Waziri wa Kilimo Mhe Japhet Hasunga (Mb), Mkuu wa Mkoa wa Kilimajaro Mhe. Anna Mghwira na Afisa Mtendaji Mkuu wa TAHA Dkt. Jacqueline Mkindi pamoja na watendaji akiwemo Rubani wa ndege ya mizigo aina ya 787-Dreamliner mali ya shirika la ndege la Ethiopia wakiwa katika picha ya pamoja ndani ya ndege hiyo katika uwanja wa Ndege wa Kimataifa wa Kilimajaro (KIA) tarehe 17 Aprili 2020 baada ya kupakia shehena kubwa ya matunda aina ya parachichi uliokuwa ukitoka Arusha kwenda Bara la Ulaya.

Waziri wa Kilimo, Mhe. Japhet Hasunga (Mb) akipakia mizigo ya matunda aina ya parachichi kwenye ndege mara baada ya kuongoza mapokezi ya ndege ya mizigo aina ya 787-Dreamliner mali ya Shirika la ndege la Ethiopia katika uwanja wa Ndege wa Kimataifa wa Kilimanjaro (KIA) tarehe 17 Aprili, 2020. Kushoto kwake ni Mkuu wa Mkoa wa Kilimanjaro Mhe. Dkt. Anna Mghwira akishuhudia zoezi hilo.

4.4 Upatikanaji wa Pembejeo za Kilimo

4.4.1 Mbegu

37. **Mheshimiwa Spika**, katika kipindi Serikali ya Awamu ya Tano upatikanaji wa mbegu bora umeongezeka kutoka tani 36,614.28 mwaka 2015/2016 hadi tani 76,725.52 mwaka 2019/2020 sawa na ongezeko la asilimia 110. Aidha, uzalishaji wa ndani wa mbegu bora umeongezeka kutoka tani 20,604.97 mwaka 2015/2016 hadi tani 69,173.17 mwaka 2019/2020. Uzalishaji huo umepunguza uagizaji wa mbegu kutoka nje ya nchi kutoka tani

16,009.31 mwaka 2015/2016 hadi tani 7,552.35 mwaka 2019/2020 sawa na punguzo la asilimia 53 (**Kiambatisho Na.4(a)**). Vilevile, uzalishaji wa miche umeongezeka kutoka miche 5,000,000 mwaka 2015/16 hadi kufikia miche 25,285,859 mwaka 2019/20. Pamoja na mambo mengine, mafanikio hayo yametokana na kuongezeka kwa eneo la uzalishaji wa mbegu na miche kutoka hekta 10,887 hadi hekta 94,368. **(Kiambatisho Na. 4 (b))**

Uzalishaji wa ndani wa mbegu bora umeongezeka. Hii ni mbegu bora ya mpunga aina ya TARI – RIC-1 iliyogunduliwa na Taasisi ya Utafiti wa Mazao ya Kilimo (TARI Katrin Ifakara)

38. **Mheshimiwa Spika,** ongezeko hilo limechangiwa na kupunguzwa ama kufutwa kwa baadhi ya kodi na tozo katika uzalishaji wa mbegu bora pamoja na kuimarisha mashirikiano baina ya Sekta za Umma na Binafsi. Mathalani, Wakala wa

Mbegu za Kilimo (ASA) umefanikiwa kuhamasisha kampuni binafsi za mbegu kuzalisha mbegu bora kupitia mashamba matano (5) ya Wakala. Vilevile, Wizara inaendelea kutoa mafunzo ya kuzalisha mbegu Daraja la Kuazimiwa Ubora (QDS) kwa wakulima wadogo.

39. **Mheshimiwa Spika**, katika kuimarisha upatikanaji wa mbegu bora Wizara imeimarisha maabara ya TOSCI na hivyo kupata Ithibati ya Shirika la Kimataifa la Uthibiti wa Ubora wa Mbegu (International Seeds Testing Association – ISTA) pamoja na kujiunga na Skimu za Mbegu za Shirika la Kimataifa (OECD Seed Schemes) ambayo itaiwezesha nchi kufanya biashara ya mbegu kimataifa.

40. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kupitia Kamati ya Taifa ya Mbegu imepitisha matumizi ya aina mpya 40 za mbegu bora za mazao ya mahindi (10), mpunga (2), ulezi (1), pamba (3), muhogo (9), alizeti (9) na viazi vitamu (6). Mbegu hizo zinatoa mavuno kwa wingi, zina ukinzani dhidi ya magonjwa na wadudu, zinahimili ukame na zinazaa kwa muda mfupi (**Kiambatisho Na. 5**). Kati ya mbegu zilizoidhinishwa, TARI imegundua aina 22.

41. **Mheshimiwa Spika**, katika jitihada za kuongeza uzalishaji wa mbegu za mafuta nchini, hadi mwezi Machi, 2020 TARI kwa kushirikiana na FELISA, Ndugu Development Foundation na Yangu Macho imezalisha jumla ya mbegu 1,791,768 za michikichi na kuzisambaza kwa ASA, Magereza ya Kwitanga na Ilagala, JKT-Bulombola na Halmashauri sita (6) za

Mkoa wa Kigoma kwa ajili ya kuzalisha miche na kusambaza kwa wakulima.

4.4.2 Mbolea

42. **Mheshimiwa Spika**, katika kipindi hicho Wizara imeimarisha upatikanaji wa mbolea nchini kwa kuanzisha mfumo wa ununuzi wa pamoja (*Bulk Procurement System - BPS*) ambao umewezesha kuongeza upatikanaji wa mbolea kutoka tani 302,482 mwaka 2015/2016 hadi 633,197 mwaka 2019/2020 (**Kiambatisho Na. 6 (a)**). Mfumo huo umewezesha wakulima kupata mbolea kwa wakati na bei nafuu. Aidha, idadi ya viwanda vinavyotengeneza mbolea na visaidizi vya mbolea (*fertilizer suppliment*) vimeongezeka kutoka viwanda vinne (4) mwaka 2015 hadi viwanda 13 mwaka 2019. Kati ya viwanda hivyo, viwanda viwili (2) ni vya visaidizi na 11 ni vya mbolea.

Kuongezeka kwa matumizi ya mbolea kumeenda sambamba na utoaji wa elimu sahihi kuhusu mahitaji ya virutubisho kwenye udongo katika maeneo tofauti ya Wakulima

43. **Mheshimiwa Spika**, hadi kufikia mwezi Machi, 2020 kiasi cha mbolea kilichopo nchini ni tani 203,219 sawa na asilimia 35 ya mahitaji ya mbolea ya tani 586,604 kwa mwaka 2019/2020 (**Kiambatisho Na.6(b)**). Aidha, kiasi cha tani 197,596 za mbolea zilitokana na mfumo wa BPS ambapo tani 103,340 (Urea tani 74,840, na DAP tani 28,500) ziliagizwa katika mwaka 2019/2020 na tani 94,256 ni bakaa ya mwaka 2018/2019. Kutokana na matumizi ya mfumo wa BPS, bei ya mbolea imepungua kati ya asilimia 6 na 17.

4.4.3 Viuatilifu

44. **Mheshimiwa Spika**, Upatikanaji wa viuatilifu kwa ajili ya kudhibiti visumbufu vya milipuko kama vile panya, nzige, kweleakwelea na viwavijeshi vamizi umeongezeka kutoka tani 4,111.50 mwaka 2015 hadi tani 16,869.10 mwaka 2019. Hadi Machi 2020, tani 8,719.53 za viuatilifu zimeingizwa nchini. Kati ya hizo, tani 3,011.21 ni viuadudu (*insecticides*), tani 3,232.38 ni vizuiakuvu (*fungicides*), tani 2,314.654 ni viuagugu (*herbicides*) na tani 161.287 ni viuatilifu vya kudhibiti panya na minyoo. Vilevile, tani 5,693 za kizuiakuvu cha Salfa ya unga kwa ajili ya zao la Korosho na ekapaki 902,000 za viuadudu kwa ajili ya zao la pamba zimeingizwa nchini. Aidha, Wizara kupitia Bodi ya Pamba imewezesha upatikanaji wa vinyunyizi (mabomba) 20,000 vyenye thamani ya Shilingi bilioni 1.6 na ekapaki milioni 8.2 zenye thamani ya Shilingi bilioni 41.

45. **Mheshimiwa Spika**, ili kudhibiti ubora wa viuatilifu Wizara kupitia TPRI imekagua wafanyabiashara 222 wakiwemo wauzaji, watengenezaji, wafukizaji na waagizaji kutoka mikoa ya Ruvuma (78), Mbeya (46), Dar es Salaam (55), Geita, Mwanza na Shinyanga (28) na Tanga (15). Aidha, TPRI imetoa mafunzo ya matumizi sahihi na salama ya viuatilifu kwa wakulima, maafisa ugani na wauzaji 765 kutoka katika mikoa ya Kagera (52), Kigoma (144), Arusha (63), Ruvuma (55) na Iringa (85). Vilevile, mafunzo kuhusu mbinu bora za unyunyiziaji wa viuatilifu yametolewa kwa wakulima na maafisa ugani 366 kutoka mikoa ya Simiyu (329), Kigoma (7)

na Tabora (30). Ili kuongeza upatikanaji wa viuatilifu na kupunguza upotevu wa mazao wakati wa kuvuna na baada ya kuvuna, Wizara, kupitia TPRI imesajili viuatilifu vipya 66.

Udhibiti wa Visumbufu vya Mimea na Mazao

46. ***Mheshimiwa Spika***, Katika mwaka 2019/2020 Wizara imesambaza lita 22,628 za kiuatilifu aina ya Duduba katika mikoa 7 na lita 146.5 za *Methyl Euganol* katika Mikoa nane (8) kwa ajili ya kudhibiti Viwavijeshi Vamizi na Nzi wa matunda. Vilevile, Wizara imesambaza tani 3,011.21 za viuadudu (*insecticides*), tani 3,232.38 za vizuiakuvu (*fungicides*), tani 2,314.654 za viuagugu (*herbicides*) na tani 161.287 za viuatilifu vingine kwa ajili ya kudhibiti panya na minyoo. Kati ya tani 161.287, kilo 59.5 zilitumika katika eneo la ekari 3,570 kudhibiti panya katika Wilaya za Musoma na Shinyanga. Aidha, Wizara imefanya savei ya nzige wekundu katika mbuga za mazalio za Ziwa Rukwa (Rukwa), Ikuu/Katavi (Katavi), Malagarasi (Kigoma/Tabora), Wembere (Tabora), Bahi (Dodoma) ambapo imebaini uwepo wa mazingira rafiki ya kuzaliana kwa nzige wekundu katika hekta 35,875. Lengo la hatua hiyo ilikuwa ni kudhibiti nzige ili wasiendelee kuzaliana.

47. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara ilifanya ukaguzi wa mazao yanayoingizwa na kusafirishwa nje ya nchi ambapo tani 1,102,057.011 za mazao zilisafirishwa nje ya nchi; tani 12,795.75 ziliingizwa nchini na vyeti 7,572 vya usafi vilitolewa. Wizara pia, imetoa mafunzo kwa wataalamu 20 wakiwemo wataalam wa afya ya

mimea, watafiti na wadhibiti viwango vya usalama wa chakula kuhusu athari na mbinu za udhibiti wa Sumukuvu kibaolojia.

4.5 Zana za Kilimo

48. **Mheshimiwa Spika**, matumizi ya zana bora za kilimo yameongezeka katika kipindi cha Serikali ya Awamu ya Tano ambapo matrekta makubwa na matrekta ya mkono yanayomilikiwa na wakulima yameongezeka kutoka 14,200 na 6,348 mwaka 2015 hadi 19,604 na 8,883 mwaka 2019, mtawalia (**Kiambatisho Na. 7**). Ongezeko hilo limechangia mabadiliko makubwa katika ukatuuji ambapo asilimia 20 ya maeneo yanalimwa kwa trekta, asilimia 27 wanyama kazi na asilimia 53 kwa jembe la mkono ikilinganishwa na mwaka 2015 ambapo asilimia 14 yalilimwa kwa trekta, asilimia 24 wanyama kazi na asilimia 62 jembe la mkono.

49. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2019/2020 Wizara kwa kushirikiana na *Taasisi ya Sekta Binafsi Tanzania (TPSF)* imetoa mafunzo ya matumizi ya zana za kilimo kwa vijana 135 kutoka Mikoa ya Morogoro, Mbeya, Mwanza, Kilimanjaro, Tabora, Songea, Dodoma na Singida. Vilevile, Wizara imetoa mafunzo ya Kilimo Hifadhi kwa wakulima 300 na maafisa ugani 15.

4.6 Mikopo ya Pembejeo

50. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2019/2020, Wizara kupitia Mfuko wa Taifa wa Pembejeo za kilimo (AGITF) imetoa mikopo 93 yenye thamani ya Shilingi 836,359,000 ikiwemo tisa (9) ya mitambo ya mashambani, 80 ya Pembejeo, mmoja (1) wa Ukarabati, miwili (2) ya Miundombinu ya Kilimo na mmoja (1) wa fedha za kuendeshea shughuli za shamba (**Kiambatisho Na. 8**). Aidha, hadi Machi 2020, Shilingi 1,399,759,668 kati ya Shilingi 2,754,145,834 za mikopo zimerejeshwa, sawa na asilimia 51.

4.7 Mazingira ya Uwekezaji na Uanzishaji wa Viwanda vya Kuchakata Mazao ya Kilimo

51. **Mheshimiwa Spika**, katika kipindi cha mwaka 2015/16 hadi 2019/20, Serikali imefuta ushuru, tozo na ada 105 na kupunguza tozo nne (4) kati ya 146 zilizokuwa zinatozwa katika mazao ya kilimo, pembejeo za kilimo na ushirika ambazo zimesaidia kumuondolea mkulima kero, kupunguza gharama za uzalishaji na kuchochea uzalishaji na uwekezaji katika kilimo. Hatua hiyo imevutia Sekta Binafsi kuwekeza takribani Shilingi Trilioni 3.7 kwenye mnyororo wa thamani wa kuendeleza mazao ya chai, kahawa, mkonge, ngano, shayiri na mpunga. Aidha, ajira katika mnyororo wa thamani ya mazao ya kilimo zimeongezeka kutoka wastani wa ajira 3,880,262 Mwaka 2015/16 hadi kufikia wastani wa ajira 5,204,607 Mwaka 2018/19.

52. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imehamasisha ujenzi wa viwanda ili kuongeza thamani ya mazao ya kilimo na kutengeneza ajira kwa watazania. Katika kipindi cha miaka minne (4), jumla ya viwanda vipya 189 vya kuchakata mazao vimeanzishwa. Aidha, viwanda vikubwa na vya kati vya kubangua korosho vimeongezeka kutoka 22 mwaka 2015/2016 hadi kufikia 31 mwaka 2019/2020. Viwanda tisa (9) vilivyoongezeka vina uwezo wa kubangua korosho tani 25,000 kwa mwaka na vimeanzishwa katika Mikoa ya Mtwara (6), Dar es Salaam (1) na Pwani (2). Aidha, vikundi vya kubangua korosho vimeongezeka kutoka 92 mwaka 2016 hadi 206 mwaka 2020.

Viwanda vikubwa na vya kati vya kuongeza thamani mazao ya kilimo kama zao la korosho vimeongezeka

53. **Mheshimiwa Spika**, vilevile, katika kipindi hicho, viwanda vitatu (3) vya chai vimeanzishwa kikiwemo kiwanda cha chai cha *Kabambe Tea Factory*

(Unilever) chenye uwezo wa kusindika majani mabichi ya chai tani 50 kwa siku. Kiwanda hicho cha *Unilever* kimewekeza mtaji wa Shilingi Bilioni 17.8 na kinaajiri watu 250 hadi 300 kwa siku. Viwanda vingine viwili (2) ni pamoja na *Tropical Treasures Limited* kilichopo Kilimanjaro chenye uwezo wa kusindika kilo 1,000 za majani mabichi kwa siku na *Chai Collection Tanzania Limited* kinachochanganya na kufunga chai kwenye vikasha kwa ajili ya Hoteli kubwa na kinaajiri watu 15 hadi 20 kwa siku kutegemeana na uzalishaji.

54. **Mheshimiwa Spika**, kwa upande wa zao la mkonge, viwanda vikubwa 11 vyenye uwezo wa kuchakata mkonge tani 7,193 kwa mwaka na viwanda vidogo 70 vyenye uwezo wa kuchakata mkonge tani 7,343.2 kwa mwaka vimeanzishwa na kuzalisha jumla ya ajira 37,907. Pia, Shilingi bilioni 160.8 zimewekezwa katika uzalishaji na uendelezaji wa viwanda vya kahawa. Vilevile, kiwanda cha *Murzah Wilmar Rice Millers* chenye uwezo wa kukoboa tani 600 za mpunga kwa siku kimeanzishwa katika eneo la viwanda Kihonda Morogoro.

Ongezeko la uanzishwaji wa viwanda vya mkonge umechangia kuongeza thamani ya mazao ya mkonge na kuchangia upatikanaji wa bidhaa zinazotokana na zao hilo hapa hapa Tanzania

4.8 Upatikanaji wa Masoko ya Mazao ya Kilimo

55. **Mheshimiwa Spika**, katika kipindi cha miaka minne (4) Wizara, imeendelea kuweka mazingira wezeshi kwa ajili ya upatikanaji wa masoko ya uhakika kwa mazao ya kilimo ndani na nje ya nchi. Katika kufikia azma hiyo, Wizara imeanzisha Kitengo cha Masoko (Agricultural Marketing Unit) katika Idara ya Maendeleo ya Mazao inayosimamia utafutaji wa masoko, kufanya tafiti za masoko na bei za mazao pamoja na kufuatilia mifumo ya uuzaji wa mazao. Mafanikio ya kuanzishwa Kitengo hicho cha Masoko, Wizara kwa kushirikiana na Wizara ya Viwanda na Biashara imeanza kutoa mwenendo wa bei za mazao ya kilimo kwa wiki, mwezi na kila robo. Baadhi ya mazao hayo ni pamoja na mazao ya nafaka, mikunde, mboga na mazao ya biashara.

56. **Mheshimiwa Spika**, Wizara pia imeendelea kushirikiana na wadau mbalimbali ikiwemo Serikali ya Japan kupitia mradi wa JICA kuwezesha na kuhamasisha wakulima wadogo wa mazao ya bustani na matunda kutafiti masoko ya mazao hayo kwa kutumia kauli mbiu isemayo “ANZIA SOKONI MALIZIA SHAMBANI KWA KIPATO ZAIDI”. Elimu na hamasa hii imetolewa katika Mikoa ya Tanga, Arusha na Kilimanjaro na jumla ya kaya 4,080 zimenufaika. Vilevile, Wizara imeendelea kuwaunganisha wakulima na wanunuzi, wasindikaji, wafanyabiashara wa pembejeo, na wadau wengine katika mnyororo wa thamani kuwasiliana ili kukidhi haja ya soko husika. Pia, Wizara imeendelea kuzitumia Ofisi za Balozi zilizopo nchini na Balozi za Tanzania zilizopo nchi za nje kutafuta masoko ya mazao ya kilimo. Hatua hii

imeonesha kuwa na mafanikio makubwa hususan kuongezeka kwa kampuni za ununuzi wa mazao mbalimbali.

57. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kunufaika na masoko ya nje yenye masharti nafuu ambayo hayana ukomo wa bidhaa wala ushuru wa forodha (Duty Free Quota Free - DFQF). Masoko hayo yapo katika nchi za, China, India, Japan, Uswisi, Norway, Uturuki, New Zealand, Iceland, Brazil, Morocco, Jamhuri ya Korea; Soko la Marekani kupitia mpango wa AGOA (African Growth Opportunity Act); Umoja wa Ulaya, EAC, na SADC.

58. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kwa kushirikiana na Wizara ya Fedha na Mipango, Wizara ya Viwanda na Biashara pamoja na Sekta Binafsi imeimarisha matumizi ya mifumo ya masoko ikiwemo Soko la Bidhaa (TMX), Stakabadhi za Ghala, Minada na Kilimo cha Mkataba. Matokeo ya mifumo hiyo ni pamoja na kuviunganisha Vyama vya Ushirika 63 vinavyozalisha ufuta na kakao kuuza mazao yao kwa Mfumo wa Soko la Bidhaa. Vilevile, Wizara imewezesha na kusimamia Vyama 16 vya Ushirika vya wabanguaji wadogo wa korosho kutumia Mfumo wa Stakabadhi za Ghala na kuuza tani 291,329.51 katika nchi za India, China na Vietnam.

59. **Mheshimiwa Spika**, matumizi ya mifumo hiyo imesaidia kuimarika kwa bei ya mazao ya kilimo, kwa mfano bei ya zao la ufuta imeongezeka kutoka Shilingi 1,500 kwa kilo mwaka 2015/2016 hadi kufikia Shilingi 3,500 kwa kilo mwaka 2019/2020; bei ya

kakao kutoka Shilingi 3,200 mwaka 2015/2016 kwa kilo hadi Shilingi 5,000 kwa kilo mwaka 2019/2020; bei ya zao la korosho imeimarika kutoka wastani wa Shilingi 1,820 mwaka 2015/2016 kwa kilo hadi kufikia wastani wa Shilingi 3,000 kwa kilo mwaka 2019/2020; na bei ya singa za mkonge imeongezeka kutoka Shilingi 2,083 kwa kilo mwaka 2015/2016 hadi Shilingi 2,745 kwa kilo mwaka 2018/2019 kwa mauzo ya ndani ya nchi. Aidha, bei ya kahawa iliyokobolewa aina ya Arabika katika soko la ndani imeimarika zaidi kwa kuuzwa kwa Dola za Marekani 112 ikilinganishwa na bei ya Dola za Marekani 107.04 katika soko la Dunia kwa gunia la kilo 50 na bei ya kahawa aina ya Robusta iliimarika kwa kuuzwa kwa Dola za Marekani 87.13 katika soko la ndani ikilinganishwa na Dola za Marekani 73.90 katika soko la Dunia kwa gunia la kilo 50.

60. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2019/2020, Wizara kwa kushirikiana na TMX imehamasisha mfumo huo kwa viongozi wa Vyama vya Msingi vya Ushirika na Wakulima 3,200 katika Halmashauri za Wilaya za Bukoba Vijijini, Manispaa ya Bukoba, Misenyi, Karagwe, Kyerwa, Ngara, Biharamulo na Muleba. Aidha, TMX imeanza maandalizi ya kuuza korosho kupitia mfumo wa *OTS-Online Trading System* katika msimu wa mwaka 2020/2021 ambapo imetoa mafunzo kwa wadau wa zao la korosho katika Mikoa ya Lindi, Mtwara, Pwani, Ruvuma na Tanga.

61. **Mheshimiwa Spika**, hadi Machi 2020, CPB imeuza jumla ya tani 210,445.524 za korosho ghafi za msimu wa 2018/2019 ambapo tani 148,077.892

ziliuzwa kwa utaratibu wa Malipwani (FOB) na tani 62,367.632 ziliuzwa kwa utaratibu wa Malighalani (ex-warehouse). Thamani ya korosho zilizouzwa kwa utaratibu wa Malipwani ni Dola za Marekani 233,864,795.62 na zilizouzwa kwa utaratibu wa Malighalani ni Shilingi 3,246,739,000.

62. **Mheshimiwa Spika**, Serikali imeendelea kuwalipa wakulima wa korosho ambapo hadi Februari, 2020 jumla ya Shilingi 702,526,848,192 imelipwa. Aidha, kiasi cha Shilingi 20,421,479,180 bado hazijalipwa kama inavyooneshwa katika **(Kiambatisho Na. 9)**. Serikali inaendelea kuhakiki madai ya wakulima ambao hawajalipwa na zoezi hilo la uhakiki na malipo linatarajiwa kukamilika mwezi Mei, 2020.

63. **Mheshimiwa Spika**, Vilevile Serikali imeendelea kufanya tafiti za masoko kwa mazao ya biashara, chakula na mazao ya bustani kwa kushirikiana na Sekta Binafsi kama TAHA. Aidha, tafiti hizi zimebaini kwamba Kilimo cha Mkataba ndicho chenye uhakika wa soko la mazao ya mkulima ambapo kwa sasa Wizara kwa kushirikiana na TAHA imejikita kutoa elimu kwa wakulima kuhusu Kilimo cha Mkataba. Vilevile, Wizara kwa kushirikiana na Sekta binafsi imeendelea kufanya tafiti za masoko ya mazao mbalimbali ndani na nje ya nchi kwa kutumia ofisi za Balozi zetu kupata uhakika wa masoko ya mazao ya kilimo.

4.9 Utafiti, Huduma za Ugani na Mafunzo ya Kilimo

64. **Mheshimiwa Spika**, katika kuimarisha shughuli za utafiti na ugunduzi wa kilimo, Serikali ilianzisha Taasisi ya Utafiti wa Kilimo Tanzania (TARI) kupitia Sheria ya Bunge Na. 10 ya Mwaka 2016 (*TARI's Act No. 10 of 2016*). Katika kipindi cha miaka minne (4), kwa kushirikiana na Sekta Binafsi imegundua aina 124 za mbegu bora (**Kiambatisho Na. 10**). Aidha, kati ya hizo Kampuni binafsi zimegundua aina 35 za mbegu bora za mazao ya kilimo. Vilevile Wizara kupitia TARI imefanya utafiti wa kupima afya ya udongo na kuandaa ramani zinazoonisha mtawanyiko na viwango vya mboji (Organic carbon) pamoja na uchachu (pH) wa udongo katika Mikoa yote nchini. Viwango vya mboji na uchachu wa udongo ni viashiria vya uwepo au kutokuwepo katika udongo virutubisho vya aina ya Naitrojeni, Fosfori, Potasimu, Salfa, Kalsiam na Magnesiam. Virutubisho hivi ni muhimu katika uzalishaji wa mazao ya kilimo.

65. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2019/2020, Wizara kupitia TARI imegundua aina 22 za mbegu bora za mazao. Kati ya hizo aina tisa (9) ni za muhogo, mbili (2) za alizeti, mbili (2) za mahindi, mbili (2) za mpunga, moja (1) ya ulezi na sita (6) za viazi vitamu. Mbegu za alizeti zina kiwango kikubwa cha mafuta ikilinganishwa na mbegu zilizopo, mbegu za viazi vitamu zina viini lishe vya vitamin A. Aidha, mbegu za mpunga zinatoa mavuno kati ya tani 7.3 hadi 7.9 kwa hekta, mchele wake unanukia vizuri na kupikika kiurahisi, wakati mbegu za mahindi zinatoa mavuno kati ya tani saba (7) hadi 10 kwa hekta na zina

ukinzani dhidi ya ugonjwa wa *Maize Streak* na *Turcium Blight virus*.

66. **Mheshimiwa Spika**, TARI imetathmini upokeaji wa teknolojia ya zao la viazilishe vinavyoongeza upatikanaji wa viinilishe vya vitamin A mwilini na kubaini kuwa upokeaji huo umeongezeka kutoka asilimia 10 mwaka 2017 hadi kufikia asilimia 36 mwaka 2019. Aidha, TARI imetoa mafunzo kuhusu matumizi ya *Paper tool fertilizer optimizer* na *fertilizer optimizer App* kwa ajili ya kugundua kiwango cha matumizi ya mbolea kwenye eneo husika kwa Maafisa ugani 97 katika Mkoa wa Mbeya. Vilevile, TARI imeendelea kushirikiana na Taasisi za ndani na nje ya nchi, Vyuo Vikuu na Mashirika mbalimbali ambapo imesaini Makubaliano ya Ushirikiano (MoUs) 23 yenye jumla ya Shilingi 11,987,842,280 kwa ajili ya masuala ya utafiti wa kilimo nchini.

67. **Mheshimiwa Spika**, TARI imeendelea kuhamasisha matumizi ya teknolojia na ubunifu ambapo ilishirikiana na vyombo vya habari kuandaa na kuonesha matokeo ya utafiti kupitia vipindi 88 vya Runinga na 39 vya radio. Jumla ya makala 95 zimeandaliwa katika lugha ya Kiingereza na Kiswahili na kuchapishwa kwenye magazeti. Aidha, TORITA imekamilisha utafiti wa awali wa mbegu nne (4) za tumbaku (Yunan 85, Yunan 87, NC 102 na NC 297). Utafiti huo umeonyesha kuwa mbegu za tumbaku ya mvuke za Yunan 85 na Yunan 87 zinafanya vizuri kwenye udongo wa kichanga na kikungu wa kanda tatu za tumbaku (Kahama, Tabora na Chunya).

68. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2019/2020, Wizara kupitia TaCRI imezalisha na kusambaza kwa wakulima jumla ya miche 3,692,780 na imegundua aina tatu (3) za mbegu bora za kahawa ya Arabika zinazostahimili ukame ambazo ni N39-3, N39-10 na TaCRI 3F. Pia, TaCRI imezindua Vitabu vya Kanuni za Kilimo Bora cha Kahawa ya Arabika na Robusta na Mtaala wa Mafunzo kwa Maafisa Ugani wa Zao la Kahawa.

69. **Mheshimiwa Spika**, katika kuimarisha huduma za ugani, Wizara kupitia Vyuho vyake 14 imetoa wataalam wa kilimo 7,530 kwa ngazi ya Astashahada na Stashahada za kilimo katika kipindi cha kuanzia mwaka 2015 hadi mwaka 2019. Vilevile, katika kipindi hicho Wizara ilihamasisha Sekta binafsi kuwekeza katika mafunzo ya kilimo ambapo wataalam 6,146 wamehitimu katika Vyuho binafsi 12 ngazi ya Astashahada na Stashahada za kilimo **(Kiambatisho Na. 11.)**. Aidha, kupitia mradi wa ERPP na TANRICE 2 pamoja na mashirika ya FAO, HELVETAs na USAID, jumla ya maafisa ugani 902 na wakulima 42,192 wamepatiwa mafunzo kuhusu kanuni za kilimo bora, teknolojia mbalimbali za uzalishaji, jinsia na masoko.

70. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeandaa Mkakati wa Miaka Mitano (5) wa kuimarisha Vyuho vya Mafunzo ya Kilimo (MATIs) na Vituo vya Mafunzo kwa Wakulima (FTC) unaolenga kutatua changamoto zinazokabili vyuo na vituo hivyo zikiwemo uchakavu wa miundombinu, uhaba wa vifaa vya kufundishia na kujifunzia, uhaba wa vifaa vya usafiri, uhaba wa watumishi, mitaala kutokuhuishwa kwa muda mrefu

na watumishi kutojengewa uwezo kwa muda mrefu. Mkakati huo unatarajiwa kutumia jumla ya Shilingi 70,773,001,847 kwa ajili ya kutekeleza malengo hayo kwa kipindi cha 2020 – 2025.

71. **Mheshimiwa Spika**, katika kutekeleza Mkatikati huo, Wizara imewezesha mafunzo ya muda mrefu kwa watumishi 19 ngazi ya Shahada ya Uzamili na wanne (4) ngazi ya Shahada ya Kwanza katika Vyuo Vikuu vya hapa nchini. Pia, Wakufunzi wawili (2) wamejiunga na mafunzo ya Shahada ya Uzamili nje ya nchi na wakufunzi 15 wamehudhuria mafunzo ya muda mfupi nje ya nchi kwa ufadhili wa JICA na USAID-*Feed the Future India Triangular Training Programme*.

72. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kwa kushirikiana na SAGCOT pamoja na mradi wa STAWISHA imejenga Kituo Mahiri cha kuendeleza zao la viazi mviringo katika kituo cha utafiti cha Uyole Mbeya. Kupitia kituo hicho, wakulima wapatao 2,000 kutoka nyanda za juu kusini wamefundishwa kilimo bora cha viazi mviringo. Aidha, aina sita (6) za mbegu bora za viazi mviringo zimethibitishwa na tani 699 za mbegu za viazi zimezalishwa.

4.10 Uwezo wa Kuhifadhi Mazao

73. **Mheshimiwa Spika**, Mwaka 2015 nchi ilikuwa na jumla ya maghala 3,400 yenye uwezo wa kuhifadhi tani 2,774,106 za mazao ya chakula. Wizara imeendelea kuimarisha uwezo wa kuhifadhi mazao kwa kujenga na kukarabati miundombinu ya hifadhi

ikiwa ni pamoja na vihenge 57 na ghala 118 yenye uwezo wa kuhifadhi jumla ya tani 203,000 na 100,700 mtawalia na hivyo kuongeza uwezo wa kuhifadhi kutoka tani 2,774,106 mwaka 2015/2016 hadi tani 3,077,806 mwaka 2019/2020 sawa na ongezeko la asilimia 11 (**Kiambatisho Na. 12.**).

Upatikanaji na uhakika wa chakula unaenda sambamba na ujenzi wa maghala madogo na makubwa

74. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kuimarisha hifadhi ya taifa ya chakula kwa lengo la kuimarisha usalama wa chakula nchini. Katika mwaka 2019/2020 Wakala wa Taifa wa Hifadhi ya Chakula ulihifadhi jumla ya tani 71,177.78 zikiwemo tani 67,335.917 bakaa ya mwaka 2018/2019 na tani 3,841.863 za mahindi zilionunuliwa mwaka 2019/2020. Hadi kufikia mwishoni mwa Mwezi Aprili,

2020 akiba ya chakula katika maghala ya wakala ni tani 38,698.794 (**Kiambatisho Na. 13**).

75. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2019/2020, Wizara kupitia NFRA imeuza jumla ya tani 25,679.683 za mahindi ambapo tani 24,000 zenye thamani ya Dola za Marekani 10,080,000 zimeuzwa nchini Zimbabwe na tani 1,679.683 zimeuzwa ndani ya nchi. Kati ya tani 1,679.683 za mahindi yaliyouzwa ndani ya nchi, tani 519.983 zimeuzwa Wilaya ya Longido, tani 30 Wilaya ya Dodoma na tani 1,100 kwa Mamlaka ya Hifadhi Ngorongoro.

4.11 Bodi ya Nafaka na Mazao Mchanganyiko

76. **Mheshimiwa Spika**, katika kipindi cha Serikali ya Awamu ya Tano, Wizara imefanya maboresho katika Taasisi ya Bodi ya Nafaka na Mazao Mchanganyiko (CPB) ambapo mafanikio mbalimbali yamepatikana. Mafanikio hayo ni pamoja na kurejeshwa kwa mali za Serikali zilizokuwa zinamilikiwa na Shirika la Taifa la Usagishaji (National Milling Corporation – NMC) ambazo zilikuwa chini ya watu binafsi. Mali zilizorejeshwa ni kinu cha usagishaji cha Arusha kilichokuwa kikiendeshwa na kampuni binafsi ya *Monaban Trading and Farming* pamoja na ghala la Kiteto lenye uwezo wa kuhifadhi tani 3,000. Pia, Bodi hiyo imefufua Kinu cha Iringa chenye uwezo wa kusaga tani 60 za mahindi kwa siku, kujenga kinu kipya cha kusaga chenye uwezo wa kusaga tani 60 za nafaka kwa siku katika eneo la Kizota mkoani Dodoma pamoja na kusimika kiwanda cha kusindika tani 20 kwa siku za mbegu za alizeti. Hatua hiyo imewezesha

Bodi kuongeza uwezo wa kusagisha nafaka kutoka tani 100 hadi 180 kwa siku katika viwanda vyake vilivyopo Iringa, Dodoma na Arusha.

77. **Mheshimiwa Spika,** Taasisi ya CPB imefanikisha zoezi la kununua korosho kwa wakulima tani 222,561.179 na kuuza Tani 211,753.27 za korosho ghafi kwa msimu wa 2018/2019 pamoja na kuuza tani 980 za korosho zilizobanguliwa katika masoko ya ndani na nje ya nchi. Aidha, Bodi imenunua na kuuza tani 170,000 za mahindi, mtama, maharage na mchele katika masoko ya ndani ya nchi.

78. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2019/2020, Wizara kupitia Bodi ya Nafaka na Mazao Mchanganyiko imenunua tani 12,474.23 za mahindi kutoka kwa wakulima sawa na asilimia 89.1 ya lengo. Vilevile, Bodi imesindika tani 5,764.25 za mahindi na kuzalisha tani 4,899.61 za unga na tani 1,207.08 za pumba katika vinu vya Arusha, Dodoma na Iringa. Aidha, CPB imenunua tani 140.6 za alizeti kutoka kwa wakulima. Ili kuongeza uwezo wa kusindika, Bodi imefunga mashine mbili zenye uwezo wa kusindika tani 60 za mahindi kwa siku na tani 20 za alizeti kwa siku katika eneo la Kizota, Dodoma. Pia, bodi imeongeza wigo wa ununuzi wa mazao ambapo, hadi Februari, 2020 imenunua tani 29.273 za maharage.

Ujenzi wa Ghala na Miundombinu ya kuhifadhi Mazao

79. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara imeendelea kuimarisha uwezo wa kuhifadhi mazao kwa lengo la kuongeza upatikanaji wa chakula na masoko. Kupitia Mradi wa ERPP, Wizara inakamilisha ujenzi wa ghala tano (5) za kuhifadhi mpunga zenye uwezo wa kuhifadhi tani 6,700 katika Mkoa wa Morogoro. Hadi Machi 2020, ujenzi wa ghala hizo umefikia hatua zifuatazo; Msolwa Ujamaa (1,700 MT) asilimia 82, Njage (1,700 MT) asilimia 87, Mvumi (1,300 MT) asilimia 99, Kigugu (1,000 MT) asilimia 80 na Mbogo Komtonga (1,000 MT) asilimia 70.

80. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara kupitia Wakala wa Taifa wa Kuhifadhi Chakula (NFRA) inakamilisha ujenzi wa ghala na vihenge vya kisasa kupitia Mradi wa Kuongeza Uwezo wa Kuhifadhi mazao. Hadi Aprili 2020, ujenzi umefikia asilimia 60.5 ya utekelezaji, ambapo katika maeneo ya Songea, Makambako, Mbozi, Dodoma na Shinyanga umefikia asilimia 79 na ujenzi katika maeneo ya Mpanda, Sumbawanga na Babati umefikia asilimia 59. Awamu ya kwanza ya mradi huu inatarajiwa kukamilika Agosti, 2020 ambapo Wakala utaongeza uwezo wa kuhifadhi nafaka kutoka tani 251,000 za sasa hadi kufikia tani 501,000.

Ujenzi wa vihenge vya kisasa (Silos) kwa ajili ya kuongeza uwezo wa Wakala wa Taifa wa Hifadhi ya Chakula (NFRA) kuhifadhi chakula cha kutoka katika Kanda zote Saba umekamilika kwa zaidi ya asilimia 60.

81. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kutekeleza Mradi wa Kudhibiti Sumukuvu Nchini (TANIPAC) wenye lengo la kuimarisha ubora wa mazao ya chakula hususan mahindi na karanga ili kulinda afya ya jamii na kuchochea mauzo ya nje. Hadi Machi 2020, Wizara kupitia Mradi wa TANIPAC imeendelea kusanifu ghala 14 za kuhifadhi mahindi na karanga, ambapo ghala 12 zitajengwa Tanzania Bara na mbili (2) zitajengwa Zanzibar. Aidha, Wizara imeingia mkataba na mshauri elekezi kwa ajili ya usanifu wa Karantini na Maabara ya Udhibiti wa Magonjwa ya Mimea Kibaiolojia (*National Biological Control Laboratory*) itakayojengwa Kibaha Mkoa wa Pwani.

82. **Mheshimiwa Spika**, kutokana na athari za sumukuvu ambayo taarifa za kitafiti zinaonesha kuwa inachangia katika magonjwa yasiyoambukiza hususan

saratani ya ini pamoja na udumavu. Wizara kupitai Mradi wa TANIPAC inashirikiana na Taasisi za TBS, VETA, SIDO, TARI kwa upande wa Tanzania bara, pamoja na Wizara ya Kilimo Zanzibar, ZFDA na ZARI kutoa elimu kwa umma kuhusu athari na udhibiti wa sumukuvu kupitia runinga, redio, magazeti, machapisho mbalimbali na maonesho mbalimbali ya Kitaifa. Hadi Machi 2020, wananchi 1,100 wamepata elimu hiyo kupitia mafunzo na maonesho.

4.12 Kuimarisha Ushirika

83. **Mheshimiwa Spika**, Ushirika umeendelea kuimarika ambapo Vyama vya Ushirika vimeongezeka kutoka 7,394 mwaka 2015 hadi 11,626 mwaka 2019 sawa na ongezeko la asilimia 57. Vilevile, idadi ya wanachama wa Vyama vya Ushirika imeongezeka kutoka 2,390,593 mwaka 2015 hadi 5,880,736 mwaka 2019 sawa na ongezeko la asilimia 146. Hata hivyo, Wizara imechukua hatua ya kuvifuta jumla ya Vyama 3,348 vimeshindwa kukidhi masharti ya usajili wake na hivyo kubaki na jumla ya Vyama vya ushirika 8,611 kwenye daftari/rejista ya Vyama vya ushirika nchini.

84. **Mheshimiwa Spika**, katika kipindi hicho, thamani ya mikopo inayotolewa na Vyama vya Ushirika wa Akiba na Mikopo (SACCOS) imeongezeka kutoka Shilingi bilioni 899.2 mwaka 2015 hadi Shilingi trilioni 1.5 Mwezi Machi, 2020. Vilevile, thamani ya hisa, akiba na amana imeongezeka kutoka Shilingi bilioni 654 Desemba, 2018 na kufikia Shilingi bilioni 819 Machi, 2020 sawa na ongezeko la asilimia 25. Aidha, idadi ya viwanda vinavyomilikiwa na Vyama

vya Ushirika imeongezeka kutoka viwanda 304 mwaka 2015 hadi viwanda 379 mwaka 2019.

85. **Mheshimiwa Spika**, katika kuhakikisha kuwa vyama vya ushirika vinaimarika kiuchumi na kiutendaji, Wizara imeendelea kuimarisha usimamizi na udhibiti kwa kufanya kaguzi za mara kwa mara kwa Vyama vya Ushirika. Katika kipindi cha miezi sita (6) kuanzia Julai hadi Desemba, 2019 Shirika la Ukaguzi na Usimamizi wa Vyama vya Ushirika nchini (COASCO), limefanya ukaguzi wa nje kwa vyama vya ushirika 3,160 kati ya hivyo vyama 69 vimepata hati inayoridhisha; vyama 1,545 vimepata hati yenye shaka; Vyama 330 vimepata hati isiyoridhisha na Vyama 1,216 vimepata hati mbaya.

4.13 Urejeshaji wa Mali za Ushirika

86. **Mheshimiwa Spika**, katika kipindi cha Miaka minne, Serikali ya Awamu ya Tano imefanikiwa kurejeshwa mali zilizokuwa za Vyama Vikuu Vya Ushirika ikiwemo NCU (1984) Ltd cha Mwanza, SHIRECU (1984) Ltd cha Shinyanga, KNCU cha Mkoani Kilimanjaro na shirika lake tanzu la TCCco zilizouzwa kinyume na utaratibu. Jumla ya mali nane (8) za NCU (1984) Limited na mali mbili (2) za SHIRECU (1984) Limited ambazo ni nyumba za makazi, maghala, viwanda na viwanja viliuzwa kinyume cha sheria na taratibu za manunuzi bila kuzingatia thamani halisi ya mali husika.

87. **Mheshimiwa Spika**, mali za NCU zilizorejeshwa katika kipindi hiki cha miaka minne ni kama ifuatavyo; Jengo la Usafirishaji (KAUMA) - Kiwanja Na. 242, Kitalu "T", barabara ya Stesheni,

Mwanza; Kiwanda cha Ashok - viwanja Na. 14, 14a, na 16a eneo la viwanda Igogo pamoja na viwanja vyake, Mwanza; kiwanda cha Mkonge - viwanja Na. 41 na 79, eneo la Viwanda Igogo, Jijini Mwanza; Kiwanda cha New Era Oil Mill - viwanja Na. 83 na 84 eneo la Viwanda Igogo, Mwanza; Ghala la Igogo lililopo katika kiwanja Na. 104/1 Kitalu A, Mwanza; Nyumba iliyopo Kiwanja Na. 80 Kitalu D Isamilo, Mwanza; Nyumba iliyopo katika Kiwanja Na. 110 Kitalu D, Isamilo, Mwanza; Nyumba iliyopo katika Kiwanja Na. 89 Kitalu D, Isamilo, Mwanza.

88. **Mheshimiwa Spika**, Vilevile Serikali imerudisha mali mbili (2) za SHIRECU ambazo ni; Ghala lililopo kwenye Kiwanja Na. 30, Kitalu C Kurasini, jijini Dar es salaam; na Nyumba iliyopo kwenye viwanja Na. 49 na 50 Kitalu BB Mchikichini, Ilala, Dar Es Salaam. Pia, mali za Kiwanda cha Kukoboa Kahawa cha Kilimanjaro (TCCco) zikiwemo Nyumba tatu (3) na Lori moja aina ya Fiat nazo zimerejeshwa. Aidha, jumla ya Shilingi. 500,000,000/= mali ya KNCU fedha iliyolipwa na kuzidishwa kwa makusudi kwa mwekezaji ambaye alipaswa kulipwa fidia baada ya shamba hilo kuuzwa, fedha hizo zimerejeshwa KNCU (1984) Ltd na kutumika kulipa madeni ya chama hicho.

4.14 Kilimo cha Umwagiliaji

89. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kupitia Tume ya Taifa ya Umwagiliaji imeongeza eneo la kilimo cha umwagiliaji kutoka hekta 461,326 mwaka 2015/2016 hadi hekta 694,715 mwaka 2019/20 sawa na ongezeko la asilimia 33.6 (**Kiambatisho Na. 14**).

Aidha, tija ya uzalishaji katika skimu za umwagiliaji zilizoendelezwa imeongezeka kutoka wastani wa tani 1.8 – 2.0 kwa hekta mwaka 2015/2016 hadi kufikia wastani wa tani 4.0 – 5.0 kwa hekta 2019/2020 kwa zao la mpunga; tani 1.5 kwa hekta mwaka 2015/2016 hadi tani 3.7- 5.0 kwa hekta mwaka 2019/2020 kwa zao la mahindi; tani 13 kwa hekta mwaka 2015/2016 hadi 26 kwa hekta mwaka 2019/2020 kwa hekta kwa zao la vitunguu na tani 5 kwa hekta mwaka 2015/2016 hadi tani 18 kwa hekta mwaka 2019/2020 kwa zao la nyanya.

90. **Mheshimiwa spika**, mafanikio hayo yamechangiwa na kukamilika kwa miradi 179 iliyogharimu Shilingi 96,188,597,689.55. Kati ya miradi hiyo, miradi 56 inasubiri kuzinduliwa **(Kiambatisho Na. 15)**. Miradi iliyokamilika ni pamoja na mradi wa uboreshaji miundombinu ya skimu ya umwagiliaji ya Dakawa yenye ukubwa wa hekta 2,000 iliyogharimu Shilingi 21,156,050,278; Skimu 9 kati ya skimu 16 zenye ukubwa wa hekta 2,547 za Mradi wa Kuendeleza Skimu za Umwagiliaji za Wakulima Wadogo (SSIDP); ukarabati wa miradi 4 ya skimu za umwagiliaji zenye jumla ya ukubwa wa hekta 2,000 iliyogharimu Shilingi 1,166,220,000.

Tija na uzalishaji kwenye kilimo cha mpunga imeongezeka kutokana na kuongezeka kwa eneo la kilimo cha umwagiliaji

91. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2019/2020, Wizara kupitia Tume ya Taifa ya Umwagiliaji imeendelea na ukarabati na uboreshaji wa miundombinu katika skimu 21 za umwagiliaji. Kati ya skimu hizo, skimu 16 ni kupitia mradi wa kuendeleza Skimu za Wakulima Wadogo (SSIDP) na skimu tano (5) ni kupitia mradi wa Kuongeza Uzalishaji wa Zao la Mpunga (ERPP). Kati ya skimu 16 za SSIDP, skimu tisa (9) zimekamili ambazo ni Soko (hekta 285) – Moshi DC; Kituani Mwenzae (hekta 180) na Kwemugiriti (Hekta 250) – Lushoto DC; Katela Ntaba (hekta 250), - Busokelo DC; Ngongowele (hekta-250) na Nanganga (hekta 300) – Ruangwa DC; Mwalunili (Hekta 630) – Igunga DC na Ngage (Hekta 402) – Simajiro DC. Aidha, skimu saba za umwagiliaji (7)

zimefikia wastani wa asilimia 78. Pia, ukarabati wa skimu 5 za mradi wa ERPP umefikia asilimia 51.

Miundombinu ya umwagiliaji imeendelea kukarabatiwa.

4.15 Ushiriki wa Vijana Katika Kilimo

92. **Mheshimiwa Spika**, Serikali inatekeleza Mkakati wa Taifa wa Vijana kushiriki **katika** Kilimo wa Miaka Mitano (5) (National Strategy for Youth Involvement in Agriculture – NSYIA) uliozinduliwa tarehe 27 Oktoba, 2016 Jijini Dar es Salaam kwa lengo la kuwavutia vijana kushiriki katika shughuli za kiuchumi kupitia sekta ya kilimo nchini. Wizara kwa kushirikiana na Ofisi ya Waziri Mkuu imetekeleza mkakati huo kupitia mradi wa teknolojia ya kitalu nyumba (Green House) katika halmashauri 81 katika mikoa 12 kwa kujenga vitalu nyumba 84 na kufikia vijana 8,700 ambapo Shilingi 3,138,000,000 zimetumika.

93. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2019/2020, Wizara imeendelea kutekeleza Mkakati wa Taifa wa Kuhamasisha Ushiriki wa Vijana katika Kilimo ambapo imeratibu Makongamano ya Vijana katika Kanda sita (6) ambazo ni Njombe (Njombe, Ruvuma na Iringa); Songwe (Songwe, Mbeya, Rukwa na Katavi); Tabora (Tabora, Kigoma, Dodoma na Singida); Arusha (Arusha, Tanga, Manyara na Kilimanjaro); Mara (Mara, Simiyu na Mwanza) na Geita (Geita, Kagera na Shinyanga). Vijana 2,100 walishiriki na kujadili namna bora ya kutumia fursa zilizopo katika mnyororo wa thamani wa mazao na kubadilishana uzoefu wa shughuli za kilimo. Aidha, Wizara kwa kushirikiana na Ofisi ya Waziri Mkuu-Ajira Kazi, OR-TAMISEMI imeandaa Mpango kazi wa Utekelezaji wa Maazimio yaliyofikiwa katika makongamano hayo.

94. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kwa kushirikiana na Shirika la SUGECO chini ya Chuo Kikuu cha Kilimo cha Sokoine (SUA), imetoa mafunzo kwa vijana 1,000 kuhusu kilimo biashara, uzalishaji na ujasiriamali katika vituo atamizi vya mikoa ya Morogoro na Pwani. Kati ya vijana hao, vijana 100 wamekwenda Israel na 87 wamekwenda Marekani kwa ajili ya kuongeza ujuzi zaidi. Baadhi ya vijana hao wameanzisha mashamba ya mazao ya bustani ikiwa ni pamoja na parachichi, vitunguu, nyanya na wengine wameanzisha maduka ya pembejeo.

4.16 Matumizi Bora ya Ardhi

95. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kwa kushirikiana na Wizara ya Ardhi Nyumba na Maendeleo ya Makazi na Halmashauri za Wilaya imepima mashamba ya

wakulima wadogo wanaozunguka mashamba makubwa na Hati za hakimiliki za Kimila 2,381 zimetolewa kwa wakulima wanaozunguka mashamba ya Ngalimila, Lukulilo, Skimu ya umwagiliaji ya Msolwa Ujamaa, Mvumi na Mkulazi. Wizara pia, katika kipindi hicho imewezesha upatikanaji wa Hatimiliki katika mashamba makubwa ya uwekezaji ya Lukulilo, Rufiji, Bagamoyo Sugar na Mkulazi ambapo mashamba hayo tayari yameshapata wawekezaji.

96. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kutoa mafunzo kuhusu matumizi ya teknolojia za hifadhi ya udongo na maji mashambani ili kuzuia mmomonyoko wa udongo na kuifanya ardhi ya kilimo kuwa endelevu. Wizara kupitia Mradi wa Hifadhi ya Mazingira ya Ziwa Victoria imetoa mafunzo ya utunzaji wa udongo na maji mashambani kwa takribani 5,724 ambao katika kipindi hicho wanatumia teknolojia za kuhifadhi udongo na maji mashambani katika eneo la Hekari 2,426. Aidha mavuno ya pamba yameongezeka kutoka kilo 300 kwa ekari moja hadi kufikia kilo 1,200 kwa ekari moja katika maeneo hayo. Vilevile, Wizara imehifadhi takriban hekari 300.8 za lindimaji kati ya hizo Hekari 121.3 ziko kando ya ziwa na Hekari 179.5 ziko Duma. Pia, Wizara imetoa mafunzo ya teknolojia za hifadhi ya udongo na maji mashambani kwa wakulima 200 kutoka katika vijiji vya Choma, Tangeni, Kolelo na Lubasazi vilivyoko katika milima ya Ulugulu mkoani Morogoro na wakulima 50 kutoka katika vijiji vya kata ya Amani mkoani Tanga.

97. **Mheshimiwa Spika**, katika jitihada za kuongeza uzalishaji wa mbegu za mafuta ili

kupunguza uagizaji wa mafuta ya kula kutoka nje, Wizara katika kipindi cha miaka mine (4) imeshirikiana na Ofisi ya Waziri Mkuu kuhakiki jumla ya mashamba 42 yaliyobatilishwa umiliki na Serikali katika mikoa ya Morogoro (17), Tanga (13) na Arusha (12) na kubaini kuwa, mashamba 21 kati ya 42 yanafaa kwa kilimo cha zao la alizeti na hatua za umilikishaji zinaendelea.

98. **Mheshimiwa Spika**, Vilevile, Wizara kwa kushirikiana na Wizara ya Ardhi Nyumba na Maendeleo ya Makazi na Halmashauri za Wilaya imepima mashamba ya wakulima wadogo wanaozunguka mashamba makubwa na kuwapatia wamiliki Hati za Hakimiliki za Kimila 2,381. Hati hizo zimetolewa kwa wakulima wanaozunguka mashamba ya Ngalimila, Lukulilo, Skimu ya umwagiliaji ya Msolwa Ujamaa, Mvumi na Mkulazi.

4.17 Mkakati wa Kudhibiti Upotevu wa Mazao

99. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeandaa Mkakati wa Taifa wa Kupunguza Upotevu wa Mazao ya Chakula Nchini wenye lengo la kupunguza upotevu wa mazao hayo kwa asilimia 50 ifikapo 2027/2028. Uanzishwaji wa Mkakati huu ni utekelezaji wa makubaliano na maazimio ya Kikanda na Kimataifa yanayolenga kuimarisha usalama wa chakula na lishe nchini. Mkakati huo wa Miaka 10 ulianza rasmi mwaka 2017/2018 na ulizinduliwa rasmi tarehe 1 Agosti, 2019 na Mheshimiwa Samia Suluhu Hassan, Makamu wa Rais wa Jamhuri wa Muungano wa

Tanzania. Nakala 2,542 za mkakati huo zimesambazwa kwa wadau na maafisa ugani katika mikoa kumi (10) ya Mwanza, Dar es Salaam, Simiyu, Geita, Shinyanga, Mara, Singida, Dodoma, Morogoro na Manyara.

4.18 Kuhuisha Mifumo na Sera

4.18.1 Mfumo wa Vibali kwa Njia ya Kielektroniki (ATMIS)

100. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeanzisha mfumo wa vibali kwa njia ya kielektroniki (ATMIS) unaolenga kutoa huduma za utoaji vyeti vya usafi wa mazao ya mimea na vibali vya kuingiza na kuuza mazao nje ya nchi. Mfumo huo umepunguza muda wa kupata kibali kutoka siku saba (7) za awali hadi siku moja (1) kwa wafanyabiashara. Vilevile, umechangia kudhibiti mianya ya udanganyifu wa nyaraka na kuongeza ukusanyaji wa maduhuli ya Serikali kutoka Shilingi **2,345,082,308.46** Julai, 2018 hadi Shilingi **2,619,905,800.28** Machi, 2020 sawa na ongezeko la asilimia 13.

4.18.2 Uanzishwaji wa Kanzidata ya Wakulima

101. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeanzisha Mfumo wa Usajili wa Wakulima (*Farmers Registration System-FRS*) na kutengeneza kanzidata ya wakulima ambayo itasaidia kuwatambua na kuwapatia vitambulisho, kuainisha mahitaji yao ikiwemo pembejeo za kilimo, huduma za kifedha na masoko na hatimae kuweka mipango ya kuwahudumia. Hadi Aprili, 2020 jumla ya

wakulima 1,275,220 katika mazao nane makuu ya kibiashara ambayo ni korosho, pamba, kahawa, chai, mkonge, pareto, tumbaku na sukari wamesajiliwa kupitia mfumo huo sawa na asilimia 88.1 ya wakulima wote wa mazao hayo nchini (**Kiambatisho Na: 16**).

4.18.3 Bima ya mazao

102. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kwa kushirikiana na wadau wa huduma za Bima ikiwemo Mamlaka ya Kudhibiti Shughuli za Bima nchini (TIRA), Shirika la Bima la Taifa (NIC), kampuni binafsi tano (5) za bima zimeanzisha Bima ya Mazao kwa lengo la kumsadia mkulima kujikinga na athari za majanga ya asili na mabadiliko ya tabianchi pamoja na kupata dhamana ya mkopo. Hadi sasa, wakulima 1,279,884 wa mazao ya biashara wamesajiliwa na kutengeneza kanzidata kwa lengo la kuwatambua na kusaidia katika utoaji wa huduma za kilimo ikiwemo huduma ya bima ya mazao.

103. **Mheshimiwa Spika**, Hadi sasa jumla ya Kampuni sita (6) za Bima zinashiriki zoezi za utoaji huduma za Bima ya mazao. Kampuni hizo ni pamoja na Jubilee Insurance inayohudumia vikundi vya wakulima 55 wa zao la mahindi katika mikoa ya Nyanda za Juu Kusini; AUP inayohudumia wakulima 44,000 wa mazao ya mahindi, maharage, mazao ya bustani na alizeti katika mikoa ya Dar es salaam, Dodoma, Morogoro, Shinyanga, Mwanza, Arusha, Zanzibar, Mbeya, na Mtwara; MGEN Insurance inayohudumia wakulima 4,000 wa mpunga, mahindi na alizeti katika mikoa ya Dodoma, Singida, Njombe,

Morogoro na Iringa. Kampuni nyingine ni pamoja na NIC, Reliance na Acre Africa. Hadi Desemba 2019 thamani ya kinga ya bima ya mazao yaliyoainishwa ni Shilingi 1,483,382,400.

Waziri wa Kilimo Mhe. Japhet Hasunga (katikati) Mkuu wa Mkoa wa Simiyu Anthony Mtaka (Kulia) pamoja na Mtendaji Mkuu wa Shirika la Taifa la Bima Dkt. Elirehema Doriye wakiwa na Viongozi wengine wa Serikali na Chama cha Mapinduzi mkoa wa Simiyu tarehe 7 Agosti 2019 mara baada ya Waziri Hasunga kuzindua rasmi Bima ya Mazao kwa Wakulima wa pamba.

4.18.4 Usajili wa Wadau

104. **Mheshimiwa Spika**, pia Wizara imeendelea na juhudi za kutambua mchango wa sekta binafsi katika Sekta ya Kilimo ambapo imekamilisha mfumo wa kuwasajili wadau wote wa sekta ya kilimo ikiwemo Sekta Binafsi (*Stakeholders mapping*). Hadi kufikia tarehe 30 Aprili, 2020, jumla ya wadau wa sekta binafsi 564 wamesajiliwa ambapo Wazalishaji na

wasambazaji wa pembejeo ni 198, Wazalishaji wa bidhaa za kilimo 103 na wasindikaji 363. Aidha, jumla ya miradi 105 inayofadhiliwa na Washirika wa Maendeleo yenye thamani ya Shilingi Trilion 3.3 imesajiliwa kwenye mfumo. Mfumo huo utaiwezesha Serikali kutambua juhudi na uwekezaji wa wadau wote na kuimarisha ushirikiano kati yao na Serikali katika kuendeleza sekta ya kilimo kupitia program ya ASDP II.

4.18.5 Mfumo wa M-Kilimo

105. **Mheshimiwa Spika**, Wizara inakamilisha mfumo wa M-Kilimo ambao utasaidia kuwaelemisha wakulima kuhusu kilimo bora cha mazao na kuwaunganisha wakulima na wanunuzi wa mazao. Vilevile, mfumo huo utawawezesha wakulima na wataalam wa kilimo kuwasiliana kwa kutuma ujumbe kwa njia ya simu za viganjani. Majaribio ya mfumo huo yatafanyika katika wilaya za Bahi, Kongwa na Chamwino Mwezi Mei, 2020.

4.18.6 Mfumo wa Taarifa za Kilimo (Dashboard)

106. **Mheshimiwa Spika**, Wizara inakamilisha mfumo wa taarifa za kilimo (**Dashboard**). Lengo la mfumo huo ni kuwezesha kupatikana kwa taarifa fupi zilizochambuliwa kwa njia ya kielektroniki zinazopima mafanikio ya viashiria vya malengo mbalimbali yaliyowekwa na Wizara. Mfumo huo utaiwezesha Wizara kuchukua hatua za haraka na madhubuti kwa ajili ya kupata ufumbuzi pale inapobainika malengo yaliyotarajiwa hayajafikiwa.

4.19 Kutoa Huduma za Ushauri Kuhusu Utafiti, Mafunzo na Usambazaji Taarifa za Kilimo na Sayansi Shirikishi

4.19.1 Ushauri kuhusu utafiti

107. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kupitia TARI imeendelea kutoa ushauri kuhusu matokeo ya utafiti na matumizi ya teknolojia mbalimbali za uzalishaji na usindikaji wa mazao ya kilimo. Kupitia Siku ya Chakula Duniani, TARI ilitoa ushauri na kuwahimiza wadau wa kilimo kuhusu matumizi ya teknolojia zilizofanyiwa utafiti na zenye matokeo makubwa kama vile usindikaji na uchanganyaji wa mazao lishe ili kupata bidhaa zenye ubora wa lishe kama unga lishe.

108. **Mheshimiwa Spika**, vilevile TARI kwa kushirikiana na Baraza la Nafaka la Ukanda wa Afrika Mashariki (*Eastern Africa Grain Council – EAGC*) iliratibu maonesho ya kilimo biashara kupitia TARI Ilonga na Uyole ambapo jumla ya wadau 1,256 na 2,410 mtawalia walishiriki. Pia, TARI Kibaha iliadhimisha siku ya wadau wa zao la miwa kwa lengo la kuonesha teknolojia za uzalishaji na usindikaji wa bidhaa za miwa. Wadau 700 kutoka Kilombero na 250 kutoka Kibaha walishiriki maonesho hayo. Vilevile, TARI Makutupora iliadhimisha siku za wakulima tatu (3) kwa wakulima na wadau 200 katika mnyororo wa thamani wa mazao ya zabibu, ulezi, muhogo, korosho, mtama, uwele, kunde, mbaazi, alizeti, viazi vitamu na ufuta.

4.19.2 Usambazaji Taarifa za Kilimo na Sayansi Shirikishi

109. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kuweka msukumo katika kusambaza teknolojia mbalimbali kwa wakulima kupitia maonesho ya kilimo, mashamba darasa na vyombo vya habari. Katika mwaka 2019/2020, Wizara imesambaza teknolojia za kilimo kupitia maonesho ya kilimo Nanenane yaliyofanyika kitaifa mkoani Simiyu katika Uwanja wa Nyakabindi pamoja na Kanda saba (7) za maonesho.

110. **Mheshimiwa Spika**, katika maonesho hayo elimu kuhusu upatikanaji wa mtaji kwa ajili ya kuwekeza kwenye kilimo, kanuni bora za uzalishaji wa mazao, matumizi sahihi ya pembejeo, zana bora za kilimo, kuongeza thamani mazao ya kilimo na upatikanaji wa masoko ilitolewa kwa wadau wa kilimo 1,283. Washiriki wa maonesho hayo walitoka sekta ya umma, sekta binafsi, taasisi za Serikali, taasisi zisizokuwa za kiserikali, Wabia wa Maendeleo, taasisi za fedha na vikundi vya wakulima. Aidha, kupitia maonesho hayo, wakulima 1,950 walipatiwa elimu ya matumizi bora ya ardhi ikiwemo hifadhi ya udongo na maji mashambani kupitia vipeperushi, modeli na mafunzo darasani.

111. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kwa kushirikiana na Sekretarieti ya Mkoa wa Singida pamoja na FAO imeadhimisha Siku ya Chakula Duniani iliyofanyika kitaifa Mkoani Singida. Katika maadhimisho hayo teknolojia za uzalishaji wa mazao ya chakula kwenye maeneo yenye ukame na hifadhi bora ya mazao baada ya kuvuna zilioneshwa. Vilevile, jumla ya washiriki

593 (me 403 na ke 190) walifanyiwa tathmini ya hali ya lishe kwa kutumia Uwiano wa Uzito na Urefu (BMI) ambapo watu 305 (51.4%) kati yao walibainika kuwa na uzito uliopitiliza na hivyo kupatiwa ushauri wa lishe bora.

112. **Mheshimiwa Spika**, matumizi ya mazao ya vyakula vya asili yalibainishwa ambapo milo kamili iliyotokana na vyakula vyenye asili ya makabila ya mikoa ya Singida, Mbeya na Mwanza viliandaliwa na kuonjwa. Lengo la onesho hilo ni kuhamasisha matumizi ya vyakula vya asili ili kuongeza wigo wa matumizi ya chakula na kupunguza changamoto za upungufu wa chakula katika kaya.

4.20 Mapitio ya Sera za Sekta Ndogo ya Mazao na Sheria zake ili Kuweka Mazingira Mazuri ya Uwekezaji katika Kilimo

113. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kupitia Sera na Sheria mbalimbali kwa lengo la kuboresha mazingira ya uwekezaji katika Kilimo ambapo, katika mwaka 2019/2020, Wizara imeandaa mapendekezo ya kurekebisha na kutunga sheria mbalimbali kwa ajili ya kuimarisha usimamizi wa mifumo ya kitaasisi na Bodi za Mazao. Sheria hizo ni pamoja na marekebisho ya Sheria ya Ushirika ya Mwaka 2013 ambayo mapendekezo yake yapo katika ngazi ya kupata ridhaa ya Serikali na mapendekezo ya kutunga Sheria ya Afya ya Mimea (*The Plant Health Act, 2020*) ambayo imependekeza kuanzisha Mamlaka ya Hifadhi ya Mimea (*Tanzania Plant Health Authority –TAPHA*).

Muswada wa Sheria ya Afya ya Mimea umesomwa kwa mara ya kwanza katika mkutano wa 18 wa Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Aidha, Wizara kwa kushirikiana na wadau inapitia Sera ya Taifa ya Kilimo ya Mwaka 2013 na kuandaa Mkakati wake wa utekelezaji kwa ajili ya kuongeza ufanisi katika sekta ya kilimo.

4.21 Kuimarisha Uratibu na Ufuatiliaji na Tathmini ya Sekta ya Mazao

114. **Mheshimiwa Spika,** Wizara imeendelea kuimarisha mifumo ya Uratibu, upatikanaji wa Takwimu za kilimo, Ufuatiliaji na Tathmini ya Sekta ya Mazao kwa kushirikiana na Wizara ya Mifugo na Uvuvi, Wizara ya Viwanda na Biashara, TAMISEMI, Ofisi ya Taifa ya Takwimu na Ofisi ya Mtakwimu Mkuu wa Zanzibar. Wizara pia imeendelea kushiriki katika maandalizi ya Sensa ya kilimo (*National Sample Census of Agriculture – NSCA 2018/2019*) iliyotarajiwa kufanyika mwezi Aprili, 2020 chini ya usimamizi wa Ofisi ya Taifa ya Takwimu (NBS). Hatua ya uorodheshaji wa kaya za sekta ya kilimo imekamilika na hatua inayofuata ni kuendesha mafunzo kwa wakufunzi watakaowafundisha wakusanyaji wa takwimu kabla ya kuanza kukusanya takwimu hizo. Hata hivyo, mafunzo hayo hayakukamilika kutokana na mlipuko wa ugonjwa wa COVID 19.

115. **Mheshimiwa Spika,** Wizara imekusanya takwimu za uzalishaji wa mazao ya kilimo kutoka Bodi za mazao na Halmashauri za Wilaya kwa kutumia mfumo wa ukusanyaji wa takwimu za kilimo (*Agriculture Routine Data System-ARDS*). Ili kurahisisha

ukusanyaji wa takwimu hizo kutoka ngazi za kijiji, Wizara imeendesha mafunzo kuhusu matumizi ya mfumo wa ARDS kwa Maafisa Kilimo, Maafisa Umwagiliaji, Maafisa Ushirika wa Wilaya (DAICOs) na wasimamizi wa mfumo wa takwimu za kilimo katika Halmashauri 185. Aidha, Wizara inakamilisha maandalizi ya kitabu cha takwimu za msingi za kilimo (Basic Data Booklet 2018/2019 for Agriculture).

4.22 Kuimarisha Huduma za Upimaji wa Matabaka na Ubora wa Ardhi Kuendana na Mahitaji ya Mazao ya Kilimo Ki-ikolojia

116. **Mheshimiwa Spika**, katika kuimarisha huduma za upimaji wa matabaka na ubora wa ardhi, katika mwaka 2019/2020, Wizara imeandaa rasimu ya Mpango Kabambe wa Taifa wa Matumizi Bora ya Ardhi ya Kilimo wa miaka 15 (2020/2021 – 2035/2036) ili kusimamia matumizi bora ya ardhi ya kilimo, kupunguza migogoro ya ardhi na kuongeza uzalishaji na tija katika mazao ya kilimo. Vilevile, Wizara imehakiki mashamba 43 ya uwekezaji yenye ukubwa wa hekta 124,924.13 katika Mkoa wa Tanga na kubaini kuwa hekta 27,007 hazijaendelezwa kwa ajili ya kilimo kama ilivyokusudiwa. Taratibu za kuwapata wawekezaji wengine wenye nia na uwezo wa kuendeleza maeneo hayo unafanyika.

117. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kupitia TARI kwa kushirikiana na Kampuni ya Yara na Benki ya Maendeleo ya Kilimo Tanzania (TADB), imeendelea kudhibiti tindikali kwenye udongo ulioathirika kwa kutumia teknolojia ya chokaa. Teknolojia hiyo,

imetumika katika vijiji 36 vya Wilaya ya Mbozi-Songwe kwenye mashamba ya mahindi. Matumizi ya teknolojia hiyo yamepunguza kiwango cha tindikali kutoka 4.2 kufikia kiwango cha 5.4 hadi 6.4 na hivyo kuongeza tija katika zao la mahindi kutoka wastani wa magunia nane (8) hadi magunia 18 kwa ekari.

118. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kupitia TARI na kwa kushirikiana na Kampuni ya mbolea ya OCP imepima udongo na kutoa mapendekezo ya viwango vya matumizi bora ya mbolea ili kuongeza uzalishaji wa viazi mviringo katika wilaya za Makete, Rungwe, Mbeya, Mbozi, Wanging'ombe, Halmashauri ya Mji Njombe, Halmashauri ya wilaya ya Njombe, Mufindi, Kilolo na Busokelo. Vilevile, uhakiki wa eneo la TARI Uyole lenye mgogoro na wananchi wa Sae na Ituha umefanyika na taarifa yenye mapendekezo ya ufumbuzi wa mgogoro huo imewasilishwa Serikalini. Wizara pia, imepima maeneo ya vituo vidogo vya Mbimba na Milundikwa na kutoa ekari 50 (Mbimba) na ekari 1,000 (Mlindukwa) kwa ajili ya kupewa wananchi kwa matumizi ya kijamii.

4.23 Kuratibu utekelezaji wa Mikakati ya Maendeleo ya Mazao

119. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kuratibu na kutekeleza mkakati wa maendeleo ya mazao kwa kuimarisha utafiti, upatikanaji na matumizi ya pembejeo, udhibiti wa visumbufu vya mazao, huduma za ugani, uongezaji wa thamani na upatikanaji wa masoko.

Zao la Korosho

120. **Mheshimiwa Spika**, Zao la korosho ni moja ya mazao ya kimkakati yanayoliingizia Taifa fedha nyingi za kigeni na kipato kwa wakulima. Aidha, maeneo ya uzalishaji korosho hapa nchini yameongezeka na hivyo kuongezeka kwa mahitaji ya mbegu bora. Wizara kupitia TARI Naliendele kwa kushirikiana na Halmashauri za Wilaya zinazolima zao la korosho pamoja na wazalishaji binafsi imezalisha tani 111.2 na imesambaza tani 81.97 za mbegu bora za korosho. Katika mbegu zilizosambazwa tani 50 zilipelekwa nchini Zambia. Hadi Machi, 2020 mbegu hizo zimesambazwa katika mikoa 20 (**Kiambatisho Na. 17**). Aidha, TARI Naliendele imezalisha miche bora ya korosho 51,438 na kusambaza miche 38,338 ya kutosheleza ekari 1,420 kwa wakulima. Miche hiyo imesambazwa katika mikoa ya Mtwara, Lindi, Singida, Ruvuma, Dodoma, Tanga, Morogoro na Pwani. Miche huuzwa kwa wakulima kwa wastani wa bei ya Shilingi 500 kwa mche mmoja wa kawaida na Shilingi 1,000 kwa mche mmoja uliobebeshwa.

121. **Mheshimiwa Spika**, katika msimu wa 2019/2020 mahitaji ya viuatilifu vya zao la korosho nchini yalikadiriwa kufikia tani 30,000 za salfa ya unga (Sulphur 99.5% dust) na lita 350,000 za viuatilifu vya maji (*water based pesticides*). Hadi Machi 2020, Bodi ya Korosho imesambaza tani 19,631 za Salfa ya Unga na lita 280,201 za viuatilifu vya maji kwa wakulima kupitia vituo vya mauzo vilivyopo katika Wilaya mbalimbali zinazozalisha korosho nchini kwa lengo la kudhibiti visumbufu vya zao la korosho.

Vilevile, bodi imetoa elimu ya matumizi sahihi na salama ya viuatilifu vya zao la korosho kwa wakulima 364 na Maafisa ugani 352 kutoka mikoa ya Mtwara, Lindi na Ruvuma. Bodi pia, imetoa pikipiki 4 kwa maafisa ugani katika Halmashauri ya Wilaya ya Manyoni kwa ajili ya kurahisisha utoaji wa huduma za ugani kwa wakulima wa korosho. Aidha, bodi imetoa mafunzo ya kudhibiti ubora wa korosho ghafi kwa wataalam 62 wa udhibiti ubora katika maghala ya mnada na watendaji wa AMCOS 1,102.

122. **Mheshimiwa Spika**, uzalishaji wa korosho ghafi kwa msimu wa 2019/2020 ni tani 232,527.55 ikilinganishwa na tani 224,552 za msimu wa 2018/2019. Aidha, Bodi ya Korosho imeendelea kusajili wakulima wa korosho kwenye Mfumo wa Kielektroniki wa Taarifa za Wakulima (*Cashew Farmers Information System*) ambapo hadi Machi, 2020 wakulima 309,006 wamesajiliwa sawa na asilimia 97.05 ya lengo la kusajili wakulima 318,407.

Zao la Pareto

123. **Mheshimiwa Spika**, katika msimu wa 2019/2020, Kituo cha Utafiti wa Kilimo TARI – Uyole kimezalisha mbegu bora za pareto kilo 5,300 sawa na asilimia 85.5 ya mahitaji ya mbegu ya kilo 6,200 kwa mwaka. Katika msimu wa mwaka 2018/2019 uzalishaji wa pareto ulikuwa tani 2,014. Aidha, hadi Machi, 2020, uzalishaji wa pareto umefikia tani 1,627 sawa na asilimia 62.57 ya lengo la kuzalisha tani 2,600 na uzalishaji unaendelea. Bodi pia ilipanga

kuongeza ubora wa maua hadi asilimia 1.5 ambapo hadi Machi 2020 ubora umefikia asilimia 1.3.

Zao la Miwa na Uzalishaji wa Sukari

124. **Mheshimiwa Spika**, hadi Aprili, 2020 uzalishaji wa Sukari ulifikia tani 298,948.61 sawa na asilimia 86 ya lengo la kuzalisha tani 345,296 za Sukari. Hata hivyo uzalishaji wa sukari ulikumbwa na changamoto mbalimbali ikiwemo uchakavu wa mitambo ya viwanda, kusimama kwa uzalishaji kwa mwezi mmoja katika kiwanda cha Mtibwa kutokana na kuharibika kwa mitambo, mlipuko wa ugonjwa wa vidung'ata wa njano na mvua nyingi zinazoendelea kunyesha. Ili kukabiliana na upungufu huo, tani 40,000 za sukari zimeingizwa nchini ili kufidia pengo la uzalishaji wa ndani katika msimu wa 2019/2020.

125. **Mheshimiwa Spika**, pamoja na jitihada za Serikali za kuingiza sukari ya kuziba pengo, kumekuwepo na changamoto ya kupanda kwa bei ya sukari kusikokuwa kwa kawaida. Kutokana na hali hiyo, Wizara kupitia Bodi ya Sukari baada ya kufanya uchambuzi wa kina, na kwa kutumia Sheria ya Tasnia ya Sukari Sehemu ya nne (4)(e) Kifungu cha 11A ilichukua hatua ya kutangaza bei elekezi ya jumla na rejareja ya sukari katika Mikoa yote ya Tanzania Bara kwa lengo la kukabiliana na wafanyabiashara wasio waaminifu.

126. **Mheshimiwa Spika**, Bodi ya Sukari imetoa mafunzo ya kilimo bora cha miwa kwa maafisa ugani 17 kutoka Mbigiri (Mkulazi) na Dabalo (Chamwino)

ambao watatumia maarifa na ujuzi waliyopata kuwafundisha wakulima wadogo katika maeneo yao. Aidha, Bodi imekubaliana na TEMDO kutengeneza “hot water treatment plant” itakayoweza wakulima wadogo kupata mbegu bora. Pia Bodi imeendelea kusajili wakulima wa miwa ambapo hadi Machi 2020, wakulima 6,745 wamesajiliwa sawa na asilimia 92.92 ya lengo na vitambulisho 5,488 vimetolewa kwa wakulima.

127. **Mheshimiwa Spika**, Bodi ya Sukari inaendelea kuratibu uongezaji wa maeneo ya kilimo cha miwa katika maeneo ya uzalishaji wa miwa kwa ajili ya kutengeneza sukari. Maeneo hayo ni yanayomilikiwa na Bagamoyo Sugar Co. Ltd (hekta 2,280), Kagera Sugar Co. Ltd (hekta 2,300), TPC (hekta 400) na Mkulazi II (hekta 1,500) ambapo jumla ya hekta 6,480 zitapandwa.

Zao la Kahawa

128. **Mheshimiwa Spika**, katika msimu wa 2019/2020, Wizara kupitia Taasisi ya Utafiti wa Kahawa (TaCRI) katika Vituo vya Lyamungo, Mbinga, Mwayaya, Maruku, Ugano na Tarime kwa kushirikiana na Halmashauri za Wilaya husika imezalisha miche bora ya kahawa 7,059,835 na kusambazwa kwa wakulima kulingana na mahitaji (**Kiambatisho Na. 18**).

129. **Mheshimiwa Spika**, hadi Machi, 2020 uzalishaji wa kahawa ulifikia tani 55,979. Kati ya kiasi hicho, tani 22,320 ni kahawa aina ya Robusta, tani 32,057 ni Arabika laini na tani 1,602 ni Arabika

ngumu. Pia, Bodi ya Kahawa iliratibu uuzwaji wa kahawa tani 21,929 zenye thamani ya Dola za Marekani 47,666,919 katika minada 17 ya Kanda, na tani 25,574 zenye thamani ya Dola za Marekani 39,860,860 kupitia soko la moja kwa moja.

130. **Mheshimiwa Spika**, Bodi imeendelea kuhamasisha unywaji wa kahawa ambapo umeongezeka kutoka asilimia 8.21 hadi asilimia 8.43. Aidha, Bodi imeitangaza kahawa inayozalishwa nchini kupitia maonesho ya Kimataifa ya SCAJ 2019 yaliyofanyika Tokyo Japani ambapo wanunuzi wawili (2) walijitokeza kununua kahawa ya Tanzania. Vilevile, Bodi ilivijengea uwezo wa kufanya biashara vyama vya ushirika 120 ambapo vyama vya ushirika vya KCU na KDCU viliuza asilimia 61 ya kahawa iliyouzwa katika soko.

131. **Mheshimiwa Spika**, ili kuongeza ubora wa kahawa, Bodi imehamasisha matumizi ya mashine za kukoboa kahawa (Central Pulpuly Units – CPU) katika kuchakata kahawa aina ya Arabika na uboreshwaji wa maabara za kahawa kwa kununua vifaa vya kisasa. Pia, mafunzo kwa wanafunzi 50 wa cheti cha ubora wa kahawa na biashara yametolewa katika Chuo Kikuu cha Ushirika Moshi (MoCU). Aidha, Bodi imesajili wakulima 305,260 wakiwemo wakulima wadogo 305,159 na Wakulima wakubwa 101. Usajili huo ni sawa na asilimia 67.82 kwa wakulima wadogo na asilimia 100 kwa wakubwa.

Uzalishaji wa miche bora ya kahawa kutoka Kituo cha Utafiti wa Kahawa (TACRI) nao umeongezeka. Lengo ni kuongeza tija na uzalishaji ili kuifanya Tanzania kuwa kinara wa zao hilo katika Ukanda wa Afrika Mashariki na Kati

Zao la Mkonge

132. **Mheshimiwa Spika**, hadi Machi 2020, uzalishaji wa mkonge ulifikia tani 35,551.86 na uzalishaji wa bidhaa za mkonge ulifikia tani 5,701. Aidha, mauzo ya mkonge ndani ya nchi ni tani 12,673.96 yenye thamani ya Shilingi Bilioni 37 na mauzo nje ya nchi ni tani 21,043.95 yenye thamani ya Dola za Marekani Milioni 34.75. Pia, bidhaa za mkonge zilizouzwa ndani ya nchi ni tani 2,214.77 yenye thamani ya Shilingi Bilioni 8.78 na bidhaa zilizouzwa nje ya nchi ni tani 3,146 yenye thamani ya Dola za Marekani milioni 6.56.

133. **Mheshimiwa Spika**, Bodi imeendelea kuongeza maeneo ya uzalishaji wa *mkonge* ambapo kufikia Machi 2019, hekta 5,529.50 zimepandwa mkonge mpya. Aidha, Bodi imesajili jumla ya wakulima wadogo wa mkonge 2,365 na wakulima wakubwa 22 sawa na asilimia 30.9 kwa wakulima wadogo na asilimia 100 kwa wakubwa. Vilevile, sekta ya mkonge imetoa ajira 129,022 kupitia mashamba na viwanda vya mkonge.

Eneo la kilimo cha mkonge limeongezeka

Zao la Pamba

134. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kupitia Bodi ya Pamba imeendelea kusimamia upatikanaji wa mbegu bora za pamba nchini. Hadi Machi 2020, upatikanaji wa mbegu bora za pamba UKM 08 umefikia tani

35,000 kwa mbegu zenye manyoya. Aidha, katika mwaka 2019/2020, Bodi ilipanga kusambaza tani 20,000 za mbegu ya pamba kwa wakulima ambapo hadi Machi, 2020 usambazaji wa mbegu hizo umefikia tani 17,942 sawa na asilimia 90 ya lengo. Vilevile, Bodi ilisambaza viuadudu lita 6,070,000 sawa na asilimia 86.7 ya lengo la kusambaza lita 7,000,000. Pia vinyunyizi 23,000,000 vilisambazwa kwa wakulima sawa asilimia 115 ya lengo la kusambaza vinyunyizi 20,000,000.

135. **Mheshimiwa Spika**, uzalishaji wa pamba ulifikia tani 352,405.29 katika msimu wa 2018/2019 sawa na asilimia 78 ya lengo la kuzalisha tani 450,000. Wizara kwa kushirikiana na Bodi ya Pamba na AMCOS imeendelea kuratibu na kusimamia ununuzi wa pamba ambapo hadi Machi 2020 tani 352,405.29 zenye thamani ya Shilingi 422,900,000,000 zimekusanywa. Kati ya hizo, tani 348,726.62 zenye thamani ya Shilingi 418,700,000,000 zimenunuliwa kwa bei ya Shilingi 1,200 kwa kilo na kupelekwa viwandani. Aidha, hadi Machi 2020, Bodi imesajili wakulima 556,306 sawa na asilimia 98.81 ya lengo.

Mhe. Hussein Bashe Naibu Waziri Kilimo alipotembelea maabara ya pamba katika majengo ya Bodi ya Pamba mkoani Shinyanga tarehe 30 Novemba, 2019. Kushoto kwake ni Mkurugenzi wa Bodi ya Pamba Bwana Marco Mtunga.

136. **Mheshimiwa Spika**, vilevile, Bodi imetoa leseni za ununuzi wa pamba kwa Kampuni 25 kwa ajili ya kununua pamba katika msimu wa mwaka 2019/2020. Kati ya kampuni zilizopewa leseni, kampuni 21 ndizo zilionunua pamba katika maeneo mbalimbali. Kampuni hizo ni *Alliance Ginneries, Afrisian Ginning, Birchand Oil Mill Ltd, Biosustain (T) Ltd, Fresho Investment, Gaki Investment, Lugeye Investment, KCCL, Kahama Oil Mill, ICK Cotton Oil, Matongo Farming, MeTL, Mwatex (2001) Ltd, NGS Investment, NIDA Textile, Nsagali Co. Ltd, Olam (T) Ltd, S&C Ginning Co. Ltd, BioRe, SM Holdings na Vitreco. Aidha, usafi na*

ubora wa pamba umeimarika na daraja la Ganny ya juu imeongezeka kutoka asilimia 43 hadi asilimia 45.

Usafi na ubora wa pamba umeimarika. Daraja la juu la Pamba kutoka asilimia 43 hadi asilimia 45.

137. **Mheshimiwa Spika**, katika kuimarisha soko la pamba, Wizara imekipatia Chuo cha Usimamizi wa Fedha (IFM) kazi ya kuandaa taarifa ya kina ya uwekezaji katika viwanda vya pamba. Taarifa hiyo itatoa dira ya namna ya kuanzisha viwanda vikiwemo vya kuchambua pamba na inatarajiwa kukamilika kabla ya Julai, 2020.

Zao la Tumbaku

138. **Mheshimiwa Spika**, hadi Machi, 2020 upatikanaji wa mbegu bora za tumbaku ulifikia kilo

400 sawa na asilimia 149.2 ya mahitaji ya kilo 268. Aidha, upatikanaji wa mbolea ulifikia tani 6,026 za mbolea aina ya NPK 10:18:24 na tani 1,326 za mbolea aina ya CAN ambazo zilisambazwa kwa wakulima kupitia Vyama vya Msingi. Vilevile, upatikanaji wa viuadudu ulifikia chupa 105,737 za Bamidas (30g) na chupa 189,849 za Bamethrine **(Kiambatisho Na. 19)**.

139. **Mheshimiwa Spika**, hadi kufikia mwezi Machi, 2020 tani 70,824.21 za tumbaku zenye thamani ya Shilingi 231,694,899,410 zimezalishwa na kununuliwa. Wizara kupitia Bodi ya Tumbaku imewezesha kupatikana kwa wanunuzi wapya wanne (4) ambao ni *Grand Tobacco Ltd, Magefa Growers Ltd, Petrobena East Africa Ltd* na *Pachtech Co. Ltd*. Ili kuongeza upatikanaji wa mbegu bora Pia, aina mpya nne (4) za mbegu ya tumbaku zinafanyiwa majaribio na TORITA. Pia, maandalizi ya ujenzi wa kiwanda kipya cha kuchakata tumbaku yanaendelea katika Halmashauri ya Wilaya ya Urambo (Tabora) ambapo kitajengwa kwa ushirikiano wa wakulima na Halmashauri ya Wilaya ya Urambo. Vilevile, wakulima wa tumbaku 53,758 wamesajiliwa ambao ni sawa na asilimia 116.87 ya lengo la kusajili wakulima 46,000. Bodi pia imefanya ukaguzi na usajili wa vituo 1,578 vya kuchambua na kufungia tumbaku na vituo 632 vya kuuzia tumbaku. Aidha, ubora wa tumbaku umeongezeka kutoka asilimia 87 mwaka 2018/2019 hadi asilimia 93 mwaka 2019/2020.

140. **Mheshimiwa Spika**, katika kuhakikisha kuwa mkulima wa tumbaku anapata bei nzuri, Wizara

imefanya mazungumzo na wanununuzi wa tumbaku waliopo nchini na pia kutafuta wanunuzi wapya. Kutokana na jitihada hizo wanunuzi wa tumbaku wameongezeka kutoka wanunuzi wanne (4) mwaka 2015 na kufikia wanunuzi wanane (8) Machi, 2020. Makampuni hayo ni Tanzania Leaf Company Limited (TLTC), Alliance one Tobacco Tanzania Limited (AOTTL), Premium Active Tanzania Limited (PATL), Japanees Tobacco International Leaf Services (JTILS), Magefa Growers Ltd, Grand Tobacco Ltd, Petrobena na Jespan.

Zao la Chai

141. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2019/2020, Wizara kupitia Wakala wa Wakulima Wadogo wa Chai (TSHTDA) kwa kushirikiana na Halmashauri za Wilaya za Njombe na Rungwe kupitia vikundi vya wakulima, wakulima binafsi na Vyama vya Ushirika imezalisha miche bora ya chai 3,998,000 na kusambaza kwa wakulima. Vilevile, miche 9,910,000 inaendelea kutunzwa katika vitalu ambapo miche 810,000 inatunzwa na Wakala katika Wilaya za Tarime na Mufindi na miche 9,100,000 inatunzwa na sekta binafsi (kampuni ya NOSC, WATCO na MOG). Miche hiyo itapandwa katika Wilaya za Mufindi, Tarime, Njombe na Rungwe.

142. **Mheshimiwa Spika**, zao la chai huvunwa kwa kipindi cha mwaka mzima ambapo hadi kufikia mwezi Machi, 2020 uzalishaji wa chai kavu umefikia tani 11,185 kati ya hizo, wakulima wadogo wa chai wamezalisha tani 4,811. Vilevile, uhamasishaji wa unywaji wa chai umeendelea, ambapo hadi Machi

2020, chai iliyochanganywa na kufungwa kwenye vikasha ilikuwa tani 2,700 sawa na unywaji wa gramu 65 kwa mtu kwa mwaka.

143. **Mheshimiwa Spika**, katika kipindi cha Julai hadi Machi 2019, tija ya chai kavu kwa wakulima wadogo ilikuwa kilo 415 kwa hekta ikilinganishwa na kilo 428 kwa kipindi hicho cha mwaka 2018. Aidha, tija ya chai kavu kwa wakulima wakubwa imefikia kilo 522 kwa hekta katika kipindi cha Julai hadi Desemba, 2019 ikilinganishwa na kilo 760 kwa kipindi hicho cha mwaka 2018. Upungufu huo wa tija umetokana na barafu iliyoanguka katika Ukanda wa Nyanda za juu Kusini ambapo kuna uzalishaji mkubwa wa chai.

144. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kupitia Bodi ya Chai Tanzania imeendelea kuhamasisha wakulima kufufua mashamba ya chai ambapo shamba la chai la Mlangani katika Tarafa ya Lupembe lenye ukubwa wa hekta 200 limefufuliwa kwa asilimia 60. Vilevile, ukarabati wa miundombinu ya mashamba ya chai yanayomilikiwa na vijiji vya Tarafa ya Lupembe-Njombe umekamilika kwa asilimia 50.

145. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kuimarisha soko la majani mabichi ya chai kwa wakulima wadogo na kuongeza ajira. Katika mwaka 2019/2020, Bodi ya Chai kwa kushirikiana na PSSF imekamilisha andiko la kufufua kiwanda cha chai cha Mponde-Tanga. Tayari kampuni itakayosimamia uendeshaji wa kiwanda hicho imeundwa.

146. **Mheshimiwa Spika**, wastani wa ubora wa majani mabichi ya chai umeongezeka kutoka asilimia 50 hadi 60. Mauzo ya chai kavu nje ya nchi katika kipindi cha Julai, 2019 hadi Januari, 2020 ni tani 11,270 yenye thamani ya Dola za Marekani 15,877,037 ikilinganishwa na tani 13,312 yenye thamani ya Dola za Marekani 21,031,225 kwa kipindi cha Julai, 2018 hadi Januari, 2019. Mauzo hayo yameshuka kutokana na kuyumba kwa soko la chai la Dunia. Aidha, hadi Machi 2019, Bodi imesajili jumla ya wakulima 31,092 sawa na asilimia 69 ya lengo.

Wastani wa ubora wa majani mabichi ya chai umeongezeka kutoka asilimia 50 hadi 60.

Zao la Mpunga

147. **Mheshimiwa Spika**, katika msimu 2018/2019 uzalishaji wa zao la mpunga umefikia tani 3,174,766. Katika mwaka 2019/2020 upatikanaji wa mbegu bora za mpunga ulikuwa tani 614.66. Kati ya tani hizo tani 597.46 zimezalishwa nchini, tani 12.70 ni bakaa ya msimu uliopita na tani 4.50 zimeagizwa toka nje ya nchi. Wizara kupitia Tume ya Taifa ya Umwagiliaji imekarabati kinu cha kukoboa mpunga chenye uwezo wa tani 3.5 kwa saa kilichopo katika kijiji cha Madibira – Mbarali; na imekamilisha Mkakati wa Kitaifa wa kuendeleza zao la Mpunga Awamu ya Pili – NRDS II (2019/2020 – 2029/2030) ambao ulizinduliwa Desemba, 2019. Mkakati huo unalenga kuongeza tija kutoka wastani wa tani 2 kwa hekta hadi tani 4 kwa hekta na kupunguza upotevu baada ya mavuno kutoka asilimia 30 hadi asilimia 10 ifikapo mwaka 2030.

Zao la Mahindi

148. **Mheshimiwa Spika**, katika msimu wa 2018/2019 uzalishaji wa zao la mahindi ulifikia tani 5,652,005 sawa na asilimia 71 ya lengo la tani 8,000,000. Lengo lililowekwa halikufikiwa kutokana na upungufu wa mvua za vuli na mvua za msimu kwa baadhi ya mikoa inayopata mvua hizo. Katika hatua nyingine, Wizara imesimamia upatikanaji wa tani 32,638.51 za mbegu bora za mahindi kwa ajili ya msimu wa 2019/2020 na imetoa mafunzo kuhusu udhibiti wa viwavijeshi vamizi kwa wakulima 2,080 wa

mahindi kutoka mikoja ya Singida (385), Shinyanga (425), Simiyu (495), Tabora (530) na Morogoro (245).

Zao la Ngano

149. **Mheshimiwa Spika**, upatikanaji wa mbegu bora za ngano nchini katika msimu wa 2019/2020 umefikia tani 63.70 ambazo zimezalishwa na kusambazwa kwa wakulima. Katika mwaka 2018/2019, uzalishaji wa ngano ulifikia tani 63,388 ikilinganishwa na malengo ya kuzalisha tani 76,400. Hadi Machi 2020, Wizara imehamasisha kilimo cha zao hilo katika Ukanda wa Kaskazini na Nyanda za Juu Kusini na imeongeza maeneo mapya ya uzalishaji ambayo ni Mbarali na shamba la Kapunga. Aidha, wizara imehamasisha matumizi ya mbegu bora, kutoa mafunzo ya kanuni za kilimo bora, kuimarisha upatikanaji wa masoko na utafiti wa zao hilo.

Zao la Muhogo

150. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2019/2020 Wizara imeendelea kuimarisha uzalishaji wa zao la muhogo ambapo hadi kufikia Machi 2020 uzalishaji wa mbegu za muhogo umefikia pingili 38,860,300 sawa na asilimia 97 ya lengo la kuzalisha pingili milioni 40. Mbegu hizo zimesambazwa katika Halmashauri 43 za Kanda za Kusini, Mashariki na Ziwa. Kiasi hicho cha vipando kinatosheleza kupanda hekta 3,886. Aidha, aina tisa (9) za mbegu bora za muhogo zimegunduliwa na kupendekezwa kutumika kwa wakulima katika kanda ya ziwa. Mbegu hizo zina sifa ya kuhimili ugonjwa wa michirizi kahawia na

batobato, na zinatoa mavuno kati ya tani 25 hadi 30 kwa hekta.

151. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kuhamasisha ununuzi wa muhogo ambapo kampuni nne za Dar Canton, Jielong Holdings, TAEPZ na EPOCH Agricultural Development Company zimenunua jumla ya tani 300 za muhogo mkavu kutoka kwa wakulima. Ili kuongeza ufanisi katika tasnia ndogo ya muhogo, Wizara imewezesha uanzishwaji wa jukwaa la umoja wa wazalishaji na wasindikaji wa muhogo Tanzania (*Tanzania Cassava Producers and Processors Association – TACAPPA*).

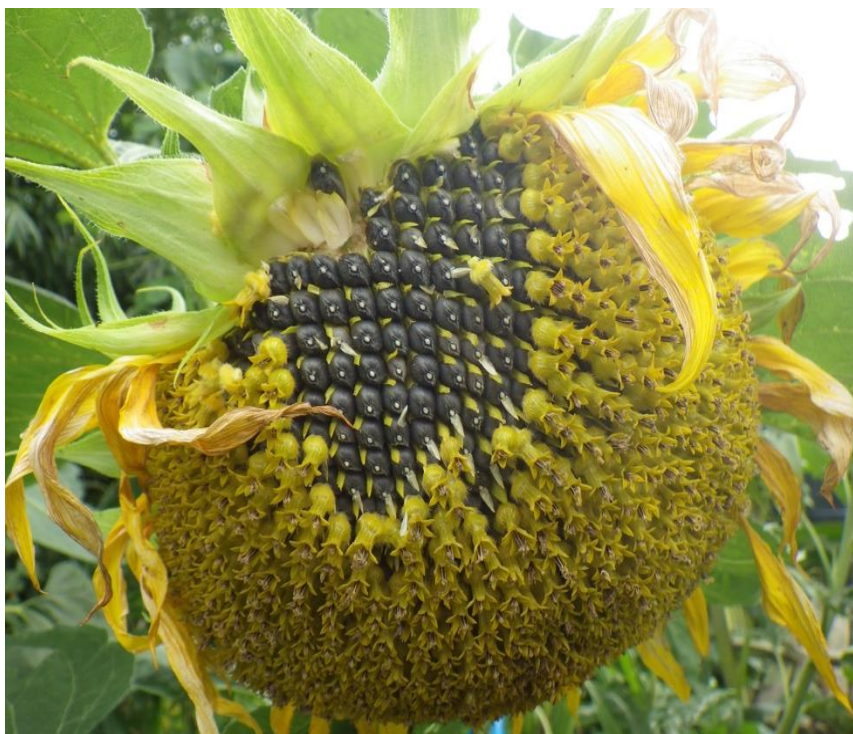
Zao la Mtama na Uwele

152. **Mheshimiwa Spika**, Katika mwaka 2019/2020, upatikanaji wa mbegu bora za mtama na uwele ulikuwa tani 85.24. Uzalishaji wa mazao hayo kwa msimu wa 2018/2019 ulikuwa tani 1,018,173, sawa na asilimia 67.8 ya lengo la kuzalisha tani 1,500,000. Kutokana na umuhimu wa zao la mtama na uwele hususan katika maeneo yanayopata mvua chini ya wastani, Wizara kwa kushirikiana na sekta binafsi imeendelea kuhamasisha matumizi ya mbegu bora za mtama na uwele zenye kutoa mavuno ya wastani wa tani 2.5 kwa hekta ili kukidhi mahitaji ya chakula na malighafi za viwanda. Aidha, Wizara kupitia TARI imeendelea kushirikiana na Kampuni ya Bia Tanzania kwa kufanya tathmini ya mbegu sita (6) aina ya masia, tegemeo, sila, hakika, PAC501 na NAC01 pamoja na viwango sahihi vya mbolea ambavyo vitatoa punje za mtama zenye ubora wa kutengeneza bia.

Mazao ya Mafuta

153. **Mheshimiwa Spika**, katika kuimarisha upatikanaji wa mafuta ya kula nchini, Wizara imeendelea kutekeleza mikakati mbalimbali ya kuhamasisha uzalishaji na usindikaji wa mbegu za mafuta. Katika msimu wa mwaka 2018/19 uzalishaji wa mazao ya mafuta ya alizeti, karanga, ufuta, michikichi na soya uliongezeka kufikia tani 1,230,767 sawa na ongezeko la asilimia 11.0 ya uzalishaji wa tani 1,109,142 kwa msimu wa mwaka 2017/18. Ongezeko hilo lilitokana na kuongezeka kwa mahitaji ya mazao ya mbegu za mafuta hususan ufuta katika masoko ya nje na kusababisha kupanda kwa bei ya ufuta na kuanza kutumika mfumo wa mauzo kupitia Soko la Bidhaa Tanzania. Uzalishaji wa mazao hayo ni kama unavyoonekana katika (**Kiambatisho Na. 20**).

154. **Mheshimiwa Spika**, katika msimu wa 2019/2020, Wizara imewezesha upatikanaji wa mbegu ya alizeti tani 488.87 ambapo kati ya hizo, tani 333.87 zimezalishwa ndani ya nchi, 142.70 zimeagizwa kutoka nje ya nchi na tani 12.30 ni bakaa ya msimu wa 2018/2019. Aidha, Wizara kupitia TARI, imegundua na kupendekeza kwa wakulima aina mbili (2) za mbegu bora za alizeti zenye sifa ya kutoa mavuno mengi na kiwango kikubwa cha mafuta ikilinganishwa na mbegu zilizopo. Vilevile, kampuni binafsi zimegundua aina saba (7) za mbegu bora za alizeti. Pia, TARI imeendelea kusafisha mbegu ya alizeti aina ya RECORD ili kuirudishia ubora wake.

Mbegu bora ya alizeti aina ya TARI – ILO2019 ambayo Wakulima wanahamasishwa kuitumia ili kuongeza tija na uzalishaji kwa kuwa inatoa mavuno mengi na ina kiwango kikubwa cha mafuta.

155. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kuhamasisha upatikanaji wa mbegu bora za chikichi ambapo katika mwaka 2019/2020, Wizara kupitia TARI, ASA, Jeshi la Kujenga Taifa, Magereza, Sekretarieti za Mikoa na Sekta Binafsi imezalisha mbegu bora 1,775,200. ASA imezalisha miche 9,000 ya michikichi ambayo imesambazwa kwa wakulima.

Aidha, ASA imejiwekea mpango wa kukuza miche 85,000 (kutegemea na upatikanaji wa mbegu – pre-geminated seeds) kwa mwezi ili kufikia lengo la kupata miche 1,000,000 kwa mwaka. Aidha, Wizara kupitia TARI imehamasisha kilimo cha zao la michikichi katika mikoa ya Mtwara, Lindi, Mbeya na Morogoro.

Zao la Nazi

156. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kupitia TARI imeendelea kufanya utafiti wa minazi ili kupata aina bora ya minazi inayostahimili magonjwa. TARI imeainisha mbegu ya asili *East African Tall* kwamba inastahimili ugonjwa wa mnyauko wa minazi ambapo hadi Machi 2020, miche 6,000 imezalishwa na kusambaza kwa wakulima katika mikoa ya Mwanza na Pwani. TARI pia, inaendelea na utafiti na uhamasishaji wa kanuni za kilimo bora cha minazi. Aidha, uzalishaji wa zao la nazi kwa mwaka 2018/19 ulifikia tani 143,728.

Naibu Waziri wa Kilimo Mhe Omary Mgumba (Mb) akipanda mti wa mchikichi ikiwa ni ishara ya kuzindua upanuzi wa shamba la zao hilo katika Kambi ya Jeshi la Kujenga Taifa ya Bulombora wilayani Uvinza, Februari 17, 2019. Wakati wa ziara ya Waziri Mkuu Mhe Kassim Majaliwa yenye lengo la kuhamasisha ufufuaji wa zao la michikichi.

Zao la Zabibu

157. **Mheshimiwa Spika**, upatikanaji wa miche bora ya zabibu katika msimu wa **2019/2020** umefikia miche 1,405,477. Miche hiyo ya zabibu imezalishwa na Wizara kupitia TARI na imesambazwa kwa wakulima. Pia, Wizara imeendelea kuhamasisha uzalishaji wa zabibu ambapo katika mwaka 2018/2019 uzalishaji umefikia tani 16,138 katika eneo la hekta 2,458

linalolimwa zabibu Mkoani Dodoma ikilinganishwa na tani 15,017 mwaka 2017/2018. Aidha, kiasi cha tani 2,171 za zabibu kimesindikwa Mkoani Dodoma kupitia viwanda vikubwa viwili (2) na vidogo tisa (9).

4.24 Kuimarisha Masuala Mtambuka

158. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kuzingatia masuala mtambuka katika utekelezaji wa majukumu yake ikiwa ni pamoja na kujenga uwezo wa rasilimali watu; kuongeza ushiriki wa vijana katika kilimo; lishe; mazingira; jinsia na kuendeleza mapambano dhidi ya VVU na Ukimwi.

Usimamizi wa Rasilimali Watu

159. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kuhakikisha inakuwa na watumishi wakutosha na wenye weledi ambao wataweza kutekeleza kwa ufanisi majukumu yake. Katika mwaka 2019/2020 Wizara imeajiri Watumishi wapya 73 na kupandisha vyeo watumishi 228. Aidha, katika kipindi hicho jumla ya watumishi 23 wamepatiwa mafunzo ya muda mrefu na watumishi 90 walipatiwa mafunzo ya muda mfupi ikiwemo elimu kuhusu utawala bora na maadili ya Utumishi wa Umma.

Jinsia

160. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara imeendelea kuzingatia masuala ya jinsia katika Mipango ya kilimo. Katika mwaka 2019/2020, Wizara kwa kushirikiana na Shirika la UN-Women imepitia Sera ya Kilimo 2013 ili kubaini maeneo ya kisera yenye mlengo wa jinsia yanayohitajika kurekebishwa. Aidha, Wizara imesambaza nakala 22,000 za kitabu cha vikaragosi cha watoto wa shule za msingi darasa la nne hadi la sita kinachohusu masuala ya jinsia katika kilimo ili kuhamasisha watoto kufahamu masuala ya kilimo na jinsia.

Mazingira

161. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara imesambaza Mwongozo wa Kilimo Kinachohimili Mabadiliko ya Tabianchi na kutoa mafunzo kwa Maafisa Ugani, Mazingira na Mipango 223 wa Halmashauri 26 za Wilaya za Karatu, Mbulu, Longido, Simanjiro, Kiteto, Itilima, Bariadi, Meatu, Maswa, Kibaha TC, Kisarawe, Rufiji, Mkuranga, Kibiti, Butiama, Bunda, Musoma DC, Tarime, Bukoba DC, Kyerwa, Muleba, Biharamuro, Uvinza, Kasulu, Kibondo na Kakonko. Aidha, nakala 256 za mwongozo huo na Kitabu cha Mbinu na Kiongozi cha Mwalimu vimesambazwa. Wizara kwa kushirikiana na Ofisi ya Makamu wa Rais kupitia mradi wa Kilimo Himilivu kwa Kutumia Mbinu za Kiikolojia imewawezesha wakulima na wafugaji kuibua shughuli mbadala za kuongeza kipato ili

kupunguza uharibifu wa mazingira kutoka katika Wilaya za Mvomero, Simanjiro, Mpwapwa na Kishapu.

VVU na UKIMWI

162. ***Mheshimiwa Spika,*** Katika kuendeleza mapambano dhidi ya UKIMWI mahali pa kazi, Wizara imeendelea kuwahamasisha watumishi kupima afya ili kutambua hali zao. Katika mwaka 2019/2020, watumishi 16 waliojitambulisha kwa mwajiri kuwa wanaishi na VVU wameendelea kupatiwa Shilingi 100,000 kila mwezi kwa ajili ya kuwawezesha kupatalishe bora. Vilevile, Wizara imeendelea kutoa vifaa kinga kwa watumishi na kuwekwa katika maeneo yanayofikiwa na watumishi wengi. Aidha, Wizara imeendelea kuhamasisha watumishi kupima ili kujua hali za afya.

5. KAZI ZILIZOPANGWA KUTEKELEZWA KATIKA MPANGO NA BAJETI KWA MWAKA 2020/2021

Masuala Muhimu Yaliyozingatiwa

163. ***Mheshimiwa Spika***, Mpango na Bajeti ya mwaka 2020/2021 ya Wizara ya Kilimo imeandaliwa kwa kuzingatia maelekezo yaliyomo kwenye Mwongozo wa Mpango na Bajeti ya mwaka 2020/2021. Mpango huo umezingatia Dira ya Taifa ya Maendeleo (2025); Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa Miaka Mitano Awamu ya (2016/2017 – 2020/2021); Malengo Endelevu ya Maendeleo (SDGs); na Mpango wa Uwekezaji katika Kilimo na Usalama wa Chakula Tanzania (TAFSIP).

164. ***Mheshimiwa Spika***, masuala mengine yaliyozingatiwa ni pamoja na Ilani ya Uchaguzi ya CCM ya mwaka 2015; Sera ya Taifa ya Kilimo ya mwaka 2013; na Programu ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo Awamu ya Pili (ASDP II). Pia, imezingatia masuala mtambuka ya jinsia, mazingira, lishe, mabadiliko ya tabianchi, UKIMWI, ajira kwa vijana na kutokomeza ajira kwa watoto katika sekta ya kilimo.

165. ***Mheshimiwa Spika***, katika mwaka 2020/2021, Wizara itatekeleza Maeneo 10 ya vipaumbele kupitia Fungu 43, 24 na 05 katika Idara, Vitengo, Tume na Taasisi za Wizara. Mpango wa bajeti umeweka msisitizo kwenye kilimo kitakachohakikisha usalama wa chakula ili kukabiliana na tatizo la upungufu wa chakula na upatikanaji wa malighafi kwa ajili ya viwanda.

166. **Mheshimiwa Spika**, Maeneo ya kipaumbele ni pamoja na: Kuendelea na utekelezaji wa Progamu ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo Awamu ya Pili (ASDP II); Kuboresha mifumo ya kitaasisi, Bodi na Sheria za Kilimo kwa ajili ya kuimarisha usimamizi wa maendeleo ya mazao ya kilimo; kuunganisha wakulima wadogo na mashamba makubwa ili kuendeleza kilimo cha kibiashara, kupata ujuzi na maarifa ya kilimo chenye tija, kurahisisha upatikanaji wa huduma za pembejeo na masoko; Ujenzi na ukarabati wa miundombinu ya umwagiliaji, maghala, masoko na miundombinu ya kuhifadhi mazao ya kilimo; na Kuimarisha uzalishaji wa mbegu bora za mazao na upatikanaji wa pembejeo nyingine za kilimo na kuzisambaza kwa wakulima.

167. **Mheshimiwa Spika**, maeneo mengine yatakayopewa kipaumbele ni pamoja na kuimarisha usimamizi wa maendeleo ya ushirika pamoja na kuweka mifumo itakayoongeza ufanisi katika utoaji wa huduma kwa wanaushirika na wadau wengine wa sekta ya kilimo; kuongeza matumizi ya teknolojia bora katika uzalishaji wa mazao na tija; kuimarisha Vituo vya Utafiti, Vyuvo vya Mafunzo na Vituo vya Mafunzo kwa Wakulima kwa kujenga miundombinu wezeshi na kuboresha maarifa na ujuzi kwa watafiti, wakufunzi na wazalishaji kwa lengo kukuza kilimo; kuimarisha huduma za upimaji wa matabaka na ubora wa udongo kuendana na mahitaji ya mazao ya kilimo kimaeneo; na kuimarisha masuala mtambuka katika kilimo.

5.1 Kuendelea na Utekelezaji wa Progamu ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo Awamu ya Pili (ASDP II)

168. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2020/2021 Wizara itaendelea kuimarisha ushirikiano na Wizara za Sekta ya kilimo pamoja na Sekta Binafsi kuendeleza mazao ya kipaumbele kama yalivyoainishwa kwenye ASDP II ambayo ni pamba, kahawa, miwa, korosho, chai, mahindi, mpunga, mtama, uwele, muhogo, mazao ya bustani, mazao ya mafuta, viazi na mazao ya mikunde na migomba. Vilevile, Wizara itaendelea kuimarisha vyuo na vituo vya mafunzo na utafiti vya kilimo, udhibiti wa visumbufu vya mimea, huduma za ugani, usajili wa wakulima na bima ya mazao.

5.2 Kuboresha Mifumo ya Kitaasisi, Bodi na Sheria kwa Ajili ya Kuimarisha Usimamizi wa Maendeleo ya Mazao ya Kilimo

169. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2020/2021, Wizara itaendelea na mapitio ya Sera ya Taifa ya Kilimo ya mwaka 2013 na Mkakati wa Utekelezaji wake ili kuwa na Sera yenye kujibu changamoto zinazoikabili sekta ya kilimo. Vilevile, Wizara itaendelea kutunga na kufanya mapitio ya Sheria mbalimbali zilizopo katika sekta ya kilimo ambazo zitabainika kuwa na mapungufu kwa lengo la kuzifanyia maboresho ili kupunguza ama kuondoa changamoto zinazoikabili sekta ya kilimo. Sheria zitakazotungwa au kufanyiwa marekebisho ni pamoja na Sheria zilizoanzisha Taasisi na Bodi zilizo chini ya Wizara, Sheria ya Kilimo, Sheria ya Afya ya mimea, Sheria ya Tasnia ya Sukari na Sheria ya Ushirika.

170. **Mheshimiwa Spika**, Sekta ya kilimo imekuwa na mifuko mbalimbali ya kusaidia mazao ili mkulima aweze kuongeza uzalishaji na tija. Mifuko hiyo ililenga kuongeza uzalishaji, kukuza tija katika kilimo, kukuza masoko, miundombinu pamoja na kutumia zana bora za kilimo na teknolojia za kisasa. Pamoja na malengo ya mifuko hiyo, kumekuwepo na changamoto zilizosababisha mkulima kushindwa kukua kiuchumi kutokana na kushindwa kutumia michango yao kama dhamana ya kupata mikopo kwa ajili ya kuendeleza shughuli zao za kilimo. Changamoto hizo zilisababisha Serikali kusitisha mifuko hiyo.

171. **Mheshimiwa Spika**, kusitishwa kwa mifuko hiyo kumesababisha kukosekana kwa mfumo madhubuti wa kumwezesha mkulima kugharamia shughuli zake katika mnyororo wa thamani wa mazao ya kilimo. Ili kukabiliana na changamoto hiyo, katika mwaka 2020/2021, Wizara itaandaa andiko la kuanzisha mfuko wa Maendeleo ya Sekta ya Kilimo utakaoshirikisha wabia wa maendeleo wa ndani na nje ya nchi, sekta ya fedha, na wawekezaji ili kuukuza mfuko na kuwezesha miradi kwenye minyororo ya thamani ya mazao, afya na maendeleo ya watu. Mfuko huo utakuwa unasimamiwa kwa mujibu wa sheria na kanuni za fedha zinazohimiza uwazi na utunzaji wa mitaji tofauti na mifuko ya zamani ambayo ilikuwa ni vigumu kushirikisha wadau kuwekeza kwa vile haikuundwa kwa kanuni za uwekezaji.

5.3 Kuunganisha Wakulima Wadogo na Mashamba Makubwa ili Kuendeleza Kilimo cha Kibiashara

172. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2020/2021, Wizara itahakiki mashamba 25 ya uwekezaji ya Mkulazi, Mvuha, Muhoro, Manda, Mahurunga, Mkongo, Misegese, Luiche, Kiberege, Kihansi, Kisege, Kasulu, Kisasi, Kilosa kwa mpepo, Kumsenga, Kitengule, Bagamoyo, Tawi, Luipa, Ngalmila, Lukulilo, Rufiji delta, Ngohelanga, Pangani na Itete na kuandaa mpango kina wa matumizi bora ya ardhi ya kilimo.

173. **Mheshimiwa Spika**, Wizara itawezesha kupatikana kwa Hati za Haki Miliki za Kimila kwa wakulima 400 wanaozunguka mashamba sita (6) kati ya 25 yatakayokuwa yamehakikiwa ili kuwezesha wakulima wadogo kuwa na uhakika wa umiliki wa mashamba yao na kutumia kama dhamana kwa ajili ya kupata mikopo kwenye taasisi za fedha. Aidha, Wizara itatoa elimu ya kuzuia mmomonyoko wa udongo katika maeneo ya kilimo yaliyoathirika katika lindimaji (*catchment area*) nne (4) za Ruaha, Kilombero, Ruvu na Pangani ili ardhi ya wakulima wa maeneo hayo iwe endelevu na kuwa na tija katika uzalishaji.

5.4 Ujenzi na Ukarabati wa Miundombinu ya Umwagiliaji, Maghala, Masoko na Miundombinu ya Kuhifadhi Mazao ya Kilimo

Uendelezaji wa Miundombinu ya umwagiliaji

174. ***Mheshimiwa Spika***, katika mwaka 2020/2021, Wizara imepanga kujenga na kukarabati miundombinu ya umwagiliaji katika maeneo mbalimbali nchini pamoja na kuimarisha vyama vya umwagiliaji maji. Kazi zitakazofanyika ni pamoja na: - kukamilisha ujenzi na ukarabati wa skimu 17 za umwagiliaji zenye ukubwa wa hekta 8,536 kupitia ASDP II. Skimu hizo ni Kirya – Mwanga (hekta 800), Igenge – Misungwi (hekta 150), Endagaw – Hanang (hekta 276), Kibwaya – Morogoro DC (hekta 200), Ikweha – Mufindi DC (hekta 560), Isenyela – Mbarali (hekta 1000), Lwanyo – Mbarali (hekta 630), Msia – Mbozi (hekta 100), Karema – Tanganyika DC (hekta 2000), Idudumo-Nzega DC (hekta 200), Eyasi Mang’ola – Karatu (hekta 750), Kitere – Mtwara DC (hekta 450), Mabunga – Kyela DC (hekta 250), Makangaga – Kilwa (hekta 250), Narunyuu – Lindi (hekta 720), Katunguru – Sengerema (hekta 200) na Euga – Ulanga (hekta 440).

175. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara itakamilisha ujenzi na ukarabati wa skimu tano (5) ambazo ni; Kigugu – Mvomero (hekta 195), Msolwa Ujamaa (hekta 40), Njage (hekta 75) – Kilombero, Mvumi (hekta 249) na Kilangali Seed farm (hekta 400) – Kilosa kupitia mradi wa *ERPP*; itatoa mafunzo kwa wakulima na wakulima viongozi 1,000 katika uandaaji wa mipango ya

matunzo na uendeshaji wa skimu pamoja na usimamizi wa rasilimali maji katika skimu 50. Aidha, Wizara itakamilisha upembuzi yakinifu, usanifu na kuandaa nyaraka za zabuni katika skimu ya Mkombozi (Iringa vijijini-hekta 10,000) pamoja na upembuzi yakinifu na Usanifu wa mabwawa na skimu za Luiche (Ujiji, Kigoma – hekta 3,000) na Ibanda (Sengerema/Geita – hekta 1,200). Vilevile, Wizara itafanya upembuzi yakinifu na usanifu na kuandaa nyaraka za zabuni katika skimu za Ilemba (Sumbawanga – hekta 800) na Makwale (Kyela – hekta 3,500) pamoja na mabwawa ya Nyisanzi (Chato – hekta 260), Kisese (Kondoa-hekta 2,000), Msia (Mbozi – hekta 100), Idudumo (Nzega-hekta 200) na Masasi (Chato – hekta 530).

176. **Mheshimiwa Spika**, Serikali ipo katika hatua za mwisho za kuanzisha mfuko wa Taifa wa Umwagiliaji. Mfuko huo unaanzishwa kwa kuzingatia matakwa ya Sheria ya Taifa ya Umwagiliaji Na. 4 ya Mwaka 2013 kifungu cha 52 (1) kinachoelekeza kuanzishwa kwa Mfuko wa Maendeleo ya Umwagiliaji ili kuwa na uhakika wa Maendeleo endelevu ya Sekta ya Umwagiliaji na Kifungu cha 52 (2) kinachoinisha vyanzo vya mapato vya mfuko ambavyo haviingiliani na vyanzo vya kodi au tozo zilizopo katika sheria nyingine za ukusanyaji wa mapato. Aidha, matumizi ya fedha za Mfuko huu yatazingatia matakwa ya kifungu cha 53 cha Sheria ya Umwagiliaji.

Uendelezaji wa Miundombinu ya Maghala na Masoko

177. ***Mheshimiwa Spika***, katika mwaka 2020/2021, Wizara imepanga kuongeza Uwezo wa Kuhifadhi wa NFRA kwa kukamilisha awamu ya kwanza ya ujenzi wa ghala sita (6) na vihenge nane (8) vya kisasa vyenye uwezo wa kuhifadhi jumla ya tani 250,000. Ujenzi wa ghala utaendelea kufanyika katika kanda za Dodoma, Songea, Makambako, Mbozi, Sumbawanga, Mpanda, Babati na Shinyanga. Vilevile, Wakala utakarabati ghala tano (5) zenye uwezo wa kuhifadhi jumla ya tani 37,500 za nafaka katika kanda zake. Aidha, Bodi ya Nafaka na Mazao Mchanganyiko itajenga vihenge tisa (9) vyenye uwezo wa kuhifadhi tani 94,000 za nafaka na ghala mbili (2) zenye uwezo wa kuhifadhi tani 10,000 za nafaka jijini Mwanza na Dodoma.

178. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara kupitia Mradi wa TANIPAC itaimarisha Kituo cha Taifa cha Udhhibiti wa Magonjwa ya Kibaiolojia wilayani Kibaha kwa kujenga karantini na maabara ya uchunguzi ili kudhibiti magonjwa na uchafuzi wa mazao unaosababishwa na sumukuvu; itajenga Maabara Kuu ya Kilimo Jijini Dodoma itakayosaidia kuimarisha udhibiti wa ubora na usalama wa mazao ya kilimo hususan mazao ya chakula; itajenga Kituo Mahiri cha Usimamizi wa Mazao ya Nafaka baada ya kuvuna katika eneo la Mtanana – Kibaigwa; itajenga ghala 12 zenye uwezo wa kuhifadhi tani 2,000 kila moja katika wilaya za Kasulu, Kibondo, Itilima, Nzega, Bukombe, Chemba, Babati, Gairo, Kiteto, Nanyumbu, Buchosa na Namtumbo kwa lengo la kudhibiti sumukuvu; na

kufundisha vijana 400 teknolojia ya kutengeneza Vihenge vya Kisasa (Metal Silos).

Masoko ya Mazao

179. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2020/2021, Wizara itaendelea kufuatilia upatikanaji wa masoko ya mazao ya kilimo ndani na nje ya nchi kwa kushirikiana na taasisi nyingine ikiwemo TMX na TANTRADE; itaimarisha matumizi ya mifumo ya masoko ikiwa ni pamoja na soko la bidhaa, Stakabadhi za Ghala, minada kupitia vyama vya ushirika na kilimo cha mkataba; kupitia NFRA itaimarisha upatikanaji wa masoko ya mazao kwa kununua tani 300,000 za nafaka zikiwemo tani 277,000 za mahindi, tani 16,000 za mpunga na tani 7,000 za mtama pamoja na kuhudumia mahitaji ya dharura ya chakula na kukabiliana na mfumuko wa bei. Aidha, Wizara kupitia Bodi ya Nafaka na Mazao Mchanganyiko (CPB) itanunua na kuuza tani 500,000 za nafaka na tani 1,200,000 za muhogo mkavu.

180. **Mheshimiwa Spika**, Wizara itaendesha kampeni ya kitaifa ya utoaji elimu ya Udhibiti wa Sumukuvu kwa wadau wakiwemo wakulima na watunga sera kwa kushirikiana na TBS, VETA na SIDO; na kupitia SAGCOT na wabia wake, itawaunganisha wakulima 12,500 katika mifumo ya kompyuta ikiwemo Ubia-Soko ili kurahisisha upatikanaji wa taarifa za masoko na pembejeo, na kuboresha uratibu wa maboresho ya sera kwa mazao ya Mbogamboga na Matunda, Mpunga, Alizeti, Miwa, Chai, na Ufugaji wa Kuku na Samaki.

181. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kwa kushirikiana na Wizara ya Viwanda na Biashara itaanzisha kituo kimoja cha huduma (one stop centre) kitakachoshughulikia usindikaji na usafirishaji wa mazao ya kilimo nje ya nchi kupitia bandari ya Dar Es Salaam eneo la kurasini linalomilikiwa na Mamlaka ya EPZA.

5.5 Kuimarisha Uzalishaji wa Mbegu Bora za Mazao na Upatikanaji wa Pembejeo Nyingine za Kilimo na Kuzisambaza kwa Wakulima

182. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kupitia taasisi za ASA, TOSCI, TARI, TPRI, TFRA na sekta binafsi itaimarisha upatikanaji, utumiaji na udhibiti wa pembejeo ili kuongeza tija, kipato na usalama wa chakula na lishe kwa kutekeleza yafuatayo: -

Kufanya utafiti wa kilimo na kuzalisha teknolojia kwa mazao ya kimkakati

183. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kupitia TARI itafanya utafiti ili kugundua mbegu bora 15 za mazao ya nafaka, jamiii ya mikunde, mazao ya mizizi na mbegu za mafuta; itaendelea kutunza aina 520 za mbegu za asili za mpunga katika kituo cha utafiti cha TARI Ifakara; itafanya utafiti wa kusafisha mbegu aina ya Super Magugu katika Wilaya ya Babati; kupitia TaCRI itaendelea kufanya utafiti wa kahawa aina fupi ya Arabika chotara na Robusta; itazalisha na

kusambaza miche bora ya kahawa 15,042,975; itatoa mafunzo kuhusu kanuni bora za utunzaji wa kahawa kwa wakulima 2,581, wakulima wahamasishaji 69, vikundi vya wakulima wa kahawa 57 na maafisa ugani 288. Pia, itaongeza eneo la bustani ya kuzalisha miche ya kahawa katika kanda sita; na kuendeleza utafiti wa matumizi ya chokaa (*application of lime*) katika kurekebisha rutuba ya udongo.

184. **Mheshimiwa Spika**, Wizara, kupitia TORITA itakamilisha taratibu za kusajili *mbegu* mpya za tumbaku zitakazopendekezwa na wakulima; itatathmini *mbegu* aina ya KRK26R isiyoshambuliwa na kirusi cha tumbaku (*Tobacco Mosaic Virus-TMV*); itaendelea kushirikiana na Taasisi ya Utafiti wa Tumbaku Zimbabwe (TRB Kutsaga Zimbabwe) ili kutathmini *mbegu* mpya za KRK75 na T68. Vilevile, itashirikiana na Chuo cha Sayansi na Teknolojia cha Nelson Mandela (NM-AIST) kuendelea kutafiti teknolojia mbadala ya kukausha tumbaku ikiwemo nishati ya jua na vitofali vilivyotengenezwa kwa kutumia masalia ya kioganiki.

Uzalishaji wa mbegu

185. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2020/2021, Wizara kupitia ASA itaongeza uzalishaji wa *mbegu* bora kutoka tani 1,436 hadi tani 5,000 kwa kupanua eneo la uzalishaji kutoka hekta 1,017 hadi hekta 2,800; itazalisha miche ya michikichi 1,000,000, miche ya matunda 560,000 na pingili za muhogo 1,800,000; itaongeza upatikanaji wa *mbegu* za ufuta na alizeti kufikia tani 1,325; itajenga na kuboresha

miundombinu ya uzalishaji wa mbegu ikiwa ni pamoja na kujenga miundombinu ya umwagiliaji ili kuongeza eneo la kuzalisha mbegu linalomwagiliwa kutoka hekta 600 hadi hekta 850 kwenye maeneo yanayomilikiwa na ASA.

186. **Mheshimiwa Spika**, ASA pia itakarabati na kujenga ofisi na ghala za kuhifadhia mbegu, kununua matrekta na zana za kilimo, magari ya kufanya kazi mashambani na usambazaji wa mbegu; itazalisha mbegu na kusambaza kwa wakulima na makampuni binafsi ya mbegu kiasi cha tani 3,627. Kati ya hizo tani 301.88 ni mazao ya nafaka, tani 326.48 mazao jamii ya mikunde na tani 290.204 ni mazao ya mafuta. Aidha, TARI itazalisha miche, pingili na vikonyo 21,000,000 kwa mazao ya korosho (miche 629,629) muhogo (pingili 7,682,674), katani (miche 440,548), viazi vitamu (vikonyo 723,664), viazi mviringo (vikonyo 1,000,000) miwa (miche 393,698), migomba (miche 2,936,984), nazi (miche 587,396.87), zabibu (miche 1,405,477) na michikichi (miche 5,000,000).

Udhibiti Ubora wa Mbegu

187. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2020/2021 Wizara kupitia TOSCI itaimarisha uthibiti na udhibiti wa ubora wa mbegu kwa kufundisha wagunduzi 25 wa mbegu za mazao; itaandaa miongozo ya kufanya majaribio ya Uhalisia na Umahiri wa aina mpya za mbegu za mazao mawili (2) ya miti; itafanya kaguzi katika Wilaya zote Tanzania Bara kutambua mbegu ambazo muda wake umeisha katika maghala na maduka na kuchukua hatua za kisheria; itafuatilia na

kuchukua hatua za kisheria kwa matukio ya mbegu bandia; itasajili wafanyabiashara 300 wa mbegu na wakulima wadogo 400 wa mbegu za QDS; na itatoa mafunzo kwa wakaguzi wa mbegu wa Wilaya 25 na wakaguzi 25 wa afya ya mimea PHS waliopo mipakani.

Udhibiti wa Ubora wa Mbolea

188. ***Mheshimiwa Spika***, Katika mwaka 2020/2021, Wizara kupitia TFRA itawezesha na kusimamia uzalishaji wa mbolea tani 30,000 nchini, uingizwaji wa mbolea tani 580,000 na usafirishaji wa tani 150,000 za mbolea nje ya nchi. Pia itaendelea kudhibiti ubora wa mbolea nchini, kusimamia utoshelevu, upatikanaji, usambazaji na unafuu wa bei za mbolea kwa wakulima; itatoa mafunzo ya ukaguzi wa mbolea kwa maafisa kilimo 30 na kuwajengea uwezo wakaguzi wa mbolea 70 wa Halmashauri za Wilaya. Vilevile, itakagua makampuni 13 yanayozalisha mbolea na kukagua wafanyabiashara wa mbolea 1,050 kwenye mikoa yote; itajenga na kununua vifaa vya maabara vya kupima ubora wa mbolea kwa kushirikiana na TBS, SUA, TPRI na GCLA ili kudhibiti uingizaji wa mbolea bandia na zisizosajiliwa.

189. ***Mheshimiwa Spika***, TFRA pia itaimarisha mfumo wa kukusanya takwimu kwa kutoa mafunzo kwa wakaguzi wa Halmashauri 169 na kuwapatia mafunzo wafanyabiashara wa mbolea 1,500 na vyama vya ushirika 30 kuhusu ubora, uhifadhi, biashara na matumizi ya mbolea. Vilevile, itachapisha nakala mbili (2) zinazoonesha matokeo ya matumizi sahihi ya mbolea; itahamasisha ujenzi wa viwanda vya uchanganyaji wa mbolea (*Blending Plants*) pamoja na

viwanda vitatu (3) vya kuzalisha mbolea kwa kutumia malighafi zinazopatikana nchini; itaimarisha mfumo wa ununuzi wa pamoja na usambazaji wa mbolea kwa kutumia vyama vya ushirika; na itasajili wafanyabiashara 1,200, kutoa leseni 2,700 za biashara na vibali 500 vya uingizaji mbolea nchini.

Udhibiti wa Ubora wa Viuatilifu

190. ***Mheshimiwa Spika***, katika mwaka 2020/2021, Wizara kupitia TPRI itafungua vituo vinne (4) vya ukaguzi wa viuatilifu na mimea katika mikoa ya Mtwara, Lindi, Dodoma na Kigoma. Vilevile, itaimarisha mifumo ya kanzidata na ATMIS kwa wafanyabiashara wa viuatilifu na waingizao mimea na itaboresha miundombinu ya maabara mbili (2) kwa ajili ya kupata Ithibati; itabuni teknolojia rahisi za uhifadhi wa mazao kwa kutumia mbinu husishi (IPM); na itatathmini na kusajili viuatilifu vinavyohitajika na tasnia tofauti na kuhimiza matumizi sahihi na salama ya viuatilifu kwa kutoa mafunzo katika kanda saba (7) za kilimo.

Udhibiti wa Visumbufu vya Mimea na Mazao

191. ***Mheshimiwa Spika***, katika mwaka 2020/2021 Wizara itanunua lita 270,300 na kilo 5,000 za viuatilifu kwa ajili ya kudhibiti visumbufu vya mimea na mazao; itafanya savei za kutathimini uwepo wa kweleakwelea, Panya na Nzige wekundu katika mikoa ya Mbeya, Mara, Dodoma, Arusha, Kilimanjaro, Shinyanga, Mwanza, Tabora, Simiyu, Geita, Songwe, Ruvuma, Tanga, Pwani, Rukwa, Kigoma, Katavi, Lindi na Iringa; itaimarisha kituo cha kudhibiti visumbufu

kwa njia ya Anga (KILIMO ANGA) kwa kukipatia vitendea kazi ikiwemo mafuta ya ndege ili kukabiliana na milipuko ya visumbufu; na itakarabati vituo 10 vya mipakani na kuviwezesha kununua vifaa vya ukaguzi ili kuongeza ufanisi.

5.6 Kuimarisha Usimamizi wa Maendeleo ya Ushirika kwa Kuweka Mifumo Itakayoongeza Ufanisi

192. **Mheshimiwa Spika**, kwa muda mrefu ushirika umekuwa ukikabiliwa na changamoto mbalimbali ikiwemo kukosekana kwa viongozi wa ushirika wenye uwezo wa kusimamia kikamilifu utekelezaji wa majukumu ya vyama kwa ufanisi. Hali hiyo imesababisha kukithiri kwa vitendo vya ubadhirifu wa fedha na mali za wanaushirika na hivyo kuwakatisha tamaa wakulima kujiunga kwenye vyama hivyo.

193. **Mheshimiwa Spika**, katika kuangalia namna bora ya kuongeza ufanisi katika usimamizi na udhibiti wa uendeshaji wa vyama vya ushirika vya mazao ya kilimo na masoko nchini, katika mwaka 2020/2021, Wizara itafanya marekebisho ya Sheria ya Ushirika Na. 6 ya mwaka 2013 ili kurekebisha mapungufu yaliyokuwepo kwenye sheria iliyopo na kuimarisha eneo la usimamizi wa vyama vya ushirika nchini.

194. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kupitia Tume ya Maendeleo ya Ushirika itaendelea kuimarisha usimamizi kwenye vyama vya ushirika kwa kukagua hesabu za vyama 7,615 vya ushirika na kufuta vyama vilivyoshindwa kutimiza majukumu kwa mujibu wa

masharti ya kuandikishwa. Aidha, Tume itafuatilia mali za vyama vya ushirika zilizochukuliwa kinyume na taratibu na kuhakikisha zinarudishwa na kusimamiwa kikamilifu. Katika kuongeza kasi ya udhibiti na ukaguzi wa vyama, Tume itatoa mafunzo kwa viongozi, watendaji na wanachama, kuhusu haki na wajibu wao pamoja na elimu ya ujasiriamali.

195. **Mheshimiwa Spika**, mambo mengine yatakayotekelezwa na Tume ni pamoja na kuanzisha na kusajili SACCOS 1,500 kwenye maeneo yenye AMCOS; kusajili vyama 1,000 vya ushirika kutoka sekta nyingine; kuwaunganisha wakulima na benki ili kurahisisha malipo yao; kuzindua mifumo miwili ya kusimamia shughuli za vyama vya Ushirika; na kuhuisha Daftari la Vyama vya Ushirika kielektroniki.

5.7 Kuongeza Matumizi ya Teknolojia Bora katika Uzalishaji wa Mazao ili Kuongeza Uzalishaji na Tija

Zana za Kilimo

196. **Mheshimiwa Spika**, Wizara itaendelea kuimarisha upatikanaji wa huduma za matumizi ya zana bora za kilimo kwa wakulima kwa gharama nafuu. Katika mwaka 2020/2021, Wizara itaviwezesha vituo vitatu (3) vya kutoa huduma za zana za kilimo (*Agri-mechanization hub*) katika mikoa ya Mwanza, Morogoro na Njombe kwa kuvipatia zana za kilimo ikiwemo matrekta, mashine za kupandia, kunyunyizia na kuvunia mazao. Hatua hii itasogeza huduma za zana za kilimo kwa wakulima ambao hawana uwezo wa kununua zana za hizo pamoja

huduma nyingine za kilimo ikiwemo pembejeo. Vilevile, kupitia vituo hivyo wakulima na maafisa ugani watapatiwa mafunzo kuhusu matumizi ya teknolojia mpya ya zana za kilimo.

197. **Mheshimiwa Spika**, Wizara itaendelea kushirikiana na sekta binafsi katika kuongeza upatikanaji na matumizi ya zana za kilimo ili kupunguza matumizi ya jembe la mkono na kuongeza uzalishaji. Aidha, itafanya mapitio ya Mkakati wa Matumizi Bora ya Zana za Kilimo (*Tanzania Agricultural Mechanization Strategy – TAMS*) wa mwaka 2006 ili uendane na mahitaji ya sasa ya sayansi na teknolojia.

198. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2020/2021, Wizara kupitia Mfuko wa Taifa wa Pembejeo za Kilimo (AGITF) itatoa mikopo 300 yenye thamani ya Shilingi 4,598,000,000 kwa ajili ya ununuzi wa mitambo ya mashambani; pembejeo za kilimo, mifugo na uvuvi; matrekta ya mikono; ukarabati wa zana za kilimo, miundombinu ya kilimo, mifugo na uvuvi; uendeshaji wa shughuli za shamba; ununuzi wa ardhi kwa ajili ya kilimo, mifugo na ufugaji wa samaki; zana unganishi; zana za kusindika mazao; na kutoa mikopo kwa vikundi vya umwagiliaji (**Kiambatisho Na. 21**). Vilevile, itakusanya asilimia 90 ya marejesho ya mikopo itakayokuwa imeiva ambayo ni kiasi cha Shilingi 5,508,291,668; na itaweka **mfumo** wa TEHAMA ili kuboresha usimamizi wa mikopo.

Huduma za Ugani

199. ***Mheshimiwa Spika***, katika mwaka 2020/2021, Wizara itavipatia vitendea kazi (Vifaa vya TEHAMA na pikipiki) Vituo vya Rasilimali za Kilimo vya Kata (WARCs) 24 vilivyopo katika mikoa 10 ya Geita, Morogoro, Simiyu, Dodoma, Songwe, Lindi, Tabora, Mwanza, Kigoma na Mtwara; Itajenga vitalu nyumba 10 katika WARCs 10 za mikoa ya Geita, Morogoro, Simiyu, Dodoma, Songwe, Lindi, Tabora, Mwanza, Kigoma na Mtwara kwa ajili ya kutoa mafunzo ya kilimo kwa vijana; itashirikiana na wadau wa kilimo kuhuisha na kuisambaza Miongozo sita (6) ya kuendesha na kusimamia huduma za ugani ili iendane na mahitaji ya sasa; itaendelea kutumia mifumo ya ki-elektronika katika kupeleka elimu ya kilimo kwa wakulima wapatao 1,275,217.

200. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara itasajili watoa huduma za ugani 520 kwa njia ya mtandao; itaendelea kuratibu Maonesho ya Sikukuu ya Wakulima (Nanenane) yatakayofanyika Kitaifa katika kanda ya ziwa mashariki Mkoani Simiyu katika uwanja wa Nyakabindi na katika kanda nyingine saba (7) ambazo ni Nzuguni – Dodoma kanda ya kati, Mwalimu J.K. Nyerere – Morogoro kanda ya mashariki, Ngongo – Lindi kanda ya kusini, John Mwakangale – Mbeya kanda ya nyanda za juu kusini, Themis – Arusha kanda ya Kaskazini, Fatuma Mwasu – Tabora kanda ya magharibi na Nyamhongolo – Mwanza kanda Ziwa Magharibi.

201. **Mheshimiwa Spika**, Wizara itaendelea kushirikiana na Shirika la Kilimo na Chakula la Umoja wa Mataifa (FAO) kutoa mafunzo kwa wakulima viongozi 370, Maafisa Ugani 185, sekta binafsi 185 kutoka Halmashauri za Wilaya 185 na kuimarisha matumizi ya TEHAMA (M-Kilimo) ili kuwafikishia taarifa mbalimbali za kilimo na masoko. Pia, Wizara itashirikiana na SAGCOT na Wabia wake kutoa mafunzo ya matumizi ya Chokaa-Kilimo kwa wakulima 150 na Maafisa Ugani 500 kutoka mikoa ya Iringa, Njombe, Songwe na Mbeya; ili kudhibiti tindikali (soil acidity) katika udongo. Hii itaenda sambamba na upimaji udongo kwa mashamba ya wakulima hao.

Uzalishaji wa Mazao ya Asili ya Biashara Zao la Kahawa

202. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2020/2021, Wizara kupitia Bodi ya Kahawa itaongeza uzalishaji wa kahawa kutoka tani 55,979 mwaka 2019/2020 hadi tani 90,000 mwaka 2020/2021. Lengo hilo litafikiwa kwa kuongeza upatikanaji wa miche bora ya kahawa kutoka miche 7,059,835 mwaka 2019/2020 hadi miche 20,000,000 mwaka 2020/2021. Aidha, bodi itahamasisha matumizi ya mbolea kwa wakulima ikiwemo kuongeza upatikanaji wa mikopo ya mbolea kwa kushirikiana na wadau, itaanzisha mashamba darasa 80 na kusambaza nakala 5,743 za vipeperushi vya kanuni za kilimo bora cha kahawa katika Halmashauri 69. Vilevile, Bodi itaendelea kusajili na kutoa vitambulisho kwa wakulima wa kahawa ili kurahisisha utoaji wa huduma.

203. **Mheshimiwa Spika**, Mambo mengine yatakayotekelezwa ni pamoja na kuimarisha vyama vya ushirika 400 kwa kutoa elimu ya masoko, kutangaza kahawa ya Tanzania katika masoko ya kimataifa, kuongeza soko la ndani kwa kuhamasisha unywaji wa kahawa ya ndani na kuandaa mikakati ya kutegeneza chapa ya bidhaa bora ya kahawa na kutangaza kahawa ya Tanzania katika masoko ya kimataifa ili kuongeza soko. Aidha, itahamasisha matumizi sahihi ya *Central Pulpuly Unit* – CPU ili kuongeza ubora wa kahawa, kuongeza thamani ya kahawa kwa asilimia 16, na kununua vifungashio bora vya kahawa.

Zao la Mkonge

204. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2020/2021, Wizara kupitia Bodi ya Mkonge imelenga kuongeza uzalishaji wa mkonge kutoka tani 35,551 mwaka 2019/2020 hadi kufikia tani 125,428 mwaka 2020/2021 na tija kutoka tani 1.1 hadi tani 2.5 kwa hekta. Aidha, itaanzisha vitalu vya mkonge katika Wilaya 5 za Kishapu, Bariadi, Meatu, Serengeti na Same ili kuongeza upatikanaji wa mbegu na kuongeza idadi ya wakulima wadogo wa mkonge kutoka 6,885 hadi kufikia 11,664.

205. **Mheshimiwa Spika**, katika jitihada za kuimarisha soko la mkonge, Bodi itaongeza wigo wa masoko mapya Afrika na Mashariki ya Kati ikiwa ni pamoja na kuongeza bidhaa za mkonge kutoka tani 5,701 hadi kufikia tani 11,500. Vilevile, itahamasisha matumizi ya bidhaa za mkonge ndani ya nchi vikiwemo vifungashio vitokanavyo na zao hilo kama vile magunia kwa ajili ya ufungashaji wa mazao ya kahawa, korosho, tumbaku, pamba na nafaka. Aidha, Bodi itahamasisha ujenzi wa viwanda 2 vya kutengeneza bidhaa mpya za mkonge katika Wilaya za Korogwe na Handeni ili kumhahakishia mkulima kuwa na uhakika wa soko.

Zao la Pamba

206. **Mheshimiwa Spika**, Wizara ina mkakati wa miaka mitano unaolenga kuongeza uzalishaji wa pamba kutoka tani 348,775 mwaka 2019/2020 hadi tani 1,000,000 mwaka 2024/2025. Ili kufikia lengo

hilo, Wizara kwa kushirikiana na TADB imeandaa mpango wa kufufua vinu saba (7) vya kuchambulia pamba (Ginneries) ili kuhakikisha pamba yote inayolimwa nchini inaongezwa thamani kabla ya kuuzwa nje ya nchi. Vinu hivyo ni pamoja na *Chato Cooperative Union* (Geita), *Kahama Cooperative Union* (Shinyanga), *Nyanza Cooperative Union* (Mwanza), *Mara Cooperative Union* (Mara), *Shinyanga regional Cooperative Union* (Sola – Shinyanga, Luguru – Simiyu na Masumbwe – Geita). Ufufuaji wa vinu hivyo utagharimu takribani Shilingi bilioni 19.9 na mtaji wa kuviendesha unakadiriwa kuwa Shilingi bilioni 80. Aidha, Wizara itakamilisha taratibu za kisheria za kubadili umiliki wa vinu hivyo na kuunda upya mfumo wa uendeshaji wake.

207. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2020/2021, Wizara kupitia bodi itatekeleza mkakati huo kwa kuongeza uzalishaji kutoka tani 348,882 mwaka 2019/2020 hadi tani 400,000 mwaka 2020/2021 ambapo itasambaza chupa 8,000,000 za viuadudu na vinyunyizi 20,000,000 moja kwa moja kwa wakulima kupitia AMCOS; kusambaza mbegu bora tani 18,318 aina ya UKM 08; kuhamasisha kanuni za kilimo bora; kutumia mfumo wa ununuzi wa pamoja wa viuadudu ili kuongeza upatikanaji na kupunguza bei.

Zao la Tumbaku

208. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2020/2021, Wizara kupitia Bodi ya Tumbaku imepanga kuongeza uzalishaji kutoka tani 63,000 mwaka 2019/2020 hadi kufikia tani 65,000, tija kutoka tani 1.4 kwa hekta

hadi kufikia tani 1.5 kwa hekta na ubora wa tumbaku kutoka asilimia 93 hadi asilimia 94. Aidha, mwongozo wa upandaji miti na kuchimba visima utaandaliwa ili kutoa elimu ya kupanda na kutunza miti, kuhifadhi mazingira pamoja na kupata maji ya kumwagilia hususan wakati wa kiangazi. Vilevile, Wizara itaendelea kusajili wakulima wa tumbaku na kutoa vitambulisho. Katika kuimarisha soko la tumbaku, Wizara kwa kushirikiana na Bodi itaanzisha makampuni madogomadogo ya ndani kwa ajili ya kununua tumbaku ili kupunguza utegemezi wa makampuni makubwa.

Zao la Korosho

209. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2020/2021, Wizara kupitia Bodi ya Korosho itaongeza uzalishaji kutoka tani 232,000 mwaka 2019/2020 hadi tani 300,000 mwaka 2020/2021 na tija kutoka wastani wa kilo 10 za korosho ghafi kwa mti kwa mwaka hadi kufikia kilo 15 za korosho ghafi kwa mti kwa mwaka. Ili kufikia lengo hilo Bodi itaratibu na kusimamia usambazaji wa mbegu na miche bora ya mikorosho 15,000,000. Aidha, Bodi itanunua viuatilifu kwa mfumo wa pamoja na kusimamia usambazaji wa tani 30,000 za salfa na lita 350,000 za viuatilifu na kutoa mafunzo ya kilimo bora cha korosho pamoja na matumizi sahihi ya viuatilifu vya zao la korosho kwa wakulima na maafisa ugani.

210. **Mheshimiwa Spika**, Bodi pia itahamasisha kilimo cha mashamba makubwa ya pamoja (*block farming*) katika maeneo mapya yanayolima korosho ikiwa ni pamoja na Itigi, Ikungi, Nguruka, Kibondo,

Ushetu, Mlele, Mpanda Vijijini, Mpwapwa na Kongwa kwa lengo la kuongeza uzalishaji. Bodi pia itaendelea kusajili wakulima wa korosho na kutoa vitambulisho. Vilevile, kwa kushirikiana na Wizara ya Fedha na Mipango itakamilisha uhakiki na malipo ya awamu ya pili kwa wazalishaji wa miche ya korosho kwa mikoa ya Pwani, Tanga, Kilimanjaro, Songwe, Iringa na Njombe.

211. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kupitia Bodi inaendelea kutekeleza Mkakati ambao moja ya malengo ni kuongeza ubanguaji wa korosho kutoka asilimia 20 na kufikia asilimia 60 ya uzalishaji ifikapo 2023/2024. Katika mwaka 2020/2021, Bodi itahamasisha uanzishwaji wa viwanda vidogovidogo kutoka viwanda 230 hadi 250 kupitia vikundi vya ubanguaji wa korosho; viwanda vya kati vitano (5) vyenye uwezo wa kubangua tani 1,000 hadi 5,000 kwa mwaka; na kuanzisha viwanda vipya viwili (2) vyenye uwezo wa kubangua korosho ghafi tani 5,000 kwa mwaka.

212. **Mheshimiwa Spika**, Bodi itaendelea kuimarisha masoko ya korosho kupitia majukwaa mbalimbali na kusimamia mfumo wa mauzo ya korosho kwa njia ya mtandao. Aidha, itaongeza wigo wa masoko mapya ya Korosho katika nchi za Marekani, Ulaya, China, UAE na nyingine Barani Afrika. Vilevile, Bodi itahamasisha matumizi ya korosho iliyo banguliwa katika masoko ya ndani.

Zao la Chai

213. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2020/2021, Wizara kupitia Bodi ya Chai imelenga kuongeza uzalishaji wa chai kavu kutoka tani 38,000 mwaka 2019/2020 hadi tani 40,000 mwaka 2020/2021 na kusimamia uongezwaji wa ubora wa majani mabichi ya chai kutoka asilimia 60 mwaka 2019/2020 hadi asilimia 70 mwaka 2020/2021. Katika kuongeza uzalishaji, Bodi itahamasisha ufufuaji wa mashamba makubwa ya chai yaliyotelekezwa katika Wilaya za Njombe, Lushoto, Bukoba, Muleba na Kilolo. Aidha, miche 1,000,000 ya chai kwa ajili ya wakulima wadogo itazalishwa sambamba na kuimarisha huduma za ugani kwa wakulima wadogo wa chai kwa kuongeza maafisa ugani wa TSHTDA kutoka 17 hadi 37.

214. **Mheshimiwa Spika**, katika kuimarisha soko la zao la chai, Wizara kupitia Bodi itaanzisha mnada wa chai (DSM) utakaoendeshwa kwa mfumo wa soko la bidhaa na kutambulika kimataifa. Uanzishwaji wa mnada huo utaitambulisha chai inayozalishwa nchini kwa mataifa ya nje, utaongeza bei ya chai kwa wakulima na kuliongezea taifa mapato. Pia, Bodi itahuisa kanzidata ya wakulima wa chai ili kufahamu wadau wanaoingia katika kilimo cha chai kwa lengo la kuweka mipango endelevu.

Zao la Miwa

215. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2020/2021, Wizara kupitia Bodi ya Sukari imepanga kuongeza

uzalishaji wa sukari katika viwanda vilivyopo kutoka tani 298,948.61 mwaka 2019/2020 hadi tani 424,663 na hivyo kupunguza uingizwaji wa sukari nchini kutoka tani 207,439 mwaka 2019/2020 hadi tani 162,102. Aidha, tija kwa wakulima wadogo itaongezeka kutoka tani 50 kwa hekta mwaka 2019/2020 hadi tani 60 kwa hekta mwaka 2020/2021. Ongezeko hilo litatokana na uhamasishaji wa matumizi ya teknolojia za kilimo bora na uanzishwaji wa viwanda vikubwa, vya kati na vidogo. Aidha, viwanda vya ndani vitahamasishwa ili vianze kuzalisha sukari ya viwandani takriban tani 50,000.

Zao la Pareto

216. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2020/2021, Wizara kupitia Bodi ya Pareto imepanga kuongeza uzalishaji wa pareto kutoka tani 2,600 mwaka 2019/2020 hadi tani 2,800 mwaka 2020/2021 kwa kuhamasisha kanuni za kilimo bora. Aidha, Bodi kwa kushirikiana na TARI-Uyole itaendelea kufanya utafiti wa aina 10 za mbegu bora ili kupata aina bora za pareto zitakazotoa kiwango kikubwa cha mavuno ya kati ya kilo 800-1500 na ubora (*Pyrethrin content*) kuanzia asilimia 1.7 hadi 2.1. Ili kuondoa udanganyifu katika ubora na kumlinda mkulima, Bodi itaweka mtaalam wa maabara katika kiwanda cha pareto Mufindi ili kuthibitisha kiwango cha sumu kutoka kwenye maua ya pareto.

Mazao ya Chakula

217. **Mheshimiwa Spika**, Wizara itaendelea kuimarisha uzalishaji na upatikanaji wa mazao ya chakula yakiwemo mahindi, mpunga, mtama, uwele, muhogo, viazi, ngano, mikunde, migomba na mazao ya bustani. Katika mwaka 2020/2021 Wizara itasimamia upatikanaji wa pembejeo na matumizi ya kanuni za kilimo bora. Aidha, katika kujihakikishia usalama wa chakula, lishe na kuongeza wigo wa soko na ajira kwa watanzania, Wizara itatoa elimu kuhusu matumizi ya teknolojia za kupunguza upotevu na kuongeza thamani ya mazao kwa wadau katika mnyororo wa thamani wa mazao ya chakula katika Halmashauri 32 za Kanda za Ziwa, Kati na Kaskazini.

218. **Mheshimiwa Spika**, Wizara pia, itasambaza nakala 3,000 za Mkakati wa Kitaifa wa Kupunguza Upotevu wa Mazao Baada ya Kuvuna na nakala 320 za Mpango wa Utekelezaji katika Kanda za Ziwa, Kati na Kaskazini na kuendelea kufanya tathmini ya uzalishaji na upatikanaji wa chakula na kutoa taarifa ya hali ya chakula nchini. Maeneo mengine ni pamoja na utekelezaji Mkakati wa Kitaifa wa Kuendeleza Zao la Mpunga Awamu ya Pili – NRDS II (2019/2020 – 2029/2030).

219. **Mheshimiwa Spika**, Mahitaji ya ngano nchini kwa mwaka ni tani 1,000,000 na uzalishaji wa ngano kwa mwaka ni tani 60,000. Hali hii inapelekea kutegemea uagizaji wa ngano kutoka nje na hivyo kupoteza fedha nyingi za kigeni. Katika kukabiliana na hali hiyo, Wizara itaendelea kuhamasisha kilimo

cha ngano nchini kwa kuwa tafiti zinaonesha kwamba mashamba ya mpunga baada ya kuvunwa yanaweza kulimwa ngano na kuvuna ndani ya kipindi cha miezi mitatu.

220. **Mheshimiwa Spika**, katika kuimarisha zao la shayiri nchini, Wizara itawasilisha mapendekezo kwa Wizara ya Fedha na Mipango ya kupunguza kodi kwa kimea kinachozalishwa na kusindikwa nchini ili kuongeza uzalishaji wa shayiri na viwanda vinavyosindika shayiri hapa nchini. Vilevile, Wizara itahakikisha kuwa mwekezaji anayemiliki kinu cha kusindika kimea kilichopo Kilimanjaro anakifufua au anapewa mwekezaji mwingine ili kiweze kusindika kimea kinachozalishwa nchini na hivyo kuwanufaisha wakulima na kupunguza uagizaji wa shayiri kutoka nje.

Mazao ya Bustani

221. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2020/2021, Wizara kwa kushirikiana na TAHA itaendelea kuhamasisha kilimo cha mazao ya bustani, kutathmini na kuainisha maabara zitakazofanyiwa maboresho ili ziweze kupima ubora wa mazao ya bustani kwa kukidhi viwango vya kimataifa (*International Accreditation*). Hatua hii itawezesha mazao ya bustani kushindana katika masoko ya kimataifa, kumnufaisha mkulima na kuongeza mapato yatoakanayo na mauzo nje ya nchi.

222. **Mheshimiwa Spika**, Wizara itasimika miundombinu ya kuhifadhi bidhaa za mazao ya

bustani katika kiwanja cha ndege cha Songwe ili kurahisisha usafirishaji wa mazao hayo katika Mikoa ya Nyanda za Juu Kusini. Aidha, Wizara itaendelea kushirikiana na Sekta Binafsi kutangaza mazao ya bustani ikiwa ni pamoja na maonesho ya kimataifa na kampeni maalum za kutangaza bidhaa za Tanzania. Vilevile, Wizara itahamasisha uanzishwaji wa ushirika katika mazao ya bustani ili kurahisisha utoaji wa huduma ikiwemo ugani, pembejeo, mitaji, teknolojia bora za kupunguza upotevu baada ya kuvuna na kuwaunganisha wakulima na masoko.

5.8 Kuimarisha Vituo vya Utafiti, Vyuo vya Mafunzo na Vituo vya Wakulima

Kuimarisha Vituo vya Utafiti

223. ***Mheshimiwa Spika***, katika mwaka 2020/2021, Wizara itakarabati ofisi na kuvipatia vifaa muhimu vituo vitano (5) vya utafiti vya Ukiriguru, Ilonga, Kihinga, Selian na Tumbi; itaboresha miundombinu ya mashamba ya uzalishaji wa mbegu kwa ajili ya kuzalisha mbegu bora kwa Vituo vya Ilonga, Uyole, Ukiriguru, Selian na Kihinga; itaboresha miundombinu ya umwagiliaji ya Vituo vya Utafiti vya Ilonga, Naliendele, Ukiriguru na miundombinu ya uhifadhi wa mbegu katika Vituo vya Uyole, Ilonga na Seliani; itajenga kituo cha TARI Kihinga Kigoma kwa ajili ya utafiti na kuendeleza zao la michikichi ikiwa ni pamoja na kujenga miundombinu ya utafiti na uzalishaji wa miche na vitendea kazi kwa kununua matreka saba na zana zake; itajenga Makao Makuu ya TARI katika kiwanja chake cha Chamwino Dodoma; itawajengea uwezo watafiti kwa kuwapa mafunzo ya muda mrefu ambapo watafiti watano (5) wataanza masomo katika Shahada ya Kwanza, 10 Shahada ya Uzamili, na watano (5) Shahada ya Uzamivu.

224. ***Mheshimiwa Spika*** TARI itafanya utafiti na kugundua teknolojia tano (5) za usindikaji wa mazao ya korosho, muhogo, viazi vitamu na zabibu; itanunua na kusimika mashine ya kufanyia utafiti wa usindikaji wa korosho yenye uwezo wa kusindika tani za korosho 1,800 kwa mwaka katika kituo cha TARI Naliendele; na itaandaa mizania ya mazao ya mpunga, mahindi na

alizeti ili kutoa mapendekezo kwa wakulima juu ya gharama na faida inayopatikana katika kutumia teknolojia ukilinganisha na kilimo cha mazoea.

Vyuo na Vituo vya Mafunzo kwa Wakulima

225. ***Mheshimiwa Spika***, katika mwaka 2020/2021, Wizara itadahili wanafunzi 2,600 ngazi ya Astashahada na Stashahada katika vyuo 14 vya mafunzo ya kilimo; itaendelea na ukarabati wa miundombinu chakavu ya vyuo vya MATI Ukiriguru, Ilonga, Mlingano, Maruku, Tumbi, Igurusi, Mtwara, HORTI Tengeru na KATC; itanunua vifaa vya umwagiliaji (*irrigation pump, electrical/solar panel and main delivery line*) na kuweka mifumo ya teknolojia hizo kwa ajili ya shamba la mafunzo ya teknolojia za umwagiliaji MATI Igurusi; itawezesha mafunzo kwa watumishi 11 ngazi ya shahada ya uzamili na watumishi saba (7) ngazi ya shahada ya kwanza katika Vyuo vikuu vya hapa nchini.

226. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara itawezesha mafunzo ya muda mfupi kwa wakufunzi 50 kuhusu mbinu za kufundishia ili kuwajengea wakufunzi umahiri wa kufundisha kwa ufanisi zaidi; itahuisha mitaala miwili (2) iliyopitwa na wakati ili iweze kuendana na mabadiliko ya sayansi na teknolojia; na itawezesha upimaji wa ardhi ya vyuo vya mafunzo ya kilimo viwili (2) na kuvipatia Hatimiliki. Wizara kwa kushirikiana na SAGCOT na wabia wa zao la viazi mviringo, itazalisha tani 1,090 za mbegu bora za viazi mviringo na kutoa mafunzo ya mbinu bora za

uzalishaji wa zao hilo kwa wakulima 2,500. Aidha, aina mpya zipatazo 10 za mbegu bora zitathibitishwa.

5.9 Kuimarisha Huduma za Upimaji wa Matabaka na Uboru wa Udongo

227. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2020/2021, Wizara itahakiki na kuandaa ramani za udongo za kiikolojia katika mashamba ya uwekezaji na wakulima wadogo katika mikoa nane (8) ya Morogoro, Singida, Katavi, Kigoma, Lindi, Rukwa, Tabora na Mtwara na kuimarisha kanzidata ya ardhi ya kilimo; itafanya utafiti ili kugundua teknolojia tano (5) za rutuba ya udongo na hifadhi ya ardhi na kuzisambaza kwa wakulima ikiwa ni pamoja na kutoa mapendekezo ya matumizi ya aina mbili za mbolea (OCP Fertilizer), hifadhi ya udongo na maji na teknolojia tatu (3) za viwango vya matumizi ya mbolea; itapima sampuli 4,000 za udongo kutoka katika maeneo mbalimbali ili kubaini na kupendekeza viwango vya matumizi ya mbolea katika maeneo husika; na itaboresha ramani za udongo zilizopo zinazoonisha virutubishi vya *Carbon* na *PH* kwa lengo la kuongeza taarifa za virutubisho vingine na kusambaza katika Wilaya zote za Tanzania. Ramani hizo zitasaidia kutoa mapendekezo ya matumizi ya aina na viwango vya mbolea.

5.10 Kuimarisha Masuala Mtambuka katika Kilimo

Usimamizi wa Rasilimali Watu

228. **Mheshimiwa Spika**, Katika mwaka 2020/2021 Wizara imepanga kuajiri watumishi wapya 245, kupandisha vyeo watumishi 351 na kutoa mafunzo kwa watumishi 120.

Ushiriki Wa Vijana Katika Kilimo

229. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2020/2021, Wizara kwa kushirikiana na Wadau itafuatilia utekelezaji wa maazimio ya makongamano saba (7) ya vijana yaliyofanyika mwaka 2019/2020; itanza mapitio ya Mkakati wa Vijana kushiriki katika kilimo kwa kuzingatia masuala yaliyoibuliwa katika makongamano; na itashirikiana na SUGECO kutafuta wafadhili watakaoweza kuwapeleka vijana 150 nchini Marekani na 100 Israel kwa ajili ya kuongeza ujuzi zaidi. Aidha, vijana 400 watapata mafunzo ya kilimo biashara na ujasiliamali katika kituo cha Mkongo Wilayani Rufiji.

Lishe

230. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2020/2021, Wizara itashirikiana na wadau kuendelea kutekeleza Mpango Jumuishi wa Lishe na kukamilisha Mkakati wa Kutekeleza Lishe Katika Sekta ya Kilimo. Mkakati huu utawezesha sekta kupunguza tatizo la utapiamlo na kuchangia katika kufikia malengo ya lishe nchini, kikanda na kimataifa ambayo ni pamoja na udumavu

kutoka asilimia 32 mwaka 2018 hadi asilimia 25 mwaka 2021; na itaendelea kuhamasisha uzalishaji na kuhimiza matumizi ya mazao yaliyoongezewa virutubisho yakiwemo maharage lishe, mahindi lishe na viazi lishe ili kuimarisha hali ya lishe katika mikoa ya Ruvuma, Kagera, Mbeya, Songwe, Njombe, Dodoma, Morogoro, Mtwara, Rukwa na Tanga ambayo imebainika kuwa na changamoto ya lishe.

Jinsia

231. ***Mheshimiwa Spika***, katika mwaka 2020/2021, Wizara kwa kushirikiana na wadau wa jinsia itaendelea kuhusisha masuala ya jinsia katika shughuli za kilimo ambapo jitihada zitawekwa zaidi katika kuhakikisha bajeti, mipango, mikakati na miradi ya kuendeleza kilimo inazingatia na kuakisi usawa wa kijinsia.

Mazingira

232. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara itaendelea kukabiliana na mabadiliko ya tabia nchi na kupunguza athari za mazingira zinazotokana na shughuli za kilimo. Katika mwaka 2020/2021, Wizara itahimiza matumizi ya zana za kilimo hifadhi kwa kuhamasisha wasambazaji na wabunifu wa teknolojia hizo kubuni, kutengeneza na kusambaza kwa wakulima ili kupunguza athari za mabadiliko ya tabianchi. Aidha, Wizara itaendelea kusambaza Mwongozo wa Kilimo Kinachohimili Mabadiliko ya Tabianchi kwa wataalamu kwa ngazi ya Wilaya katika Halmashauri za Wilaya 90. Vilevile, itawajengea uwezo

wakulima kuhusu mbinu bora za kilimo kinachohifadhi mazingira na kuwasaidia kuandaa mipango ya usimamizi wa mazingira na jamii katika vijiji 21 vinavyozunguka Ziwa Manyara.

VVU na UKIMWI

233. ***Mheshimiwa Spika***, katika mwaka 2020/2021, Wizara kwa kushirikiana na wadau wa afya itaendelea kutoa elimu kuhusu VVU na UKIMWI kwa wafanyakazi wa Wizara ili kupunguza na kuzuia maambukizi mapya kwa watumishi wa Wizara. Vilevile, Wizara itaendelea kuwahudumia watumishi walioathirika na kuhamasisha watumishi kupima afya zao ili kujua hali zao. Aidha, Wizara itaendelea kutoa elimu kwa Watumishi kuhusu ugonjwa wa COVID-19 na namna bora ya kujikinga na ugonjwa huo.

6. SHUKRANI

234. **Mheshimiwa Spika**, kabla sijamaliza hotuba yangu naomba nitoe shukrani za dhati kwa taasisi, makundi, na wadau mbalimbali tunaoshirikiana katika kuendeleza kilimo cha Tanzania. Kwanza, ninawashukuru kwa dhati Wakurugenzi wa Idara na Wakuu wa Vitengo; Taasisi na Asasi zilizo chini ya Wizara; watumishi wote wa Wizara; na wadau wa Sekta ya Kilimo kwa juhudi, ushirikiano na ushauri uliowezesha kutekelezwa kwa majukumu ya Wizara kwa mwaka 2019/2020 pamoja na kuandaa Hotuba hii. Ni matarajio yangu kwamba, nitaendelea kupata ushirikiano wao katika mwaka 2020/2021.

235. **Mheshimiwa Spika**, naomba nitumie fursa hii kuzishukuru Nchi na Mashirika mbalimbali ya Kimataifa ambayo yamesaidia Wizara katika juhudi za kuendeleza kilimo. Nachukua fursa hii kutaja baadhi yao kama ifuatavyo: Serikali za Japan, Marekani, Uingereza, Ireland, Malaysia, China, Indonesia, Korea ya Kusini, India, Misri, Israel, Ubelgiji, Ujerumani, Finland, Norway, Brazil, Uholanzi, Vietnam, Canada na Poland. Ninayashukuru pia Mashirika na Taasisi za Kimataifa zifuatazo: Benki ya Dunia, Benki ya Maendeleo ya Afrika, AU, IFAD, DFID, UNDP, FAO, JICA, EU, ENABEL, GIZ, UNICEF, WFP, CIMMYT, ICRISAT, ASARECA, USAID, KOICA, ICRAF, IITA, IRRI, ILRI na CABI. Nyingine ni EAC, SADC, AVRDC, AGRA, KILIMO TRUST, CIP, CIAT/PABRA, UNEP, WARDA, Shirika la Kudhibiti Nzige wa Jangwani (DLCO-EA) na HELVETAS. Wadau wengine ni Shirika la Kudhibiti Nzige Wekundu (IRLCO-CSA), *Bill and Melinda Gates*

Foundation, Gatsby Trust, Rockefeller Foundation, Clinton Foundation, Aga Khan Foundation, Unilever, Kampuni za TAHA fresh Limited, Africado na Rugwe Avocado Company na Asasi zisizo za kiserikali nyingi ambazo hatuwezi kuzitaja zote hapa.

236. **Mheshimiwa Spika,** natoa shukrani za wakulima wote nchi nzima kwa kazi kubwa wanazofanya kuendeleza kilimo nchini. Ni wazi kuwa mafanikio haya makubwa ya kilimo yanatokana na jududi na ushirikiano mkubwa na serikali. Kipeke nirudie kuwashukuru wananchi wa Jimbo langu la Vwawa kwa namna wanavyoniunga mkono na kunipa ushirikiano. Aidha, napenda kuwahimiza kufanya kazi kwa bidii ili kupata mafanikio katika maisha yao. Naomba wote watumbue kuwa kilimo ni maisha, uchumi, biashara, viwanda na ajira.

7. MAOMBI YA FEDHA KWA MWAKA 2020/2021

7.1 Makusanyo ya Maduhuli

237. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2020/2021, Wizara inatarajia kukusanya Shilingi **5,793,400,000** kutokana na ada za ukaguzi wa mazao yanayouzwa nje ya nchi au kuingizwa nchini, uuzaji wa nyaraka za zabuni, ukodishaji wa mitambo ya Tume ya Umwagiliaji. Kati ya fedha hizo, Shilingi **3,480,000,000** zitakusanywa katika Fungu 43 na Shilingi **2,313,400,000** zitakusanywa kwenye Fungu Na.5.

7.2 Fedha kwa Mafungu yote (43,24 na 05)

238. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2020/2021, Wizara ya Kilimo inaliomba Bunge lako Tukufu liidhinishe jumla ya Shilingi **229,839,808,000** kupitia Fungu 43, Fungu 05 na Fungu 24 kama ifuatavyo;

7.2.1 Fedha kwa Fungu 43

239. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2020/2021, Wizara inaomba kuidhinishiwa jumla ya Shilingi **202,504,117,000** kupitia Fungu 43 kwa ajili ya matumizi ya Kawaida na Maendeleo. Kati ya fedha hizo, Shilingi **137,273,144,000** ni kwa ajili ya kutekeleza miradi ya Maendeleo ambapo Shilingi **82,180,000,000** ni fedha za ndani na Shilingi **55,093,144,000** ni fedha za nje. Aidha, Shilingi **65,230,973,000** ni kwa ajili ya matumizi ya kawaida, ambapo Shilingi **43,599,187,000** ni kwa ajili ya

mishahara na Shilingi **21,631,786,450** ni kwa ajili ya matumizi mengineyo.

7.2.2 Fedha kwa Fungu 05

240. **Mheshimiwa Spika**, jumla ya Shilingi **17,726,845,000** zinaombwa. Kati ya fedha hizo, Shilingi **12,801,180,000** ni kwa ajili ya kutekeleza Miradi ya Maendeleo ambapo Shilingi **3,000,000,000** ni fedha za Ndani na Shilingi **9,801,180,000** ni fedha za Nje. Aidha, kati ya fedha zinazombwa, Shilingi **4,925,665,000** ni kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida ambapo Shilingi **4,040,481,000** ni kwa ajili ya Mishahara ya Watumishi wa Tume na Shilingi **885,184,000** ni kwa ajili ya Matumizi mengineyo.

7.2.3 Fedha kwa Fungu 24

241. **Mheshimiwa Spika**, jumla ya Shilingi **9,608,846,000** zinaombwa kwa ajili ya matumizi ya kawaida ambapo Shilingi **7,059,837,000** ni kwa ajili ya mishahara na Shilingi **2,549,009,000** ni kwa ajili ya matumizi mengineyo.

242. **Mheshimiwa Spika**, hotuba hii pia inapatikana katika tovuti ya Wizara: www.kilimo.go.tz

8. HITIMISHO

243. *Mheshimiwa Spika*, **NAOMBA KUTOA HOJA**

9. VIAMBATISHO

Kiambatisho Na. 1: Kiasi Cha Mahindi Kinachoendelea Kuuzwa Katika Halmashauri Mbalimbali

NA.	MKOA	HALMASHAURI	BEI YA SOKO KWA KILO(Tsh)			MAHAJAJI YA CHAKULA(MT)			TAASIS HUSIKA
			MAHINDI	UNGA	UNGA	MAHINDI	JUMLA		
1	MWANZA	MWANZA JIJI	1,111	1,350	200.00	400.00	600.00	CPB/NFRA	
2	ARUSHA	LONGIDO	880	1,200	100.00	0.00	100.00	CPB	
3	SINGIDA	MANYONI	900	1,450	200.00	200	400.00	CPB/NFRA	
4	TANGA	MKINGA	850	1,000	50.00	0	50.00	CPB	
		KOROGWE	850	1,200	120.00	0	120.00	CPB	
5	DODOMA	MPWAPWA	880	1,400	100.00	100	200.00	CPB/NFRA	
		KONGWA	890	1,450	150.00	100	250.00	CPB	
		BAHI	950	1,600	150.00	100	250.00	CPB/NFRA	
		CHAMWINO	920	1,500	100.00	100	200.00	CPB/NFRA	
		DODOMA JIJI	950	1,400	400.00	200	600.00	CPB/NFRA	
		CHEMBA	850	1,500	100.00	100	200.00	CPB	
		KONDOA	850	1,600	100.00	200	300.00	CPB/NFRA	
6	TABORA	NZEGA	900	1,500	0.00	362	362.04	NFRA	
7	MARA	RORYA	1,500	1,700	60.00	179	239.00	CPB/NFRA	
		MUSOMA	1,150	1,500	120.00	372	492.27	CPB/NFRA	
8	KILIMANJARO	SAME	800	1,400	210.00	0	210.00	CPB	
		MWANGA	950	1,600	70.00	0	70.00	CPB	
9	SHINYANGA	SHINYANGA DC	930	1,500	100.00	400	500.00	CPB/NFRA	
		KISHAPU	950	1,500	0.00	386	386.24	NFRA	
10	MANYARA	SIMANJIRO	880	1,450	200.00	0	200.00	CPB	
11	DAR ES SALAAM	DSM CITY	850	1,400	600.00	0	600.00	CPB	
JUMLA					3130.00	3,200	6329.55		

Chanzo: Wizara ya Kilimo, 2020

Kiambatisho Na. 2:Uzalishaji wa Mazao ya Bustani (Tani)

Zao	2016/2017	2017/2018	2018/2019	Badiliko (Asilimia)
Matunda	5,243,343	3,703,124	4,576,948	23.6
Mboga	1,298,388	1,595,489	1,926,927	20.8
Maua	11,615	12,622	13,240	4.9
Viungo	22,062	22,062	38,987	76.7
Jumla	6,563,793	5,333,297	6,556,102	22.9

Chanzo: Wizara ya Kilimo 2020

Kiambatisho Na. 3: Viwanda vya Kusindika Matunda na Mbogamboga

Na	Mkoa kilipo	Wilaya	Jina la Kiwanda	Ajira
1	Dar es Salaam	Ilala	BHAKRESA FOOD PRODUCT-JUICE	257
2	Kagera	Karagwe	MATUNDA MEMA T LTD	25
3	Kagera	Muleba	MALI JUICE	22
4	Kilimanjaro	Rombo	BELLAVIEW FRESH FRUITS PROCESSING IND LTD	26
5	Morogoro	Morogoro	BROSSIS LTD	27
6	Njombe	Njombe	MARIET NATURAL FOODS	19
7	Iringa	Iringa	DABAGA VEGETABLE AND FRUITS CANNING CO. LTD	100
8	Tanga	Tanga mjini	AKILLS BONNY	13
9	Pwani	Chalinze	SAYONA FRUITS LTD	300
10	Pwani	Bagamoyo	ELEVEN AGRI CO. LTD	35

Chanzo: *Wizara ya Viwanda na Biashara*

Kiambatisho Na.4(a): Upatikanaji wa Mbegu bora Msimu wa 2019/2020 hadi Machi, 2020

Aina ya zao	Uzalishaji (Tani)	Bakaa (Tani)	Uagizaji toka nje (Tani)	Jumla
Mahindi	23,445.5	7,282.50	7034.0	37,762.00
Mpunga	597.46	12.70	5.6	615.76
Mtama	68.143	13.60	3.60	85.343
Alizeti	431.42	12.30	144.10	587.82
Maharage	176.00	68.70	40.0	284.7
Soya	30.13	5.02	0.24	35.39
Ufuta	31.761	0.07	3.2	35.031
Mbogamboga	285.20	74.56	199.20	558.96
Karanga	11.80	0	0.09	11.89

Aina ya zao	Uzalishaji (Tani)	Bakaa (Tani)	Uagizaji toka nje (Tani)	Jumla
Pamba	35,000.00	0	0	35,000.00
Ngano	175.4	0	0.03	175.43
Tumbaku	0.396735	0	0.05	0.446735
Malisho	0.0050622	0	0	0.0050622
*Pingili za muhogo	30,492,830 (Cuttings)	0	0	30,492,830 (Cuttings)
Viazi mviringo	1,450.50	0	122.24	1,572.74
Jumla	61,703.72	7,469.45	7,552.35	76,725.52

Chanzo: *Wizara ya Kilimo, 2020*

***Haikujumuishwa.**

Kiambatisho Na 4(b): Uzalishaji wa Miche Bora ya Mazao

ZAO/MWAKA	2015/2016	2016/2017	2017/2018	2018/2019	2019/2020	JUMLA
CHAI	1,600,000	7,100,000	11,560,000	9,912,800	13,908,000	44,080
KAHAWA	2,106,510	2,412,805	1,163,758	6,494,930	7,059,835	19,237
KOROSHO	5,134,000	7,487,323	8,178,709	12,252,197	1,740,036	34,792
MICHIKICHI					2,577,988	2,577
JUMLA	3,706,510	3,706,510	20,902,467	28,659,927	25,285,859	100,688

Chanzo: *Wizara ya Kilimo, 2020*

Kiambatisho Na.5: Aina Mpya za Mbegu Bora Zilizoidhinishwa mwaka 2019/2020

Na.	Kampuni/ Taasisi	Zao	Jina La Mbegu	Sifa
1	Kampuni ya Syngenta	Mahindi	SY 5054	<ul style="list-style-type: none"> Inastawi ukanda wa chini na wa kati (mita 500 – 1,800) kutoka usawa wa bahari; Inatoa mavuno ya wastani wa tani 7.1 kwa hekta; Inakomaa kwa siku 90 hadi 110;

Na.	Kampuni/ Taasisi	Zao	Jina La Mbegu	Sifa
				na <ul style="list-style-type: none"> • Ina ukinzani dhidi ya doajani (<i>Grey Leaf Spot</i>).
2	Kampuni ya <i>East African Seed</i>	Mahindi	EAS 401	<ul style="list-style-type: none"> • Inastawi katika ukanda wa chini na wa kati (mita 100 hadi 800) kutoka usawa wa bahari; • Inatoa mavuno kati ya tani 4 hadi 7 kwa hekta; • Inakomaa kwa siku 90; na • Ina ukinzani dhidi ya doajani (<i>Grey Leaf Spot</i>).
		Mahindi	EASH1129	<ul style="list-style-type: none"> • Inastawi ukanda wa kati (mita 800 – 1,200) kutoka usawa wa bahari; • Inakomaa kwa siku 110-120; • Inatoa mavuno ya tani 6.5 kwa hekta; • Ina shina imara; na • Ina ukinzani dhidi ya doajani (<i>Grey Leaf Spot</i>).
	Kampuni ya <i>East African Seed</i>	Mahindi	EASH1231	<ul style="list-style-type: none"> • Inastawi ukanda wa kati (mita 800 – 1,200) kutoka usawa wa bahari; • Inakomaa kwa siku 110-120; • Inatoa mavuno ya tani 7.5 kwa

Na.	Kampuni/ Taasisi	Zao	Jina La Mbegu	Sifa
				hekta; <ul style="list-style-type: none"> • Ina shina imara; na • Ina ukinzani dhidi ya doajani (<i>GLS – Grey Leaf Spot</i>).
		Alizeti	ANCILA	<ul style="list-style-type: none"> • Inastawi ukanda wa chini na wa juu (mita 100 – 1,800) kutoka usawa wa bahari; • Inakomaa kwa siku 90; • Inatoa mavuno kati ya tani 3.9 hadi 4.5 kwa hekta; na • Inatoa kiwango cha mafuta 39%. • <i>Monosaturated fatty</i>
		Alizeti	SOLEADO	<ul style="list-style-type: none"> • Inastawi ukanda wa chini na wa juu (mita 100 – 1,800) kutoka usawa wa bahari; • Inakomaa kwa siku 90; • Inatoa mavuno ya tani 3.9 kwa hekta; na • Inatoa kiwango cha mafuta 39%. • <i>Monosaturated fatty</i>
		Alizeti	MICHEL	<ul style="list-style-type: none"> • Inastawi ukanda wa chini na wa juu (mita 100 – 1,800) kutoka usawa wa bahari;

Na.	Kampuni/ Taasisi	Zao	Jina La Mbegu	Sifa
				<ul style="list-style-type: none"> • Inakomaa kwa siku 86; • Inatoa mavuno kati ya tani 3.9 hadi 4.5 kwa hekta; na • Inatoa kiwango cha mafuta 42%. • <i>Monosaturated Faty</i>
	Kampuni ya <i>East African Seed</i>	Alizeti	ARCHEO	<ul style="list-style-type: none"> • Inastawi ukanda wa chini na wa juu (mita 100 – 1,800) kutoka usawa wa bahari; • Inakomaa kwa siku 84-86; • Inatoa mavuno ya wastani wa tani 3.5 kwa hekta; • Inatoa kiwango cha mafuta 38%. • <i>Monosaturated fatty</i>
3.	Silverlands Ndolela LTD	Alizeti	SuperSun 64	<ul style="list-style-type: none"> • Inastawi ukanda wa chini na wa kati (mita 200 – 1,600) kutoka usawa wa bahari; • Inakomaa kwa siku 95 hadi 120; • Inatoa mavuno kati ya tani 2 hadi 3 kwa hekta; • Inatoa kiwango cha mafuta 38.04%; • Ina ukinzani dhidi ya ubwiriunga (<i>Powdery mildew</i>) na head rot; na

Na.	Kampuni/ Taasisi	Zao	Jina La Mbegu	Sifa
		Alizeti	SuperSun 66	<ul style="list-style-type: none"> • Inahimili ukame. • Inastawi ukanda wa chini na wa kati (mita 200 – 1,600) kutoka usawa wa bahari; • Inakomaa kwa siku 95 hadi 120; • Inatoa mavuno kati ya tani 2 hadi 3 kwa hekta; • Inatoa kiwango cha mafuta 32.87% • Ina ukinzani dhidi ya ubwiriunga (<i>Powdery mildew</i>) na head rot; na • Inahimili ukame.
4.	ADVANTA Seed Company	Alizeti	AGUARA 6	<ul style="list-style-type: none"> • Inastawi ukanda wa chini na wa kati (mita 0 – 1,500) kutoka usawa wa bahari; • Inakomaa kwa kati ya siku 96 hadi 107; • Inatoa mavuno ya tani 2.4 kwa hekta; • Inatoa kiwango cha mafuta 31.55%; na • Ina ukinzani dhidi ya ubwiriunga (<i>Powdery mildew</i>) na head rot.
5.	Kampuni ya Zambia Seed Company	Mahindi	ZMS 405	<ul style="list-style-type: none"> • Inastawi ukanda wa chini na wa kati (mita 500 – 1,200) kutoka

Na.	Kampuni/ Taasisi	Zao	Jina La Mbegu	Sifa
	<i>Ltd</i>			usawa wa bahari; <ul style="list-style-type: none"> • Inakomaa kwa siku 110 – 117; • Inatoa mavuno kati ya tani 5 hadi 7 kwa hekta; na • Ina ukinzani dhidi ya ugonjwa wa milia ya mahindi, bakajani (<i>Leaf Blight</i>) na kuoza kwa gunzi (<i>Cob rot</i>).
		Mahindi	ZMS 528	<ul style="list-style-type: none"> • Inastawi ukanda wa kati (mita 800 – 1,500) kutoka usawa wa bahari; • Inakomaa kwa siku 110 – 130; • Inatoa mavuno kati ya tani 8 hadi 9 kwa hekta; na • Ina ukinzani dhidi ya ugonjwa wa milia ya mahindi, bakajani (<i>Leaf Blight</i>) na kuoza kwa gunzi (<i>Cob rot</i>).
		Mahindi	ZMS 638	<ul style="list-style-type: none"> • Inastawi ukanda wa kati na wa juu (mita 800 – 1,600) kutoka usawa wa bahari; • Inakomaa kwa siku 125 – 135; • Inatoa mavuno kati ya tani 10 hadi 12 kwa hekta;na • Ina ukinzani dhidi

Na.	Kampuni/ Taasisi	Zao	Jina La Mbegu	Sifa
				ya ugonjwa wa milia ya mahindi, bakajani (<i>Leaf Blight</i>) na kuoza kwa gunzi (<i>Cob rot</i>).
	Kampuni ya <i>Zambia Seed Company Ltd</i>	Mahindi	ZMS 720	<ul style="list-style-type: none"> • Inastawi ukanda wa kati na wa juu (mita 800 – 1,600) kutoka usawa wa bahari; • Inakomaa kwa siku 123 – 130; • Inatoa mavuno kati ya tani 8 hadi 10 kwa hekta; na • Ina ukinzani dhidi ya doajani (GLS), ugonjwa wa milia ya mahindi (<i>Maize Streak</i>), bakajani (<i>Leaf Blight</i>) na kuoza kwa gunzi (<i>Cob rot</i>).
6.	Taasisi ya Utafiti wa Kilimo (TARI)	Mahindi	UH6305	<ul style="list-style-type: none"> • Inastawi ukanda wa kati na wa juu (mita 1,200 – 2,000) kutoka usawa wa bahari; • Inakomaa kwa siku 150 hadi 170; • Inatoa mavuno kati ya tani 7 hadi 10 kwa hekta; na • Ina ukinzani dhidi aidi ia ya mahindi (<i>Maize Streak</i>), <i>Turcicum Blight</i> na <i>Ear rot</i>.
		Mahindi	UH615ST	<ul style="list-style-type: none"> • Inastawi ukanda

Na.	Kampuni/ Taasisi	Zao	Jina La Mbegu	Sifa
				<p>wa kati na wa juu (mita 1,200 – 2,000) kutoka usawa wa bahari;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Inakomaa kwa siku 150 hado 180; • Inatoa mavuno kati ya tani 7 hadi 10 kwa hekta; na • Ina ukinzani dhidi ya doajani (GLS), Milia ya mahindi (Maize Streak) na Turcicum Blight.
	Taasisi ya Utafiti wa Kilimo (TARI)	Mpunga	TARI- RIC 1	<ul style="list-style-type: none"> • Inastawi ukanda wa chini na wa kati (mita 100 – 1,200) kutoka usawa wa bahari; • Inakomaa kwa siku 103 hadi 118; • Inatoa mavuno kati ya tani 7.3 hadi 7.9 kwa hekta; • Ina ukinzani dhidi ya <i>Bacterial leaf blight (BLB)</i> na <i>blast</i>; • Ina harufu nzuri na inapikika vizuri; • Ina aidi nzuri (<i>Good grain quality translucent, long bold-slender grains</i>); na • Ina shina imara.

Na.	Kampuni/ Taasisi	Zao	Jina La Mbegu	Sifa
	Taasisi ya Utafiti wa Kilimo (TARI)	Mpunga	TARI- RIC 2	<ul style="list-style-type: none"> • Inastawi ukanda wa chini (mita 100 – 1,100) kutoka usawa wa bahari; • Inakomaa kwa siku 103 hadi 106; • Inatoa mavuno kati ya tani 7.7 hadi 8.4 kwa hekta; • Ina ukinzani dhidi ya <i>Bacterial leaf blight</i> (BLB) na blast; • Inahimili ukame; na • Ina shina imara.
	Taasisi ya Utafiti wa Kilimo (TARI)	Ulezi	TARI-FM 1	<ul style="list-style-type: none"> • Inastawi ukanda wa chini (mita 100 – 600) kutoka usawa wa bahari; • Inakomaa kwa siku 113; • Inatoa mavuno kati ya tani 2.9 kwa hekta; na • Ina ukinzani dhidi ya blast.
	Taasisi ya Utafiti wa Kilimo (TARI)	Muhogo	TARI-CASS1	<ul style="list-style-type: none"> • Inastawi ukanda wa chini na wa kati (mita 0 – 1,400) kutoka usawa wa bahari; • Inakomaa kati ya siku 270 hadi 360; • Inatoa mavuno ya tani 30.7 kwa hekta;

Na.	Kampuni/ Taasisi	Zao	Jina La Mbegu	Sifa
				<ul style="list-style-type: none"> • Ina uhimilivu dhidi ya ugonjwa wa michirizi kahawia na batobato; • Ina kiasi cha unga mwingi; na • Ina ukinzani dhidi ya michirizi kahawia kwenye mizizi.
	Taasisi ya Utafiti wa Kilimo (TARI)	Muhogo	TARI-CASS2	<ul style="list-style-type: none"> • Inastawi ukanda wa chini na wa kati (mita 0 – 1,400) kutoka usawa wa bahari; • Inakomaa kati ya siku 270 hadi 360; • Inatoa mavuno ya tani 28.2 kwa hekta; • Ina uhimilivu dhidi ya ugonjwa wa michirizi kahawia na batobato; • Ina kiasi cha unga mwingi; na • Ina ukinzani dhidi ya michirizi kahawia kwenye mizizi.
		Muhogo	TARI-CASS3	<ul style="list-style-type: none"> • Inastawi ukanda wa chini na wa kati (mita 0 – 1,400) kutoka usawa wa bahari; • Inakomaa kati ya siku 270 hadi 360;

Na.	Kampuni/ Taasisi	Zao	Jina La Mbegu	Sifa
				<ul style="list-style-type: none"> • Inatoa mavuno ya tani 35.3 kwa hekta; • Ina uhimilivu dhidi ya ugonjwa wa michirizi kahawia na batobato; • Ina kiasi cha unga mwingi; na • Ina ukinzani dhidi ya michirizi kahawia kwenye mizizi.
		Muhogo	TARI-CASS4	<ul style="list-style-type: none"> • Inastawi ukanda wa chini na wa kati (mita 0 – 1,400) kutoka usawa wa bahari; • Inakomaa kati ya siku 270 hadi 360; • Inatoa mavuno ya tani 39.4 kwa hekta; • Ina uhimilivu dhidi ya ugonjwa wa michirizi kahawia na batobato; • Ina kiasi cha unga mwingi; na • Ina ukinzani dhidi ya michirizi kahawia kwenye mizizi.
		Muhogo	TARI-CASS5	<ul style="list-style-type: none"> • Inastawi ukanda wa chini na wa kati (mita 0 – 1,400) kutoka usawa wa bahari;

Na.	Kampuni/ Taasisi	Zao	Jina La Mbegu	Sifa
				<ul style="list-style-type: none"> • Inakomaa kati ya siku 270 hadi 360; • Inatoa mavuno ya tani 30.9 kwa hekta; • Ina uhimilivu dhidi ya ugonjwa wa michirizi kahawia na batobato; • Ina kiasi cha unga mwingi; na • Ina ukinzani dhidi ya michirizi kahawia kwenye mizizi.
		Muhogo	KIROBA	<ul style="list-style-type: none"> • Inastawi ukanda wa chini na wa kati (mita 1,000 – 1,400) kutoka usawa wa bahari; • Inakomaa kati ya siku 270 hadi 360; • Inatoa mavuno ya tani 26 kwa hekta; • Ina uhimilivu dhidi ya ugonjwa wa michirizi kahawia na batobato; • Ina kiasi cha unga mwingi; na • Ina ukinzani dhidi ya michirizi kahawia kwenye mizizi.
		Muhogo	KIZIMBANI	<ul style="list-style-type: none"> • Inastawi ukanda wa chini na wa

Na.	Kampuni/ Taasisi	Zao	Jina La Mbegu	Sifa
				<p>kati (mita 1,000 – 1,400) kutoka usawa wa bahari;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Inakomaa kati ya siku 270 hadi 360; • Inatoa mavuno ya tani 15.3 kwa hekta; • Ina uhimilivu dhidi ya ugonjwa wa michirizi kahawia na batobato; • Ina kiasi cha unga mwingi; na • Ina ukinzani dhidi ya michirizi kahawia kwenye mizizi.
		Muhogo	MKUMBA	<ul style="list-style-type: none"> • Inastawi ukanda wa chini na wa kati (mita 1,000 – 1,400) kutoka usawa wa bahari; • Inakomaa kati ya siku 270 hadi 360; • Inatoa mavuno ya tani 20.6 kwa hekta; • Ina uhimilivu dhidi ya ugonjwa wa michirizi kahawia na batobato; • Ina kiasi cha unga mwingi; na • Ina ukinzani dhidi ya michirizi kahawia kwenye

Na.	Kampuni/ Taasisi	Zao	Jina La Mbegu	Sifa
		Muhogo	MKURANGA1	<p>mizizi.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Inastawi ukanda wa chini na wa kati (mita 1,000 – 1,400) kutoka usawa wa bahari; • Inakomaa kati ya siku 270 hadi 360; • Inatoa mavuno ya tani 21.6 kwa hekta; • Ina uhimilivu dhidi ya ugonjwa wa michirizi kahawia na batobato; • Ina kiasi cha unga mwingi; na • Ina ukinzani dhidi ya michirizi kahawia kwenye mizizi.
	Taasisi ya Utafiti wa Kilimo (TARI)	Alizeti	TARI-NA2019	<ul style="list-style-type: none"> • Ni mbegu ya OPV ambayo inastawi ukanda wa chini na wa kati (mita 0 – 1,500) kutoka usawa wa bahari; • Inakomaa kwa siku 100; • Inatoa mavuno kati ya tani 2 hadi 2.5 kwa hekta; • Inatoa kiwango cha mafuta 36.8%; • Ina ukinzani dhidi ya magonjwa ya majani (<i>foliar</i>)

Na.	Kampuni/ Taasisi	Zao	Jina La Mbegu	Sifa
				<p>diseases) – kutu ya majani (<i>leaf rust</i>) na rugose mosaic virus diseases; na</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ina ukinzani dhidi ya Ubwiri unga (<i>Powdery mildew</i>).
			TARI-IL2019	<ul style="list-style-type: none"> • Ni mbegu ya OPV ambayo inastawi ukanda wa chini na wa kati (mita 0 – 1,500) kutoka usawa wa bahari; • Inakomaa kwa siku 100; • Inatoa mavuno kati ya tani 2 hadi 2.5 kwa hekta; • Inatoa kiwango cha mafuta 33.6%; • Ina ukinzani dhidi ya magonjwa ya majani (<i>foliar diseases</i>) – kutu ya majani (<i>leaf rust</i>) na rugose mosaic virus diseases; na • Ina ukinzani dhidi ya Ubwiri unga (<i>Powdery mildew</i>).
	Taasisi ya Utafiti wa Kilimo (TARI)	Viazi vitamu	TARI-SP1	<ul style="list-style-type: none"> • Inastawi ukanda wa chini na wa juu (mita 0 – 1,500) kutoka usawa wa bahari; • Inakomaa kwa siku 120; • Inatoa mavuno ya

Na.	Kampuni/ Taasisi	Zao	Jina La Mbegu	Sifa
				tani 14.24 kwa hekta; <ul style="list-style-type: none"> • Ina kiasi cha unga mwingi; • Ina beta-carotene, Vitamin A; na • Ina ukinzani dhidi ya fukuzi (<i>Weevils</i>) na <i>Sweet potato Virus Disease</i>.
	Taasisi ya Utafiti wa Kilimo (TARI)	Viazi vitamu	TARI-SP2	<ul style="list-style-type: none"> • Inastawi ukanda wa chini na wa juu (mita 0 – 1,500) kutoka usawa wa bahari; • Inakomaa kwa siku 120; • Inatoa mavuno ya tani 12.62 kwa hekta; • Ina kiasi cha unga mwingi; • Ina <i>beta-carotene, Vitamin A</i>; na • Ina ukinzani dhidi ya fukuzi (<i>Weevils</i>) na <i>Sweet potato Virus Disease</i>.
		Viazi vitamu	TARI-SP3	<ul style="list-style-type: none"> • Inastawi ukanda wa chini na wa juu (mita 0 – 1,500) kutoka usawa wa bahari; • Inakomaa kwa siku 120; • Inatoa mavuno ya tani 13.59 kwa hekta; • Ina kiasi cha

Na.	Kampuni/ Taasisi	Zao	Jina La Mbegu	Sifa
				unga mwingi; <ul style="list-style-type: none"> • Ina <i>beta-carotene</i>, <i>Vitamin A</i>; na • Ina ukinzani dhidi ya fukuzi (<i>Weevils</i>) na <i>Sweet potato Virus Disease</i>.
		Viazi vitamu	TARI-SP5	<ul style="list-style-type: none"> • Inastawi ukanda wa chini na wa juu (mita 0 – 1,500) kutoka usawa wa bahari; • Inakomaa kwa siku 120; • Inatoa mavuno ya tani 9.45 kwa hekta; • Ina kiasi cha unga mwingi; • Ina <i>beta-carotene</i>, <i>Vitamin A</i>; na • Ina ukinzani dhidi ya fukuzi (<i>Weevils</i>) na <i>Sweet potato Virus Disease</i>.
	Taasisi ya Utafiti wa Kilimo (TARI)	Viazi vitamu	TARI-SP6	<ul style="list-style-type: none"> • Inastawi ukanda wa chini na wa juu (mita 0 – 1,500) kutoka usawa wa bahari; • Inakomaa kwa siku 120; • Inatoa mavuno ya tani 10.7 kwa hekta; • Ina kiasi cha unga mwingi; • Ina <i>beta-carotene</i>, <i>Vitamin A</i>; na

Na.	Kampuni/ Taasisi	Zao	Jina La Mbegu	Sifa
		Viazi vitamu	TARI-SP4	<ul style="list-style-type: none"> • Ina ukinzani dhidi ya fukuzi (<i>Weevils</i>) na <i>Sweet potato Virus Disease</i>. • Inastawi ukanda wa chini na wa juu (mita 0 – 1,500) kutoka usawa wa bahari; • Inakomaa kwa siku 120; • Inatoa mavuno ya tani 11.2 kwa hekta; • Ina kiasi cha unga mwingi; • Ina beta-carotene, Vitamin A; na • Ina ukinzani dhidi ya fukuzi (<i>Weevils</i>) na <i>Sweet potato Virus Disease</i>.
7.	Kampuni ya Quton Seeds PVT. Tanzania Limited	Pamba	MAHYCO C 569	<ul style="list-style-type: none"> • Inastawi ukanda wa chini na wa kati (mita 100 – 600) kutoka usawa wa bahari; • Inakomaa kwa siku 160 hadi 170; • Inatoa mavuno kati ya tani 2.3 kwa hekta; • Inatoa mbegu nyingi; • Inatoa matunda makubwa; • Hutoa majani yenye nywele

Na.	Kampuni/ Taasisi	Zao	Jina La Mbegu	Sifa
				<p>ambazo huzuia wadudu wanaonyonya matunda (<i>sucking insects</i>); na</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ina aidi asilimia 40 ya pamba nyuzi baada ya kuchambuliwa (% <i>Ginning out turn - %GOT</i>).
	Kampuni ya Quton Seeds PVT Tanzania Limited	Pamba	MAHYCO C 577	<ul style="list-style-type: none"> • Inastawi ukanda wa chini na wa kati (mita 100 – 600) kutoka usawa wa bahari; • Inakomaa kwa siku 160 hadi 170; • Inatoa mavuno kati ya tani 2.3 kwa hekta; • Inatoa mbegu nyingi; • Inatoa matunda makubwa; • Hutoa majani yenye nywele ambazo huzuia wadudu wanaonyonya matunda (<i>sucking insects</i>); na • Ina aidi asilimia 40 ya pamba nyuzi baada ya kuchambuliwa (% <i>Ginning out turn - %GOT</i>).
		Pamba	MAHYCO C 579	<ul style="list-style-type: none"> • Inastawi ukanda

Na.	Kampuni/ Taasisi	Zao	Jina La Mbegu	Sifa
				<p>wa chini na wa kati (mita 100 – 600) kutoka usawa wa bahari;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Inakomaa kwa siku 170 hadi 180; • Inatoa mavuno ya wastani wa 2.4 kwa hekta; • Inatoa mbegu nyingi; • Inatoa matunda makubwa; • Hutoa majani yenye nywele ambazo huzuia wadudu wanaonyonya matunda (<i>sucking insects</i>); na • Ina asilimia 40 ya pamba nyuzi baada ya kuchambuliwa (% <i>Ginning out turn - %GOT</i>).

Chanzo: Wizara ya Kilimo, 2020

Kiambatisho Na. 6(a): Upatikanaji wa Mbolea msimu wa 2015/2016 hadi 2019/2020

2015/2016	2016/2017	2017/2018	2018/2019	2019/2020
302,482	277,935	435,178	492,347.00	633,197.00

Chanzo: TFRA

Kiambatisho Na.6(b): Mahitaji ya Mbolea katika msimu wa 2019/2020 Hadi Machi, 2020

Aina ya Mb\olea	Bakaa ya Msimu 2018/2019	Uzalishaji wa mbolea	Kiasi kilichoa gizwa	Upatika naji	Mbolea iliyosafirishwa nje ya nchi	Mbolea iliyouzwa nchini	Kiasi cha mbolea kilichopo	Mahitaji ya mbolea 2019/2020
Urea	41,838		176,132	217,970	17,392	107,333	93,245	219,305
Other N	-		5,240	5,240	-	-	11,327	
DAP			81,557	124,867		50,984	33,979	159,361
NPKs	43,310		87,627	113,867	39,904	31,112	48,693	75,292
SA	26,240				34,063			
CAN	33,253		21,020	54,273	0	50,796	3,477	28,033
MoP	17,132		51,367	68,499		60,042	6,047	74,008
Minjingu	4,174		4,572	8,745	2,410	4,720	2,462	1,978
Mbolea nyingine	889	22,135	-	23,024		-	1,095	23,745
Lime	1,562	63	12,906	14,531	2,811	9,933	1,787	4,881
Dolomite	300	1,133	-	1,433	-	580	853	-
Gypsum	106	120	-	226	-	57	169	-
Jumla	70	452	-	522	10	427	85	-
	168,874	23,903	440,421	633,197	118,541	315,984	203,219	586,604

Chanzo: Wizara ya Kilimo, 2020

Kiambatisho Na. 7: Idadi ya Mtrekta Nchini Katika Kipindi Cha (2015-2016 – 2019/2020)

WAUJAZI WA MATREKTA	AINA YA TREKTA	Jumla ya Mtrekta yaliyokuwepo 2014	IDADI YA MATREKTA KWA MWAKA					JUMLA	Jumla ya mtrekta yaliyopo 2019
			2015	2016	2017	2018	2019		
SUMA JKT	Makubwa	14,200	115	72	60	0	35	282	19,604
NDC	Makubwa		0	0	402	420	0	822	
SEKTA BINAFSI	Makubwa		874	828	1142	558	898	4,300	
	JUMLA NDOGO		989	900	1604	978	933	5404	
SEKTA BINAFSI	Madogo	6,348	536	443	560	499	497	2,535	8,883

Chanzo: Wizara ya Kilimo, 2020

Kiambatisho Na. 8: Mikopo Iliyotolewa hadi Machi, 2020

Na.	Aina ya Mkopo	Utekelezaji		
		Lengo	Halisi	Thamani
1.	Mitambo ya Mashambani (Matrekta makubwa, Zana za kuvunia)	44	09	604,738,000
2	Pembejeo za kilimo, mifugo na samaki.	46	80	100,694,000
3	Ukarabati	06	01	15,000,000
4	Miundo mbinu ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi	25	02	97,696,000
5	Fedha za kuendeshea shughuli za shamba	100	01	18,231,000
Jumla		250	93	836,359,000

Chanzo: Wizara ya Kilimo 2020

Kiambatisho Na. 9: Malipo na Madeni ya Wakulima wa Korosho msimu 2018/2019

Mkoa	Kiasi Cha Korosho (Tani)	Thamani (Tshs)	Malipo (Tshs)	Deni (Tshs)
Mtwara	122,137.6 15	401,369,189,7 58	385,615,645,0 38	15,753,544,7 20
Lindi	59,326.87 2	195,438,968,0 55	191,511,811,1 62	3,927,156,89 3
Ruvuma	18,585.97 5	61,329,583,56 8	61,202,630,63 6	126,952,932
Pwani & DSM	22,323.04 1	64,451,507,03 0	63,837,682,39 6	613,824,634
Tanga	135.622	359,076,960	359,076,960	0
JUMLA	222,509.1 25	722,948,325, 372	702,526,846, 192	20,421,479, 180

Chanzo: Wizara ya Kilimo 2020

**Kiambatisho Na.10: Ugunduzi wa Mbegu kwa Kipindi cha Miaka
Mitano 2015/16 – 2019/2020**

2019/2020		
Na.	Zao	Aina ya mbegu
1	Muhogo	TARI-CASS1
2		TARI-CASS2
3		TARI-CASS3
4		TARI-CASS4
5		TARI-CASS5
6		KIROBA
7		MKUMBA
8		KIZIMBANI
9		MKURANGA1
10	Sunflower	RARI-NA2019
11		TARI-ILO2019
12	Maize	TARI 6305
13		TARI ZH 615ST
14	Rice	TARI-RIC1
15		TARI-RIC2
16	Pearl Millet	TARI-FM 1
17	Sweet potatoes	TARI-SP1
18		TARI-SP2
19		TARI-SP3
20		TARI-SP4
21		TARI-SP5
22		TARI-SP6
2018/2019		
23	Maize	WE5135
24		WE5141
25		WE7118
26		WE7133
27		EAS 5019
28		AMH500
29		AMH501
30		SY6444
31		SY 5344

2019/2020		
Na.	Zao	Aina ya mbegu
32	Soya	SC Semeki
33		SC Signal
34		SC Saxon
35	Tobacco	TRD 17
2017/2018		
36	Maize	TH501
37		SC419
38		DK 777
39	Beans	SELIAN 09
40		SELIAN 10
41		SELIAN 11
42		SELIAN 12
43		SELIAN 13
44		SELIAN 14
45		UYOLE 17
46		UYOLE 18
47	Rice	Arize 6444 GOLD
48	Groundnuts	NALIENDELE 2016
49		TANZANUT 2016
50		MTWARANUT 2016
51	Cowpeas	NALBAM 9-2017
52		NALBAM 22-2017
53	Cotton	UK 171
54		UK 173
55	Tobacco	ULT 123
56		PVH2254
57		PVH 2259
58		PVH 2275
59		CC 37
2016/2017		
60	Maize	SY 514
61		SY 624
62		SY 634
63		AGRISEED H35 1
64		AGRISEED H352

2019/2020		
Na.	Zao	Aina ya mbegu
65		MAMSH457
66		MAMSH458
67		MERU VAH 517
68		MERU VAH 519
69		TH 617
70		TH 619
71	Round Potatoes	JELLY
72		RUMBA
73		SAGITA
74	Korosho	TDC1
75		TDC 2
76		TDC 3
77		TDC 4
78		TDC 7
79		TDC 8
80		TDC 9
81		TDC 10
82		TDC 12
83		TDC 13
84		TDC 14
85		TDC 15
86		TDC 16
87		TDC 22
88		TDC 23
89		TDC 24
90	Beans	Uyole Nyeupe
91		Uyole 16
92	Sweet Potatoes	UKIRIGUR U 16
93		UKIRIGUR U 05
94		KABODE
2015/2016		
95	Maize	Selian H215
96		WE4106
97		WE4102

2019/2020		
Na.	Zao	Aina ya mbegu
98		WE4110
99		WEMA4114
100		WE4115
101		WE4112
102		T104
103		T105
104		NATA H401
105		NATA K 8
106		Krishna Hybrid-2
107		Krishna Hybrid-1
108		MERU LISHE 503
109		MERU LISHE 511
110		IF 430
111		IF 650
112	Mpunga	CH-SATO1
113		CH-SATO 9
114	Sunflower	NSFH 36
115		NSFH 145
116		AGUARA 4
117		HYSUN 33
118	Groundnuts	NACHI 2015
119		KUCHELE 2015
120		NARINUT 2015
121	Tea	TRIT201/43
122		TRIT201/44
123		TRIT201/55
124		TRIT201/16

Chanzo: *Wizara ya Kilimo, 2020*

Kiambatisho Na.11: Wanafunzi Waliohitimu Vyuo vya Kilimo vya Serikali na Binafsi 2015-2019

Vyuo vya Kilimo vya Serikali				Vyuo vya Kilimo Binafsi		
Mwaka	Astashahad a	Stashahad a	Jumla a	Astashahad a	Stashahad a	Jumla a
2015	1,691	412	2,103	729	351	1,080
2016	291	1501	1,792	926	762	1,688
2017	844	625	1,469	264	932	1,196
2018	314	453	767	765	408	1,173
2019	723	676	1,399	426	583	1,009
JUMLA	3,863	3,667	7,530	3,110	3,036	6,146

Chanzo: Wizara ya Kilimo, 2020

Kiambatisho Na 12: Idadi ya Maghala/Vihenge vilivyojengwa 2015-2020

	MKOA	WILAYA	VIHENGE	UWEZO	GHALA	UWEZO
1	Iringa	Iringa DC-(CPB)	1	13,000	-	-
	Iringa	Iringa DC-(COWABAMA)	-	-	11	3,300
		Mufindi --(COWABAMA)	-	-	10	3,000
		Juma	1	13,000	21	6,300
2	Ruvuma	Songea DC --(COWABAMA)	-	-	8	2,400
		Songea MC-NFRA	12	45,000	2	10,000
		Juma	12	45,000	10	12,400
3	Mbeya	Mbeya DC--(COWABAMA)	-	-	13	3,900
		Juma	-	-	13	3,900
4	Songwe	Mbozi DC-(COWABAMA)	-	-	46	13,000
		Momba DC-(COWABAMA)	-	-	4	1,200
		Mbozi DC-NFRA	6	20,000	-	-
		Juma	6	20,000	50	14,200
5	Njombe	Njombe-(COWABAMA)	-	-	4	1,200
		Makambako-NFRA	6	20,000	2	20,000
		Juma	6	20,000	6	21,200

	MKOA	WILAYA	VIHENGE	UWEZO	GHALA	UWEZO
6	Katavi	Kalambo-(COWABAMA)	-	-	9	2,700
		Juma	-	-	9	2,700
7	Rukwa	Sumbawanga DC-NFRA	6	20,000	-	-
		Mpanda DC-NFRA	6	20,000	1	5,000
		Juma	12	40,000	1	5,000
8	Shinyanga	Shinyanga MC-NFRA	6	20,000	1	10,000
		Juma	6	20,000	1	10,000
9	Dodoma	Dodoma MC-NFRA	6	20,000	-	-
		Juma	6	20,000	-	-
10	Manyara	Babati TC	8	25,000	2	15,000
		Juma	8	25,000	2	15,000
11	Morogoro	Kilosa DC-ERPP	-	-	1	1,300
		Kilosa DC-RIPOMA	-	-	1	4,000
		Kilombero DC-ERPP	-	-	2	3,400
		Mvomero DC-ERPP	-	-	2	2,000
		Juma	-	-	6	10,000
		Jumla Kuu	57	203,000	118	100,700

Chanzo: *Wizara ya Kilimo, 2020*

Kiambatisho Na. 13: Akiba ya Chakula hadi Aprili, 2020

WAKALA WA TAIFA WA HIFADHI YA CHAKULA					
MUHTASARI WA AKIBA YA CHAKULA KWA MISIMU YA UNUNUZI					
AKIBA YA CHAKULA HADI 17/04/2020					
KANDA	2016/2017	2017/2018	2018/2019	2019/2020	JUMLA
ARUSHA		1,501.262	329.580	-	1,830.842
DODOMA	-	-	1,691.125	-	1,691.125
KIPAWA	-	-	409.659	-	409.659
MAKAMBAKO	-	-	3,940.291	720.725	4,661.016
SHINYANGA	-	466.751	3,901.472		4,368.223
SONGEA	-	3,361.997	8,309.850	1,692.522	13,364.369
SUMBAWANGA	-	-	11,697.107	676.453	12,373.560
On-Transit	-	-	-		-
JUMLA KUU	-	5,330.010	30,279.084	3,089.700	38,698.794

Chanzo: Wizara ya Kilimo, 2020

Kiambatisho Na.14: Ukubwa wa Eneo Linalomwagiliwa 2019/2020

S/N	MKOA	IDADI YA SKIMU	ENEO LOTE LA SKIMU	ENEO LILILO SANIFIWA	ENEO LILILO ENDELE ZWA	ENEO LINALOM WAGILIWA KWA ASILI	ENEO LINALOLIMWA
1	KAGERA	26	69,348	29,602	20,532	20,033	40,565
2	MWANZA	63	36,275	5,360	3,704	6,892	10,596
3	MARA	46	49,082	16,024	2,418	5012	7430
4	GEITA	13	5150	684	342	2220	2562
5	MOROGORO	239	325,304	90,372	28,685.00	50,743.5	79,428.50
6	PWANI	40	33,266	11,260	4,144	7,289	11,433
7	DAR ES SALAAM	5	486	224	224	0	224
8	MTWARA	35	24,317	1,141	1,247	2,482	3,729
9	LINDI	60	43,238	3,153	1,762	5,569	7,331
10	RUVUMA	146	56,689	7,249	7,582	17,845	25,426
11	KATAVI	29	61,387	0	11,281	23,284	34,565
12	KIGOMA	57	38,354	0	8,275	9,800	18,075
13	RUKWA	56	67,758	10,400	7,700	59,628	67,328
14	NJOMBE	92	23,031	5,874	6,646	2,216	8,862
15	IRINGA	130	54,213	7,033	16,789	3,228	20,017
16	SONGWE	61	67,182	7,517	5,643	17,056	22,699
17	MBEYA	142	126,509	18,426	57,798	30,036	87,834
18	SINGIDA	68	51,019	4,265	3,074	30,472	33,546
19	DODOMA	104	51,690	9,513	5,547	12,654	18,201

S/N	MKOA	IDADI YA SKIMU	ENEO LOTE LA SKIMU	ENEO LILILO SANIFIWA	ENEO LILILO ENDELE ZWA	ENEO LINALOM WAGILIWA KWA ASILI	ENEO LINALOLIMWA
20	MANYARA	92	37,314	20,317	10,777	12,230	23,007
21	TABORA	86	51,671	8,461	10,611	8,060	18,671
22	SIMIYU	32	11,320	5,812	3,161	8,109	11,270
23	SHINYAN GA	48	72,949	4,640	3,218	2,455	5,673
24	TANGA	312	57,629	7,063	14,789	18,960	33,749
25	ARUSHA	196	53,771	0	21,983	16,668	38,651
26	KILIMANJARO	599	87,749	11,353	17,716	46,116	63,842
	JUMLA KUU	2,555	1,556,701	285,743	275,648	419,057	694,715

Chanzo: *Wizara ya Kilimo, 2020*

Kiambatisho Na.15: Miradi ya Umwagiliaji Iliyotekelezwa 2015-2020 Inayosubiri Kuzinduliwa

Na.	MKOA	WILAYA	JINA LA SKIMU	PROGRAMU/MRADI-Chanzo cha fedha	GHARAMA YA MKATABA(TZ S)	Eneo La Umwagiliaji-Potential (ha)	Eneo Lילוendelezwa (Linalomwagiliwa) (Ha)
1	Simiyu	Bariadi	Mwasubuya	SSIDP (II)	915,000,000	280	165
2	Tabora	Igunga	Mwamapuli	SSIDP	537,000,000	1830	600
3	Tabora	Nzega	Budushi	FACF	240,000,000	800	350
4	Tabora	Nzega	Lusu (BATCH II)	SSIDP	331,000,000	1200	330
5	Tabora	Uyui	Shitage	SSIDP	656,570,000	1600	375
6	Tabora	Sikonge	Ulyanyama	TANCAID	50,000,000	500	300
7	Tabora	Urambo	Ussoke Mlimani (batch II)	SSIDP	331,000,000	1500	334
8	Dodoma	Chamwino	Chiboli	Goodneighbor International	336,250,410	40	22
9	Dodoma	Kongwa	TubugweJu	Tanzania-Japan food counter part	131,876,400	140	80
10	Dodoma	kondoa	kidoka	SSIDP	551,000,000	30	10
11	Singida	Itigi	Itagata	SSIDP II	845,191,827	300	160
12	Manyara	Simanjirio DC	Ngage	SSIDP	1,004,358,586	10000	705
13	Manyara	Simanjirio DC	Lemkuna	SSIDP	547,641,708	302	300
14	Manyara	Mbulu	Mangisa	SSIDP	882,030,100	398	306
15	Manyara	Mbulu	Dongobesh	NIRC	533,132,756	625	236
16	Ruvuma	Madaba DC	HangaNgadinda	SSIDP III	185,930,965	400	45
17	Ruvuma	Songea MC	Nakahuga	SSIDP III	146,496,044	270	100
18	Ruvuma	Namtumbo DC	Amani	SSIDP III	188,000,000	90	70
19	Ruvuma	Namtumbo DC	Msanjesi	SSIDP III	190,327,334	100	80
20	Lindi	Ruangwaa	Nanganga	SSIDP II & III	1,106,619,386	300	120

Na.	MKOA	WILAYA	JINA LA SKIMU	PROGRAMU/MRADI-Chanzo cha fedha	GHARAMA YA MKATABA(TZ S)	Eneo La Umwagiliaji-Potentia l (ha)	Eneo Lilloendelezwa (Linalomwagiliwa) (Ha)
21	Lindi	Liwale	Mtawango	SSIDP II	321,130,522	230	200
22	Lindi		Ngongowele	SSIDP III	746,371,492	500	50
23	Kagera	Muleba	Buhangaza	DIDF/SSIDP	892,000,000	600	50
24	Morogoro	Mvomero	Dakawa	Feed The Future	21,156,050,278	3000	2000
25	Morogoro	Morogoro Rural	Tulokongwa	SSIDP	716,602,902	3000	150
26	Pwani	Bagamoyo	BIDP	PHRD	976,500,000	100	72
27	Tanga	Korogwe TC	Mahenge	SSIDP batch 2	242,839,870	480	250
28	Kilimanjaro	Moshi	Mawalla	SSIDP batch 1 & 2	353,748,480	1425	769
29	Kilimanjaro	Mwanga	Kivulini	SSIDP batch 1 & 2	261,225,760	900	410
30	Kilimanjaro	Hai	Kikafuchini	SSIDP batch 2	290,497,474	600	340
31	Kilimanjaro	Siha DC	Kishisha	SSIDP batch 2	164,881,400	134	731
32	Kilimanjaro	Mwanga	Kileo	SSIDP batch 2	207,136,495	650	320
33	Kilimanjaro	Moshi	Soko	SSIDP batch 3	150,000,000	370	250
34	Kilimanjaro	Moshi DC	Mchomba	FACF	349,300,000	480	380
35	Kilimanjaro	Same	Myamba	FACF	280,000,000	300	250
36	Arusha	Meru	Mapama	SSIDP batch 1	569,000,000	4930	500
37	Arusha	Arumeru	Lekitatu	PHRD	1,004,850,000	0	0
38	Njombe	Njombe	Itipingi Irrigation Scheme	SSIDP 2	400,000,000	162	100
39	Songwe	Momba	Naming'ong'o	SSIDP 2	509,000,000	5000	3000
40	Mbeya	Busokelo	KatelaNtaba	SSIDP Batch 1 & 3	700,000,000	250	100
41	Mbeya	Busokelo	Mbaka	SSIDP Batch 2 & 3	802,000,000	600	250
42	Mbeya	Mbarali	Mwendamitu Irrigation Scheme	SSIDP Batch 2	730,000,000	6,700	3,000
43	Mbeya	Mbarali	Uturo Irrigation scheme	SSIDP Batch 2	200,000,000	1,220	900
44	Mbeya	Mbeya	Mshewe	SSIDP Batch 2	250,000,000	350	80
45	Iringa	Iringa DC	Igingilanyi	SSIDP I	266,330,000	40	25
46	Iringa		Isaka	SSIDP I & FACF	791,430,000	200	40
47	Iringa		Mkombilen ga Irrigation Scheme	SSIDP II	651,863,506	500	300
48	Iringa		Mlambalasi Irrigation Scheme	SSIDP II	249,208,330	500	200

Na.	MKOA	WILAYA	JINA LA SKIMU	PROGRAMU/MRADI-Chanzo cha fedha	GHARAMA YA MKATABA(TZ S)	Eneo La Umwagiliaji-Potentia l (ha)	Eneo Lilioendelezwa (Linalomwagiliaji) (Ha)
49	Iringa		Improve ment and Expansion of Mafuruto Irrigation Scheme	FACT	350,000,000	500	100
50	Katavi	Mpanda MC	Mwamkulu - Kakese	SSIDP	294,000,000	1333	1333
51	Kigoma	Kasulu DC	RungweMpya	DIDF,SSIDP	1,335,791,102	300	125
52	Kigoma		Titye	UNDP,DADPs, NIDF,DIDF,LIC,SSIDP	2,132,620,514	575	575
53	Kigoma	Kakonko	Gwanumpu	FACF	NIL	200	100
54	Kigoma		Ruhwiti	DIDF,NIDF, SSIDP	681,894,750	300	140
55	Kigoma	Uvinza	Kashagulu	SSIDP	680,000,000	1000	600
56	Kigoma		Mgambazi	FACF, LIC	1,187,000,000	1000	800
					50,602,698,391	59,134	23,178

Kiambatisho Na. 16: Usajili wa Wakulima hadi Machi, 2020

Na.	Jina la Bodi	Lengo la kusajili	Wakulima Waliosajiliwa	Asilimia
1	Korosho	318,407	309,006	97.05
2	Kahawa	450,076	305,261	67.82
3	Pareto	10,000	10,687	106.87
4	Mkonge	7,573	2,365	31.23
5	Sukari	7,259	6,745	92.92
6	Chai	45,032	31,092	69.04
7	Tumbaku	46,000	53,758	116.87
8	Pamba	563,000	556,306	98.81
	Jumla	1,447,347	1,275,220	88.11

Chanzo: Wizara ya Kilimo, 2020.

Kiambatisho Na. 17: Usambazaji wa Mbegu Bora za Korosho hadi Machi, 2020

Na.	Mkoa	Mbegu Zilizosambazwa (Kilo)
1.	Mtwara	1,370
2.	Lindi	2,243
3.	Pwani	2,358
4.	Tanga	106
5.	Dodoma	4,045
6.	Singida	5,846
7.	Iringa	470
8.	Katavi	5,365
9.	Kigoma	2,950
10.	Mbeya	4,163
11.	Morogoro	1,216
12.	Songwe	8
14.	Mwanza	5
15.	Tabora	487
16.	Ruvuma	1,099
18.	Njombe	51
21.	Arusha	60
22.	Geita	25
23.	Kagera	18
24.	Manyara	80
25.	Zambia	50,000
26.	Zanzibar	5
	Jumla Kuu	81,970

Chanzo: Wizara ya Kilimo, 2020

Kiambatisho Na. 18: Uzalishaji wa Miche ya Kahawa hadi Machi, 2020

Kituo	Malengo	Uzalishaji
Lyamungu	2,315,000	1,320,645
Ugano	2,066,383	1,422,271
Mbimba	2,107,000	2,535,063
Maruku	2,060,000	1,182,315
Mwayaya	872,000	399,827
Sirari	500,000	199,715
Jumla	9,920,383	7,059,835

Chanzo: Wizara ya Kilimo, 2020

Kiambatisho Na. 19: Mahitaji na Upatikanaji na Usambazaji wa Pembejeo Kwa Zao la Tumbaku kwa mwaka 2019/2020

Kiambatisho Na. 19: Mahitaji na Upatikanaji na Usambazaji wa Pembejeo Kwa Zao la Tumbaku kwa mwaka 2019/2020

Mkoa wa Kifumbaku	Ha Kisiwa	Maleszo	Mbolea (Tani)		Madawa		Vifungeshio				
			NPK 10:18:24 (1Omifuko/Ha)	CAN 27% (2.5mfuko/ Ha)	Yamaotea 1Lt/Ha	Bamidas (30g/Ha)	Bamethrine (Mlundulunda) 20ml/Bottle	Hessian cloth bales		Cotton 2.5kg psc (1Kg/Ha)	Twine 5kg/Ha
								New (53 metres/ Ha)	Used (64 metres/Ha)		
Urambo	3,382	Mahitaji	1,691	423	3,382	29,944	65,768	179,246	216,448	3,382	16,910
		Mpopkezi	1,152	-	-	10,742	25,106	-	-	-	-
		Usambazaji	1,152	-	-	10,742	25,106	-	-	-	-
Kahua	4,780	Mahitaji	2,390	239	4,780	143,400	86,040	25,340	305,920	4,780	23,900
		Mpopkezi	1,063	-	-	26,078	72,747	-	-	-	-
		Usambazaji	1,063	-	-	26,078	72,747	-	-	-	-
Kahama	4,704	Mahitaji	2,352	585	4,704	141,120	84,672	249,312	301,056	4,704	23,520
		Mpopkezi	2,011	497	-	6,821	2,002	-	-	-	-
		Usambazaji	2,011	497	-	6,821	2,002	-	-	-	-
Tabora	2,816	Mahitaji	1,408	141	0	27,289	57,307	149,248	180,224	2,816	14,080
		Mpopkezi	823	-	-	13,026	36,557	-	-	-	-
		Usambazaji	823	-	-	13,026	36,557	-	-	-	-
Mpyanda	4,036	Mahitaji	2,018	505	4,036	121,080	72,648	213,908	258,304	4,036	20,180
		Mpopkezi	273	-	-	34,685	6,539	-	-	-	-
		Usambazaji	273	-	-	34,685	6,539	-	-	-	-
Shonge	2,203	Mahitaji	1,102	110	2,203	66,090	41,374	116,759	140,992	2,203	11,015
		Mpopkezi	320	-	-	8,980	23,198	-	-	-	-
		Usambazaji	320	-	-	8,980	23,198	-	-	-	-
Iringa	194	Mahitaji	97	10	194	5,820	3,492	10,282	12,416	194	970
		Mpopkezi	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Usambazaji	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Chunya	4,921	Mahitaji	2,786	696	5,571	147,630	88,578	260,813	314,944	4,921	24,605
		Mpopkezi	175	696	1,000	13,000	-	-	-	-	-
		Usambazaji	175	696	1,000	13,000	-	-	-	-	-
Kigoma	2,019	Mahitaji	1,010	252	2,019	60,576	36,346	107,018.1	129,229	2,019.21	10,096
		Mpopkezi	210	130	-	4,405	10,700	-	-	-	-
		Usambazaji	210	130	-	4,405	10,700	-	-	-	-
Songea	711	Mahitaji	98	178	714	21,336	12,802	35,560	45,517	594	-
		Mpopkezi	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Usambazaji	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jumla	29,766	Mahitaji	14,951	3,139	27,603	764,285	549,026	1,575,486	1,905,050	9,649	145,276
		Mpopkezi	6,026	1,323	-	105,737	189,849	-	-	-	-
		Usambazaji	6,026	1,323	-	105,737	189,849	-	-	-	-

Chanzo: Wizara ya Kilimo, 2020

Kiambatisho Na. 20: Uzalishaji wa Mbegu za Mafuta (Tani)

Zao	2016/2017	2017/2018	2018/2019	Badiliko (Asilimia)
Alizeti	352,902	543,261	561,297	3.3
Karanga	216,167	370,356	376,520	1.7
Ufuta	56,846	133,704	227,821	70.4
Mawese	42,277	40,500	42,176	4.1
Soya	6,135	21,321	22,953	7.7
Jumla	674,327	1,109,142	1,230,767	11.0

Chanzo: Wizara ya Kilimo

Kiambatisho Na. 21: Mikopo itakayotolewa mwaka 2020/2021

Na	Aina ya Mkopo	Malengo	Thamani (Tshs)
1.	Mitambo ya Mashambani (Matrekta makubwa, Zana za kuvunia n.k)	44	2,200,000,000
2.	Pembejeo za kilimo, mifugo na samaki.	46	509,000,000
3.	Matrekta ya mikono	10	135,000,000
4.	Ukarabati	06	60,000,000
5.	Miundo mbinu ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi	25	305,000,000
6.	Fedha za kuendeshea shughuli za shamba	100	500,000,000
7.	Kununua ardhi kwa ajili ya Kilimo, Mifugo na Ufugaji wa samaki	52	339,000,000
8.	Zana Uganishi	07	300,000,000
9.	Zana za kusindika na vifungashio vya mazao ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi	10	250,000,000
	Jumla	300	4,598,000,000

Chanzo: Wizara ya Kilimo 2020